

www.e-rara.ch

Olympiodori doctissima in ecclesiast. scholia

Olympiodorus

Basileae, 1536

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-1416>

Olympiodori in ecclesiasten Salomonis enarratio, Zenobio Acciaiuolo Florentino interprete

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

OLYMPIODORI IN
ECCLESIASTEN SALOMO
NIS ENARRATIO, ZENO-
BIO ACCIAIOLO FLO-
RENTINO INTER-
PRETE.

PRAEFATIO.

RERUM certam cognitionem
cum à Deo Salomon accepisset,
qui fuit filius David non solū car-
nis progenie, sed imitatione uir-
tutis, triplici ipsas diuisione par-
titus est, in morales scilicet, ac na-
turales, & eas quæ intellectu solo percipiuntur: ac mo-
rales quidem tradidit in Prouerbijs: naturales autem in
Ecclesiastæ sentētijs: intelligibiles uero in Cantico can-
ticorum. Est tamen inuenire & in Ecclesiastæ moraliū
interpersam doctrinam: & rerum naturalium in Pro-
uerbijs: cum tamen suæ ac propriæ singulis discretæ
sint. Canticum uero canticorū totum prorsus ubiq; de
intellectualibus differit, spectatq; ad allegoricum sen-
sum. Sed & in ipso Ecclesiastæ ac in Prouerbijs, est itē
inuenire quæ intellectualia sunt. Se uero ipsum Eccle-
siasten, hoc est, concionatorē Salomon nominauit, tan-
quam cunctos mortales in ecclesiæ cœtum uocans &
in concordiam nectens, ac in cōmuni physicam rerum

2 OLYMP. IN ECCLESIAST.

speculationē tradens. Illud quoq; sciendum est, sapien-
tem hunc nostrum Ecclesiasten modo ē sua ipsius loqui
persona, modo eius personā gerere, qui ea quæ in mun-
do sunt attonitus admiretur. Atq; hæc quidē ut in præ-
uio quodam prospectu dicta à nobis sint. Primum
uero caput hæc fermè complectitur. Ecclesiastæ genus
narrat & dignitatem, tum uero & ciuitatem ipsam, in
qua regia illi constituta erat. Decernit autē atq; ostendit
quæcunq; in hoc mundo sunt, uanitatem esse: non
quod omnia dannet atq; accuset, uerum potius cōsilia
hominū reprehendat, qui in hoc mundo spem suam col-
locasse uidentur. Docet autem & de solis ipsius motu,
primo quidem lectionis occurſu, physice loquens, cum
tamen ad theologicam allegoriam sua mens intentioq;
pertineat. Idem inquit & de fluminibus quæ in mare
prorumpunt neq; illud complent. Hinc uero etiam do-
cet in rebus quas creauit deus, nihil esse recens ac nouū,
sed eas eum tueri locū, quem ab opifice Deo semel for-
titæ sunt. Neq; uero oculū expleri posse aspectu: neq;
penitus scire homines prima præteritorum, neq; futu-
rorum postrema, laboriosamq; occupationem filiis ho-
minum deum dedisse. Agere autem homines quæcunq;
agant nulla quidem necessitate, electione autē spiritus,
hoc est propriæ libertatis. Quodq; peruersum est, do-
nec in sua prauitate persistat, concinnari corrigiq; non
posse. Vt autem sermoni suo fidem auctoritatemq; con-
siliet, utpote qui omnia quæ in mūdo sunt uana esse as-
firmat.

ENARRATIO.

firmat, docet se sapientem, & regem, diuitemq; fuisse, ut ita facilius in animos legentiū irrepāt, uanitatē cuncta appellans. Docet etiam in multitudine sapientiæ, multitudinē esse cognitionis, meminitq; de mūdi huius lētitia. Contenditq; si fieri possit, ui rationalis substantiæ quæ nobis inest, saluam fieri carnem.

CAPVT I

VERBA Ecclesiastæ filiū Dauid regis Israël in Hierusalē: Vanitas uanitatū, omnia uanitas.

Verba.] Cuncta scilicet hæc uerba sapientis Ecclesiastæ, erudientis nos aspernari uitæ huius uanitatem, auditorem cōuertunt atq; hortantur ad uerbum fidei, quæ est in Christum deum nostrum.

Ecclesiastæ.] Tanquā in ecclesia dei, uerba sapientiæ custodiantur, Ecclesiasten se Salomon nominauit.

Filiū Dauid.] Suum genus ac dignitatē refert Ecclesiastes, ut ad personæ autoritatē animum conuertentes, promptiores reddamur ad doctrinā suscipiendam.

Quod autem spectat ad latentem sensum, ita intellige. Dauid, interpretatur manu fortis. Manu autē fortis, est omnia continens Deus. Huius uero filius, dominus noster Iesus Christus, uerus est Ecclesiastes, qui ex omnibus gentibus populisq; duobus, unam sibi fecit ecclesiam, quiq; regnat in uero Israël. Israël nanq; interpretatur mens uidens deum, in uisione pacis regiam sedem habēs, iuxta quod scriptū est: Et factus est in pace

Psal. 75

4 OLYMP. IN ECCLESIAST.

locus eius. Hierusalem siquidem pro uisione pacis accipitur. Ipse igitur manifeste nos docet uoluntate hominum, quæ circa mundana uersatur, uanitate esse: quam & diffusius uanitatum uanitatem appellat.

Quid habet homo amplius in omni labore suo quo laborat sub sole?

Omnes quidem homines sub eodem sole uersantur: eorū uero qui laborant, alij quidē uires intendunt suas, ob ea quæ solem supereminent, ut cœleste regnū in hæreditatem accipiant: alij uero ob ea laborant, quæ sunt sub sole, ut inanem scilicet gloriā, uel pecunias, dignitatemque acquirant. Quid igitur, inquit, homine homo amplius habet in eo labore quo laborat sub sole, quādo omnes relictā præsenti uita cōmunem mortē subimus?

Generatio præterit & generatio aduenit, terra autem in æternum stat.

Eorum quæ creata sunt, alia quidem durant absque successione, cum præsenti seculo simul extenta, ueluti cœlum, terra, astra, & sol: alia uero corrumpuntur ac pereunt, sed generis successione seruantur, ut homines sunt, ut aues, ut pisces ac plantæ. Quid igitur homines laboratis circa terrena, quando ipsa terra sensu carens elementū in longinquum tempus perdurat, uos autem secundum generationem peritis? Aut ita intellige. Terra quidem in æternū stat, accusatrix uestri effecta, in qua nefaria opera perpetrastis. Mystico autem sensu: Generatio autē præterit, Iudæorū scilicet eiecta & repulsa.

et repulsa. Generatio uero aduenit, eorum scilicet qui in Christum crediderunt. Sacra uero scriptura, terra nuncupatur: instar enim terrae immobilis est, fructus gignit, omnibus patet, ac omnes accipit, ueterique ac nouo testamento subnixam manet in seculum, immobiles habens et iustorum promissiones, et quae peccatoribus reposita declarantur supplicia.

Oritur sol & in locum suum aspirat.

Certum solis cursum, dispositumque ostendit, ut nos ad illius contemplationem attollat, qui fabricatus est solem. Mouetur autem circulari motu, ut nonnulli arguunt ex uerbis Esdrae ita dicentis: Magna est terra, et excelsum est caelum, et uelox cursu est sol, et uertitur in circulo caeli, et in una die ad locum suum reuertitur. Quasi dicat: hic etiam sol quamlibet magnus, ad solem iustitiae comparatus, uanitas est. Mystico autem sensu ita intellige. Oritur sol in cordibus fidelium, dirigens adhuc proficientes, ad ea quae agenda sunt: sed et in ipsis occidit, quando altitudines sententiarum inquirunt, atque ita maius desiderium cognitionis illis accendit. Aliter. Oritur sol, unigenitum dei uerbum à paterno sinu: occidit in nouissimis diebus, ad occasum uitae huius, carne assumpta, suam quodammodo diuinitatem occultans. Ipsis quidem fidelibus, deus immutabiliter factus homo cognoscebatur, ab infidelibus autem simplex ac merus esse homo putabatur. Oritur in super ex deipara Maria secundum carnem: occidit autem ad inferni ima descendens.

Sed et rursus exoritur, à mortuis surgēs. Quibuscunq; autē modis hunc solem consideres, omnes fideles trahit ad regnū cœlorū, uerissime testatus: Cum autem exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum.

Ibi ipse oriens transit ad Notū, & constituitur ad aquilonem.

Climata explicat quæ sol percurrit. Symbolice autem contemplando, poteris Notum intelligere qui à calida mundi regione spirat, pro insita hominibus rationali prudentia, quæ nequaquā torpet, sed quasi ignea feruensq; est. Aquilonē uero pro fortitudine: est enim uentus hic acer & expeditus. Liben, pro temperātia, quæ infrigerat uoluptates corporis & exiccat. Apelioten uero seu subsolanū, pro ipsa iustitia, quæ per omnes cōmeat extēditurq; uirtutes. Omnes igitur animæ regiōes illustrās, interno splendore radiat sol iustitiæ. Aliter. Deus uerbū carne assumpta, uillas & ciuitates ad Notum cōstitutus ipse suis pedibus circuiuit. Per apostolos autē, boreales plagas. E gentibus itaq; ecclesiā congregans, omnia demū collustrās, omnes ad salutē cōuertit.

Lustrans in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.

Literali quidem sensu, spiritū uocat solem, propter motus uelocitatem. Nōnulli tamen ē gentiliū opinione ita exponūt: Quoniam ij putant solem anima præditū esse animal. Mystico autem sensu, spiritus sanctus apostolis infusus, circuire illos terras omnes faciebat, et

Euangeliiū prædicare. Sed & eosdem apostolos induxit, ut conuerso itinere redeuntē, eos inuiserent quos prius in doctrina fidei erudierant, ut in Actibus apostolorum planè inuenies.

Omnes torrentes intrant mare, & mare non redundat.

Mos est diuinæ scripturæ, ut omnes, pro plerisq; accipiat, iuxta illud: Omnes declinauerūt, simul inutiles facti sunt. Neq; enim iusti, neq; pphetæ declinauerūt. Est igitur admirari sapientiā creatoris, quoniam pacto hoc fiat, ut plerisq; fluuijs mare intrātibus, ipsum tamē in terminis suis cōsistat. Mystice autē, flumina sunt apostoli, iuxta qd' scriptū est: Et torrēte uoluptatis tuæ potabis eos. Mare autē intelligitur præsens uita, iuxta illud: Hoc mare magnū & spaciosum. Euāgelici itaq; apostoliciq; sermones, in dulcorē mutāt huius uitæ falsæ dinē, uerū mare hoc nequaquā impletur: neq; enī omnīū fides est. Moraliter autē, quasi proposito exemplo, subinuite eos homines, qui inexplēbilis auaritiæ morbo laborāt. Infatiabile namq; illorū desiderīū nō expletur, quanq̃ more torrentū undiq; ad illos diuitiæ confluāt.

Psal. 13

Psal. 35

Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant.

Amos propheta inquit: Qui uocat aquas maris, et effundit eas sup faciē terræ. Videtur itaq; hoc loco phycas adducere rationes, qd' uidelicet aqua maris à nubi bus inde attracta, et in terrā effusa, faciat ipsos torrētes

Amos. 5

8 OLYMP. IN ECCLESIAST.

Inquit igitur: E mari torrentes fluuijꝑ; exorti, rursus in illud reuertuntur. Mystico autem intellectu: Ad locum unde apostoli exierunt, illuc fecerūt ut fideles conuerterentur, ad deum uidelicet, ut in lumine domini postea ambulant. Aliter. Qui è uirtute in uitium ac malitiam decidunt, torrentū ac fluuiorū more ex alto quodam loco in præceps, concauumq; ac terrestre delabuntur. Possunt tamen & cum ad ipsum iam uitium peruenerint resipiscere, ad pœnitentiam redeunt, & per cōuersionem reuerti iterum in uiam, quæ perducit ad paradysum, unde homo primus eiectus fuit.

Cunctæ rationes difficiles, non poterit homo eas explicare sermone.

Rationes quæ de certa rerū cognitione afferendæ sunt, magnā difficultatem habēt, eo quod non possunt homines quantumuis magna pollentes ingenij ui, rerū omnium absolutam consequi cognitionem. Aliter. Omnes rationes, tam quæ ad secularem, quàm quæ ad diuinam sapientiā pertinent, non sine labore tradi possunt: seculares tamen ac mundanæ scientiæ, plerunq; discantibus detrimentū adducunt. Scientia uero dei ac diuinus sermo, semper est utilis: quem tamen non poterit homo pro dignitate explicare, licet alioquin prudēs sit, nisi qui accepit donum doctrinæ, sapientiæq; sermonem. Aliter. Semper ferè diuini uerbi doctores laborant, atq; in angustia sunt, ac plerunq; ab ipsa doctrina retrahuntur, cum frustra se uideant operam insumere, ac laborem

ac laborem solum lucrari ob auditorum inobedientiam
ac desidiā. Prædicationis itaq; officium deterret eos,
qui cū negligentia audiuntur. Aliter. Oportet prius
facere, ac deinde alios docere. Labor est itaq; non uul-
garis atq; exiguus, sed ualde periculosus, quenquā alios
ea docere, quæ prius ipse non fecerit. Quapropter ho-
mo perfectus ac prudens, cum rei magnitudinē contem-
plat, ab ipsa prædicatione resilit ac retrahitur.

**Non saturabitur oculus uisu, neque
auris auditu implebitur.**

Verba hæc secundum physicam rationem ita ex-
poni possunt, uidelicet: Neq; oculus uniuersam sensibi-
lem creaturam, mundiꝑ; machinam potest complecti,
neq; cuiusquā mens omnes capere rationes atq; sermo-
nes, qui de illa explicari possent: quia uidelicet deest
homo, qui de ijs loquatur ac doceat. Aliter. Oculi
hominū cum ualde agiles sint, ac quodammodo lubrici,
ad concupiscentiam proni sunt, neque expleri possunt.
Sed & qui pruritū aurium patiuntur, semper quidem
res nouas discere gestiunt & affectant, nunquā tamen
curāt ad ueritatis notitiam peruenire. Quapropter &
diuini uerbi præcones non parum laborāt, ut aures ocu-
losq; discantium modestos temperatosq; efficiant.

Aliter. Audiendi sensus ac uidendi, principales regijꝑ;
sunt, ac cæterorū sensuū maxime rationales: proprias
nanq; operationes, humanæ uitæ perutiles ac necessa-
rias, sine ulla satietate efficiūt. Gustus autem, odoratus

ac tactus, citius fatigantur, ac tædio afficiuntur.

Quid est quod fuit? Ipsum quod futurū est. Quid est quod factū est? ipsum quod faciendum est.

Creatarū rerum aliæ quidem unigenæ sunt, id est semel create, successionē non habituræ: ut sol, ut luna, ut quæ perpetuò durant. Aliæ uero per successionē conseruantur, quæ uidelicet sunt sub sole: ut animalia ipsa ac plantæ, quæ generationi subiacent et corruptioni. De huiusmodi ergo creaturis, quas successio seruat, habetur hic sermo: homo siquidem natus est olim, fuitq; ab initio, quo defuncto alius generatur. Item et planta fuit, planta enascitur.

Et nō est aliquid recēs sub sole, neq; qui dicat ac loquat, ecce hoc nouū est.

Iam præcesserunt in seculis quæ fuerunt ante nos. Seculum quandoq; spaciū uitæ humanæ significat, iuxta illud:

1. Cor. 8 xta illud: Non comedam carnem in seculum, id est, in
1. Reg. 27 tota uita mea. Et alibi: Erit tibi seruus in seculū. Quandoq; autem perpetuā temporariam durationem mundi huius ab initio creationis usq; ad finem. Dicit ergo nihil esse nouum in successionibus hominū, animalium, ac plantarū. Aliter etiam. Qui probi officiosi q; fuerint in hac uita, in futuro seculo coronantur, puniuntur autē scelesti. Quid est igitur quod fuit? ipsum quod futurū est. Quasi dicat, officiose quispiam uixit, præmia uirtutis accipiet: sceleste alius uixit, sui flagitij poenas dabit.

Quæ

Quæ igitur in futura uita et seculo nobis adueniēt, præmia illorū erunt quæ in hac uita seculoq; præcesserint.

Nō est primis memoria, sed nec eorū quidē q postremo futuri sunt erit recordatio, cū ijs qui futuri sunt in nouissimo.

Particularia singulorū hominum facta, quæ in tota uita gesserūt, sunt quodāmodo infinita, ut eorū meminisse nequaquā possimus. Sed neq; scimus ea quæ posteri ac uenturi faciēt, hoc est, ignoramus quæ sigillatim cuncti homines ab initio mūdi fecerint. Neq; enim cum illis in uita fuimus, sed neq; eorū qui post nos futuri sunt cognitionē habemus. Vniuersalia enim fortasse quodāmodo possumus, particularia uero cuncta scire nō possumus. Non est igitur primorū memoria, neq; in nouissimis futurorū. Aliter. Qui officiose uixerūt in hoc mundo, mox coelestis regni præmiū consequuti, non habent in sensu memoriā laborum, quos in præsentī uita pertulerūt: sed neq; sensu animoq; percipiunt damnatorum poenam: non erit itaq; ipsis memoria cum illis, qui futuri sunt in nouissimis, hoc est eorū qui tūc puniuntur. Non quod ulla obliuio animas occupatura sit: sed quia ex præsentī uoluptate, dolorū memoria cessabit, iuxta quod scriptū est: In die bonorū, obliuio est malorū.

Ego Ecclesiastes fui rex Israël in Hierusalem.

Quia nos adhortatur sensibilia cuncta despicere, facilius autē consilio illius creditur, quā ea cōtemnenda

proponat, quæ ipse possederit ac expertus fuerit, ideo suam nobis exposuit dignitatē, ut cum attentione uerba sua accipiamus.

Et dedi cor meum ad quærendū & speculandum in sapientia de omnibus quæ sunt sub sole.

Et cum dei munere sapientiam accepiissem, totam meam mentem dedi in considerationē rerum quæ sunt sub sole. Aduerte autē quod Ecclesiastes non contēplatur inaccessibilia quæ sunt super coelū, sed quæ sub sole sunt. Inquit igitur, non humana intelligētia speculatus sum, sed sapientia utens, quæ mihi dono dei tradita fuit.

Quoniam laboriosam distentionem dedit deus filijs hominum, ut occuparentur in ea.

Psal. 4 Filios hominum uocat, qui ad hæc terrena & uania hiant attoniti, iuxta illud quod in psalmo legitur: Filij hominū usquequo graui corde? Vidi igitur in sapientia quod laboriosam occupationē dedit deus filijs hominū: ad magnam enim illorū utilitatem factum est, quod in comparandis diuitijs, & in acquirenda inani gloria, ac etiā in ijs quæ uentri ac gule gratificātur, summopere laborandū sit. Si enim labores & angustias tantas subimus ac patimur, ut possideamus quæ uana sunt, quonā flagitij ac sceleris nō progredieremur, si hæc ipsa ocio sis nobis ultro aduenirent? Vtiliter igitur data est hominibus hæc difficilis distentio uel occupatio. Si autem & ipsa

ipsa uirtus cum labore perficitur, & hoc item homini perutile est. Si enim quoquo te uertas & circa bonum & circa malum laborare oportet, cōsequitur uero malum punitio, bonum autē fruitio uoluptasq; ineffabilis, sine ulla comparatione præoptandus est labor & occupatio circa bonū. Præsertim uero officiosus uir qui uere uacat uirtuti, circa multa occupari non debet, iuxta illud euangelij dictum: Martha Martha sollicita es, & Luc. 10 turbaris erga plurima: paucis uero est opus, ac unū est necessariū. Quo loco intelligit de præceptis, aut de charitate præcepta omnia cōtinente. Vtiliter itaq; data est hominibus laboriosa atq; difficilis occupatio.

Vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce omnia uanitas, & electio spiritus.

Quæcunq; inquit, faciunt homines, non quæ operantur eorum bonorū gratia quæ sunt super solem, atque cœlestium, sed eorum gratia quæ sunt sub sole, corruptibiliū ac terrestriū, omnia uidi quod uanitas sunt: præter enim hoc, quod elabuntur ac euanescent, etiam disponunt homines ad supplicia post præsentem uitam futura, quandoquidem nulla coacti necessitate hæc faciunt, sed præuia electione certoq; consilio. Spiritū uero hoc loco animā intelligit rationalem, quæ liberi arbitrij potestate decorata est.

Quod deprauatū est, adornari non poterit: neq; quod deficit, poterit annūmerari.

14 OLYMP. IN ECCLESIAST.

Si ex persona Ecclesiastæ uerba hæc accipis, ita intellige. Qui prauè obliquatus est, & in uitium cecidit, dum in peruersitate sua perdurat, uirtutē resumere nō poterit. Sin autem à uitio recedat, tunc uirtutem resu-

Psal. 36 mit, iuxta illud: Declina à malo, & fac bonū. Sed neq; is, cui deficit gratia dei, donec est in hoc defectu, poenitentiamq; non subit, potest inter pios annumerari.

Aliter. Fuerunt nōnulli qui dicerent, casu fortuito mundum factum esse, ac imperfectū existere: ad quos Salomon se cōuertit dicens: Quidnam deprehēditur in hoc mundo quod imperfectū sit atq; peruersum, uel ita ut emendari illud oporteat? Quid uero etiā deficit in uniuerso mundo, ut addendū annumerandumq; sit? Quod si uerba hæc accipis ex illorū persona, qui perpendunt naturā hominū, & qui dicunt quosdam esse ita natura peruersos ut emendari non possint, in multis redarguimus eorum stultam opinionem. Nullus enim natura est malus. Igitur & Matthæus de teloneo ad Euangelistæ dignitatē uocatus est. Sed & plurima in hoc mun-

do, quæ ignaris uidentur noxia & mala, ut serpentes, ut leones, & his similia, hominibus conducūt ad salutaria pharmaca, & ut cōuertantur prudentioresq; fiant animalium illorū exemplo & comparatione, cum dici

Proverb. 6 sibi audiunt, Vade ad formicam ô piger: necnon ut ue-recundia afficiantur, cum comparari illis se sentiūt, ut:

Psal. 48 Comparatus est iumentis insipientibus. Nihil est itaq; in hoc mundo malum, sed omnia commoda & utilia.

Vidit

Vidit enim deus, inquit scriptura, omnia quaecumq; fecerat, & erant ualde bona. Ne igitur dicatis ô stulti, Quod prauum est concinnari non poterit, neque quod deest annumerari.

Locutus sum in corde meo dicens: ecce magnus effectus sum, & apposui sapientiã super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalẽ, & cor meũ uidit multam sapientiã & cognitionẽ, parabolas & scientiã. Cognoui ego quod & hoc electio spiritus, quoniã in multitudine sapientiæ multitudo cognitionis: & qui addit cognitionem, addit dolorem.

Loqui aliquis dicitur in corde suo, cum mentem ad cogitandum applicans secum disputat & ratiocinatur. Collegi itaq; inquit, & subducta ratione apposuisse me uidi sapientiã, super omnes qui me præcesserũt natu. Apposui autẽ significat profectu magno auctam in eo fuisse sapientiã. Sapiẽtia uero, cognitio diuinarũ humanarumq; rerũ & causarũ quæ ad easdem res pertinet. Cognitio uero est speculatio de natura rerũ: & qui hac quidem præditi sunt cognitione, sese ipsos erudiũt, atq; ab ignoratione uindicat. Qui uero sermones sapientiæ discunt, alios quoq; homines ueritatẽ subinde edocent. Sapientiã uero & cognitionẽ, non iam uanitatẽ esse dixit, sed spiritus electionẽ, monēs nos nequaquã fati beneficio nasci, aut fieri homines sapientes, sed sapientiæ de se

16 OLYMP. IN ECCLESIAST.

derio ac labore, petitamq; à domino deo scientiã consequētes. Quod si quis adhuc scientiæ plus habere desiderat, addat, inquit, & studiosos labores. Aut etiam sic intellige. Qui adeptus scientiam cognitionemq; desinit, longe amplius puniendus est: ideo qui addit cognitionē addit & dolorē. Cum autem sapientia sit amplior quàm ipsa cognitio siue scientia, meritò inquit in multitudine sapientiæ contineri multam cognitionem.

CAPVT II

DIXI in corde meo: Age iam periculū faciam in lætitiā & in bonis, & ecce hoc quoq; uanitas. Risiui dixi circuitū, & dixi lætitiæ, quid ita hoc facis?

Mundana, inquit, gaudia mecum reputās, inspexi enim quid haberēt boni: & uidi demum quod letari uel ob affluentiam diuitiarū, uel propter gloriam, aut aliud quid eorum quæ in mundo sunt, mera est uanitas. Dixi autem huiusmodi lætitiæ, (risum enim hic lætitiā intelligit) dixiq; huiusmodi gaudio: Circūuagare à me longius & absiste. Quid ita hoc facis? hoc est, quid me allicis ut huiusmodi rebus gaudeā? Etenim uanitas mera est, ac nihil penitus aliud, istis de rebus lætitiā & uoluptas.

Et consideraui si cor meum traheret ut uinum carnem meam.

Poculum quod bibentes haurimus, à conspectu nostro

stro tollitur & euanesceat. Cōsideraui itaq; num in prosperitatibus mundanis uoluptatibusq; humana mens esse possit ita uirilis ac fortis, ut absumere ac delere ualeat quasi epotum uinum concupiscentias carnis.

Et cor meum præcessit in sapientia, & pollens in lætitia, donec uiderē quale bonū filijs hominū, quod facient sub sole in numero dierum uitæ ipsorū.

Ecclesiastes noster cum à deo sapientiā accepisset, uimq; prudentiæ sicut arenam maris, acutissima mentis acie præditus, poterat quidem diuinos tractare sermones, ac magna loqui mysteria, quod ipsum sanè cernitur pulchre efficere. Poterat autē & ingenij acumine, ad quæcunq; libuisset cōmode uti. Sicut enim aliquis acuto præditus uisu, eadem oculorū ui, modo ad honesta et necessaria utitur, modo & lasciue abutitur, nulla quidē oculorū culpa & causa, sed affectu & intentione peccante: ita & is, cui deus mentem sapientia exornauit, si quidem ut decet dono dei utatur, res diuinas cōmode contēplatur: sin uero ad terrena deprimatur, elanguescit ac degenerat in dei dono, optime tamen ac perspicacissime terrena quoq; percipit, ac intellectu cōsequitur: neq; uero mentis acies, sed animi intentio, prout uel bene uel male dei dono utatur, digna laude uel uituperatione censetur. Dedi igitur, inquit, cor meum hoc est mentem meam, & reputaui quale nam bonum esset in hominibus, & quid nam operari possunt, dum in hoc

mundo sunt, ex quo perpetuam in hac uita letitiam uoluptatemq; consequatur. Qualia itaq; sunt humana facinora contēplatus, & rationali quadam sapiētia usus, dedit seipsum ad ea peragenda quæ subinde enumerat.

Magnificaui opus meum, ædificaui mihi domos, plantaui mihi uineas, feci mihi hortos & paradisos, & plantaui in eis lignum omne fructus. Feci mihi piscinas aquarū ut rigarem ab eis syluam producentem ligna.

Magnificaui, inquit, factum meum, non opus dei, sed meumipsum: operibus enim dei nullus quicquā potest adijcere. Aedificaui mihi domos. In hebraico suo sermone cōmodā dictionē nactus, proprie ac perargutē locutus est, Domificaui mihi domum. Plantaui mihi uineas. Regia potestate usus, diuitiarumq; copia, circa omne possessionū genus effusus est. Feci mihi hortos & pomaria. Hortus est oleribus constitus, pomariū uero uarijs plantis atq; arboribus: ideoq; additur: Et plantaui in ipsis lignum fructiferum. Feci mihi piscinas aquarū, ut ex ipsis irrigarem syluam germinantem ligna. Splendide ac sumptuose pomaria concinnaui, procerasq; arbores, quæ sponte quodāmodo sua in montibus enascuntur, ut palma, salices, quercus, ac piceas in pomarijs suis conseruit: ideoq; meminit syluæ studio comparatæ, in qua irriganda magna aquarū copia opus erat.

Possedi

Possedi seruos & ancillas, & uernæ nati sunt mihi.

Cū enī uernæ minus sufficerēt in familiari ac domestico ministerio, uenalitios quoq; sibi seruos cōparauit.

Possedi quoq; armenta & greges super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem.

Superauī, inquit, omnes ante me reges, in armentis & gregibus, uel in reliquis omnibus quæ superius enūmerauit: potest enim ad illa quoq; accōmodari.

Congregauī mihi aurū & argentū.

Quia multi stabilem quidem possessionem habere solent, repositis tamen carēt pecunijs, addit & harum quoq; sibi fuisse copiam.

Et regum substantiam, & regionū.

Sed & reges, inquit, habui stipendiarios, ac tributa mihi soluentes: & fructiferas regiones, hoc est agros: regiones enim in sacra scriptura, fertiles agri intelliguntur, iuxta quod in Euangelio legitur: Leuate oculos ue- Ioan. 4
stros & uidete regiones, quoniā albæ sunt ad messē. Et hinc quoq;, inquit, magnā habui rerum copiam.

Feci mihi cantores & cantatrices in delitijs filij hominis.

Sed neque posthabui, inquit, ac neglexi demulcere cantibus aures meas: delectantur enim huiusmodi cantibus, non filij quidem dei, sed filij hominum.

Propinatores & propinatrices.

Vel ut ex uario propinantiū aspectu, ac alternata mutatione, appetitum sibi ad pocula prouocaret, uel tanquā ualde mollis existens, ac mulierosi hominis ingenium exprimens.

Et magnificatus sum, & apposui super omnes qui fuerūt ante me in Hierusalem. Sapiētia quoq; stabilis mihi fuit.

Adeo, inquit, exaltatus sum, ut in nullo unquā consilio rationeq; aberrauerim.

Et omne quod appetiuerunt oculi mei, non abstuli illis, neq; prohibui cor meum ab omni lætitia.

Inquit igitur, Omnem oculorū concupiscentiā & animæ appetitū circa uoluptatem (quam & lætitiā uocat) ad executionem perduxi.

Quoniam cor meum lætatum est in omni labore meo.

Cunctis, inquit, studio ac electione susceptis laboribus, hanc cepi portionem ac sortem, quod illorū fructum nem consequutus sum, composq; uotorū sum factus.

Et inspexi ego omnia opera mea quæ fecerāt manus meæ, & laborem quem laboraui ut facerem, & ecce omnia uanitas, & electio spiritus.

Hæc, inquit, omnia operatus, per actiuas factiuasq; facultates, inueni quod cuncta humana studia uanitas sunt,

sunt, nihilq; amplius lucro apponitur illis, qui laborant circa omnia quæ uidentur sub sole, eo quod omnes æque cōmunem subeant mortem, diuites simul ac pauperes. At qui laborāt ob ea quæ sunt super solem, supplantantes omnia quæ uidentur, habent aliquid amplius, iuxta Saluatoris sententiā dicentis: Ego ueni ut uitā habeāt, 1041. 12
 & abundātius habeāt. quasi dicat, ut careāt poenis, & fruātur promissa beatitudine. Notandū quoq; quod qui student circa ea quæ uana sunt, & sese uoluptatibus tradunt, excusare nō possunt carentis ratione fortunæ motum, neq; fati necessitatē: humanæ siquidē actiōes proficiscūtur ab electione, et ab insita nobis libera potestate.

Et inspexi ego ut uiderem sapientiā & circuitū & stultitiā. Quoniam quis est homo qui sequi possit consultationē quæcunq; hæc operata est:

Cum nobis spectandum proposuerit auari hominis personam, circaq; terrenas substantias occupati, nunc nos conuertit ad sapientiam: & comparatione proposita, periculum facit quid inter se differant sapientia & uoluptas, quam & errorem uocat, atq; circuitum: uel quod ad omnem uentum circūferantur bona ista terrena, quæ materiā suggerunt lætitiæ ac uoluptati, uel mutata & litera in α, non ποδ πορὰν legemus, sed πρὸς πορὰν, hoc est, insanam extasim mentisq; excessum. Insanire enim uidentur ac esse sui obliui, qui in loco miserie & lachrymarū, letandū sibi esse falsò existimāt.

Inquit igitur: Queramus an possit homo, qui elegerit sibi secundum hanc stultitiā uiuere, complere sua desideria: hoc enim significat, sequi possit consultationem. Mox autem inuenit homines perquam raro fieri desiderij sui compotes: capropter addidit, Quis est homo? quasi dicat, rarus est ualde. Neq; enim quicūq; ditescere appetit, penitus hoc consequitur: nec qui gloriæ cupidus est, uoti prorsus efficitur compos: & eadem ratione in cæteris sese habet. Qui uero sapientiā adamarit, deo duce feliciter ductus, sequitur penitus consultationē, hoc est, inueniet quod affectabat. Vel aliter. Attonitus erumpit in interrogationē: Quisnam est, inquit, homo, qui possit respicere ac conuerti à desiderijs suis, & inspicere motus electionis suæ finemq; propositum, ut dijudicet iterum, sapienter uiuat an stulte?

Aliter. Eleuatus, inquit, extra corpus & per sapientiam uidens, quod post exitum huius uitæ nemo potest redire in uitam, & iterum frui eisdem rebus, quas dum uiueret certo cōsilio exercebat (quis enim, persæpe pro nullus accipitur) præposui sapientiam stultitiæ.

Et uidi quod amplius esset sapientiæ supra stultitiā, sicut amplius est luci quàm tenebris.

Tenebræ ipsæ per priuationē lucis fiunt, ita ut lux quidem reuera existat, tenebræ uero nihil penitus sint. Ita, inquit, igitur est sapientia ad stultitiā: opera enim stultitiæ transeunt, perpetuā punitionem conciliantia
suis

suis cultoribus : opera uero sapientiæ in perpetuum durant, æternaq; cultores suos lætitiâ afficiunt. Quod autem, inquit, amplius sapientiæ super stultitiâ, non est per comparationē dictum: quæ enim sese mutuò tollūt ac destruūt, sicut sunt lux ipsa et tenebræ, inuicem non comparantur. Huius generis est sapientiâ & stultitiâ. Non est itaq; in genere malorum reponēda lætitiâ, sed ob affectionē eligentis. Addidit illud Amplius, hoc est, sine ulla comparatione multo melius facit qui sapientiâ præponit stultitiæ.

Oculi sapientis in capite ipsius, stultus autem in tenebris ambulat.

Caput eminentia quædã est & suprema totius corporis pars, pedes uero infimi sunt, terramq; contingentes. Quando itaq; præsidens intellectus purgatus fuerit, superna speculatur, non quæ sunt super terram, ac tunc in capite oculos uere habet. Quando uero mens ad terrena conuertitur, tunc in pedibus habere oculos uidetur, circa limum terræ occupata. Aliter. Caput ecclesiæ Christus est, ad quem si sapiens, dum ambulat, oculos intendit, sicut & Christus perambulauit, oculos habet in capite. Stultus autē ambulat in tenebris, semper oculos declinans in terram, tenebricosoq; caligat intellectu.

Et cognoui etiam ego, quod occursus unus occurret omnibus ipsis. Et dixi ego in corde meo, sicut occurrit stulto,

24 OLYMP. IN ECCLESIAST.
occurreret etiam mihi. Et ut quid sapiens
factus sum?

Omnia secum meditans sapiens noster Ecclesiastes,
quæ afferre aduersarij contra ipsum possent, è propria
loquitur persona. Cum igitur inueniat multa & uaria,
quæ communia omnibus sunt, quæ occurfus appellat:
qualia sunt egrotare, beneualere, ditescere, paupertatē
pati, & præcipue cōmunem omnibus mortem: aduer-
sarij subiēs personā, inquit. Si hæc cōmunia sunt stultis
& sapiētibus, quæ utilitas demū erit suscepisse labores
officiosos, & sapientē fieri? Mox autē hoc refutato ser-
mone, ostēdit quale sit nobis à sapiētia lucrū. Ait ergo:

Tūc abundāter locutus sum in cor-
de meo, Quoniā stultus ex abundantia
loquitur: quia & hoc uanitas.

Adducta stulti illatione, tanquam ex illius persona
eandē nunc illationē per seipsum dissoluit. Inquit enim:
Et ego abundantius locutus sum in corde meo, quod ua-
na & superflua est talis cogitatio, & insanæ mentis est
talium uerba effundere. Stultus enim furore efferuēs quæ
temere cogitauit, per os effundit: quoniam stultus ex
abundātia loquitur, hoc est, superfluente in ipso stulti-
tia. Mox & causam docet, redarguens illationem stul-
ti cum dicit:

Quoniam non est memoria sapien-
tis cum stulto in seculum.

Et si enim, inquit, quæ uaria et differētia sunt in hac
uita,

uita, stultis æque ac sapientibus cōmunia sunt, at in futuro tamen seculo sapiens erit in memoria æterna, & immortalem habet fruitionem: stulti uero memoria deletur, iuxta quod est in psalmo: Perijt memoria illorum Psal. 9
cum sonitu, hoc est, nō sunt existimādi memoria digni.

Secundum quod adueniētibz diebus omnia obliuioni tradita sunt.

In uenturo, inquit, seculo, quæcunq; nobis in hac uita occurrerint, siue infirmitas, siue prospera ualetudo, siue diuitiæ, siue etiam paupertas, in obliuionem ibunt. Tum uero concludens solutionem inquit:

Et quomodo moritur sapiens sicut & stultus?

Quomodo, inquit, dicetis ô stulti quod propter cōmunem omnibus mortem, nihil sapiens stulto plus habeat? quandoquidem sapientis memoria perpetua sit apud deum, stulti uero nequaquã. Si enim quæ in hac uita occurrunt omnia sunt cōmunia, tamen in futura uita, unumquēq; opera sua sequentur.

Et odio habui uitam, quoniã malum aduersum me facinus, quod factum est sub sole: quoniam omnia uanitas & electio spiritus.

Propterea, inquit sapiens, odio habui laboriosam uitam, & quem laboraui laborē meum, ob ea quæ sunt sub sole: malum enim facinus, laboriosam uitam peccatorum hominū intelligit. Hic autem sapiens odit impi-

ram & pollutam uitam, & mensurā in perpetuū quæ-
rit. Et stulti subiens personā inquit: Quoniam malum
aduersum me facinus quod factum est sub sole. Sapiens
enim non testatur se laborare ob ea quæ sunt sub sole.
Quantū enim ppter necessarios uitæ usus laboret etiam
sapiens, non tamen principalē operam consumit circa
hec mundana atq; præsentia, sed laborat quod satis est
ad necessaria uitæ: summum uero suum studium uirtuti
impendit, transeuntia hæc & temporaria contemptui
ducens, studens autem ea sibi cōparare quæ sunt futura
æterna, quæq; sunt ab oculis nostris procul remota.

Et odio habui omnē laborem meum
quem laboro sub sole, quoniam relin-
quam ipsum hominī post me uenturo.
Et quis scit sapiens ne sit futurus an stul-
tus? & si dominabit in omī labore meo
quem laboraui, & in quo sollicitus fui
sub sole? & hoc etiam uanitas.

Prorsus sapiens noster laboriosam collectionē pecu-
niarum & possessionū, & huic impensum labor ē, cum
testatione odij, prudens inquit dictum. Primū quidem
quod huiusmodi rerum possessio perpetuò nō durat a-
pud habentem, sed ipse quidem uitam egreditur, nihil
secum portans: alter uero possidenda accipit, quæ ipse
labore multo comparauit. Alterum etiam memorabile
uerbum inquit, quod uidelicet ignorat diues quali suc-
cessor suus futurus sit uita, intemperatē ne ac luxuriose
uicturus,

uicturus, an prudenter ac sobriè diuitias expensurus. Tertium notatu dignū est, quod licet demus temperatū ac prudentē successorem futurū, ignoramus tamen perpetuū ne sit futurus relictæ hereditatis possessor, cum pecuniæ ad alios atq; alios continuè deuoluātur, multis uarijsq; casibus cōmutatæ. Inquit igitur: Licet concedamus prudentē fore heredem, qui parcè relictis utatur, hoc ipsum quoq; est uanitas. Quare autē hoc dicat, contemplandū nobis relinquit, quoniā uidelicet melius est nos ipsos dum sumus in uita, dispensare diuitias nostras in pauperū ac egenorū necessitates, ut ita thesaurū habeamus indeficientē in coelis, quàm alijs in hereditatē transmittere, qualescunq; demum illos fore contingat.

Et conuersus sum ut renunciarem cordi meo in omni labore meo quem laborauī sub sole.

Detestans Ecclesiastes quæ superius dicta sunt, conuertitur ad euangelicā uitam, quasi & ipse cum Petro apostolo Saluatori dicat: Ecce omnia reliquimus, et se- Matth. 19
cuti sumus te. Subinde autē prædictā indignationis causam resumit, quā contra tēporaria concepit. Ait ergo:

Quoniam est homo, quoniam labor ipsius in sapientia & scientia & in fortitudine, & homo ei qui non laborauit in ipso dabit partem ipsius, & hoc etiā est uanitas, & magnum malum.

Quæ enim, inquit, utilitas homini in humana sa-

28 OLYMP. IN ECCLESIAST.

pientia & prudentia & fortitudine laboranti, & maligne se gerenti, hoc est, suarū rerum partem alijs non ponēti, sed semper amplius suis bonis addenti: quandoquidem alius qui nihil in ea substantia laborarit, omnes suas diuitias accipit. Est autē & ita intelligere. Conuersus ego sum, ut renunciarem cordi meo in omni labore meo quē laboraui sub sole, cogitās quod alius quidem diuitias meas accipiet, ego uero curas laboremq; subiero. Interposita uero illa uerba uidelicet, Quoniā est homo, quoniam labor ipsius in sapientia & scientia & fortitudine: hoc significant. Contempsit, inquit, laborare circa res uanas, rationibus colligens, quod est alter labor dignus laude, qui stabiles congregat uirtutum diuitias. Est autē huiusmodi labor quem laborat homo, ut acquirat sapientiā, scientiam, & fortitudinē. Hunc igitur laborem ego potiore ducens, conuersus sum ut renunciarem cordi meo in omni labore quem laboraui sub sole, hoc est circa res uanas.

Quoniam fit homini in omni labore suo electio cordis sui, pro eo quod ipse laborat sub sole. Quoniam omnes dies eius in doloribus & in distentione animi sui, neq; in nocte dormit cor suum: & hoc etiam uanitas est.

Aduenit, inquit, homini labor, quem laborat, siue bonus sit siue malus, ab electione consilij. Quod si operam uirtutibus impendat, laudandus hic labor: sin uero
circa

circa uitium occupetur, omnes illius dies transeūt in plenitudine dolorum, iracundiæ, occupationis sollicitæ, ac uigiliarū. Hæc enim omnia consequuntur eos, qui circa inane studiū uitæ huius uersantur, quare & hoc etiam uanitas est.

Et non est homini bonum nisi quod comedit & bibit, & ostēdit animæ suæ bonum in labore suo. Et hoc etiam uidi ego quod est de manu dei. Quis enim ex seipso bibit & comedit?

Quæ media, inquit, sunt & indifferentia, nec mala per se, nec bona, ab ipso deo hominibus tribuūtur, quælia sunt diuitiæ, bona ualetudo, autoritas. Sumpta igitur aduersarij persona inquit Ecclesiastes: Quod si hæc dantur ab ipso deo hominibus, nihil ergo in hominibus inuenietur boni præter edendi bibendiq; uoluptatem. Tum uero soluens obiectionem, inquit:

Quod homini bono in cōspectu suo dedit, scientiam, sapientiā, & lætitiā: peccatori autem dedit occupationē ad edendi & congregandi, ut tradat ei qui est bonus in conspectu dei. Quoniam & hoc uanitas est & electio spiritus.

Nolite, inquit, dicere ô insani, quod transitoria & corruptibilis hæc cibariorū uoluptas bona sit: homini enim bono deus scientiam & sapientiam dedit, ut in ijs

lætetur in conspectu dei, hoc est, custoditus & aspectus à diuina prouidētia. Homini autem peccatori negociū dedit circa hæc sensibilia, ut laborās & congregans asfligatur. Quod si in hoc laborādi studio & cōgregandi persistat, & hoc sanè ipsum est uanitas & electio spiritus. Sciendum uero est, deum hanc dedisse homini peccanti & congreganti occupationē, non ut peccet quidē ac congreget, sed magis ut cōtemplationē ac tædio uanitatis mundanæ, in cognitionē ueniat laboriose huius uitæ, desideretq; immortalem ac iucundā uitam, quæ in futuro seculo sanctis in præmium danda est.

CAPVT III

MNIBVS est tēpus, & occasio est omni rei quæ sub sole est.

Rerum aliæ quidem tēporariæ sunt, aliæ uero æternæ: ac æternæ quidem inuisibiles sunt, supraq; solem constitutæ. Hic autem est sermo de ijs quæ sunt sub sole ac tempori subiiciuntur, (quandoquidem & temporaliter esse cœperunt) suoq; tempore, hoc est oportuno fiunt. Et tempus quidē spacium illud significat, in quo sit aliquid: occasione uero dicimus cōmodum tēpus ac oportunū aliquid faciendi. Potest itaq; tempus & occasio esse, sed occasio tamen tempus non est, sed illa quam nanciscimur rebus peragendis temporis oportunitas. Et cuncta quidem quæ fecit deus oportuno proueniūt tempore, ut æstas, autum-

nus,

nus, hyems, ac uer. Quæ uero homines facimus, laudabilia quidem sunt si fiant tēpore oportuno: sin uero ante tempus fiant, aut præter tempus, iure damnantur. Oportuno quis tempore suæ cōmiscetur uxori, cum appetit filios procreare: præter tempus uero, cum uoluptatis & concupiscentiæ causa hoc facit. Qui æstate seminat, ante tempus seminat: qui etiā hyeme ad messem sese accingit, præter tempus hoc ipsum aggreditur. E disciplina autem horum uerborū docemur, omni in re defectus uitare atque excessus, eo quod res fermè omnes, hinc atq; hinc assistentes ac propinquas enormitates habeant. Nam qui deficit à medio fortitudinis statu, labitur in timiditatē: qui uero illum excesserit, audax efficitur. Potest itaq; & alia significatione accipi tempus, pro ipsa mediocritatis norma: occasio autem pro tempore oportuno. Nam qui & ad normam & suo tempore, actiones omnes suas moderetur, hac ueluti regula & amussi utens, facile in omni uirtute consummatus euadet.

Tempus gignendi & tempus moriendi.

Sæpe contrariarū rerum distincta sunt tēpora, contingit tamen quandoq; & eodem tempore utraq; fieri. Corporalis itaq; natiuitas & generatio aliud habet tempus, & aliud corporalis interitus: spiritualis uero natiuitas, per lauacrū regenerationis, unū & idem tempus habet cum morte. Nam qui renascitur in diuino laua-

cro, consepulti sunt Christo in baptismo. Et corporaliter quidem nasci ac mori in nostra potestate non est, sed arbitrio dei & generamur & morimur. Spiritualis uero natiuitas & interitus pendet à nobis: opus enim est cum diuina operatione et gratia, nostra quoque electione, ut moriamur quidem peccato, nascamur autem iustitiæ. Sapienter autem ac notanter Ecclesiastes à natiuitate coepit, & morte & temporariæ huius uitæ nos admonens. Propterea enim & Moses, ut aiunt, primum quidem suum uolumen Genesin inscripsit, Exodum uero secundum nominauit, ut in historia figurate nobis hanc temporariam uitam describeret.

Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est.

Præter literæ sensibilem ac manifestum intellectum, mystice sic intellige. Sæpe quidem uno eodemque tempore plantat aliquis & euellit, uidelicet cum euellit zizaniam, quæ seminauit malus homo: plantat autem siue serit legitima uerbi semina, amputans uitium, inserens uirtutem. Sæpe uero hæc facit alio atque alio tempore, ut cum Paulus abscindit fornicarium à cõmunione ecclesiæ, plantat uero eundem, poenitentia emendatum.

Tempus occidendi, & tẽpus sanãdi.

Occidendi quidem peccatum, sanandi uero animam cuiusque suam poenitentiæ medicina. Huiusmodi uero actio, suo semper & oportuno fit tempore, præsertim uero nunc dum sumus in præsentī uita, & in testamẽto gratiæ

Paulo

Paulo testante qui ait: Ecce nunc tempus acceptabile, 2. Cor. 6
 ecce nunc dies salutis. Corporalibus autem ita my=
 sticū sensum accommodabis. Principi ac domino tempus
 est perdendi homicidam, curandi uero ac fouendi eum
 qui bene de se meritus fuerit, minusq; etiam ac clemen=
 tius corrigendi eum qui leuius in se deliquerit.

**Tempus destruendi & tempus ædi=
 ficandi.**

Diuina ædificatio diuiditur in practicam, theori=
 camq; uirtutē. Qui igitur officiose operatur & ex uir=
 tute, moralem domum practicamq; ædificat. Qui uero
 spiritualia & inuisibilia contempletur, speculatiuā sibi
 construit domum: atq; is quidem utcunq; ædificat, do=
 mum nō manu factam semper sibi parat in cœlis. Qui
 pœnitentiam facit, demolitur ac destruit ante actæ uitæ
 peccatū. Et bonum quidem nobis pulchrumq; est tolli
 procul à peccato, super ædificari autē super fundamen=
 tum apostolorum & prophetarum.

Tempus est flendi & tēpus ridendi.

Est tempus quoddam non secundum spaciū tem=
 poris motusq; sumptū, sed à rebus ipsis. Nam qui non
 in profundo cordis, sed in superficie uultus fleuerit, au=
 dire poterit illud de se dici, quod dictū est olim de Hie=
 rusalem: Voce sua serò lamētata est, & lachrymæ eius Thren. 1
 in maxillis eius. Qui uero decenter lachrymas fuderit,
 & tactus dolore cordis intrinseco pœnitentiā fecerit,
 exaudietur utiq; iuxta illud: Planctum planxit Hieru=
 salem.

34 OLYMP. IN ECCLESIAST.

salem, clamorem lachrymarum tuarum quando uidit, misertus est tui. Et est etiam in tempore spaciū significante, lugere in hac uita ut in futura rideamus. Nam & ob peccata, ac ruinam discipulorū uel fratrum opportunè lugemus: de profectu uero illorum meritò ridemus & exultamus.

Tempus plangēdi & tēpus saltandi.

Plangunt se ac percutiunt, qui pœnitentiæ student: at uero saltant, qui præcincti sunt temperantia, exultatiq; prudentia, immoti fortitudine, perfecti iustitia. Saltauit itaq; Dauid in cōspectu domini, sed non temere. Ideo & prophete facti uelut pueri in plateis ac foro uitæ huius, propter immunitatem maliciæ, infantilemq; simplicitatem dicebant Iudæis: **Matth. 11** Luximus uobis & non planxistis: hoc est, tristitia uobis prædiximus, & pœnitentiam non egistis. Apostoli quoq; ad eosdem dixerūt: **Luc. 7** Tibi uobis cecinimus & non saltastis: hoc est, regnū coelorum annunciauimus, instar tibiæ sonoram uocem fundentes, neq; tamen tripudium duxistis, neq; præ lætitiis domi huius saltastis. Hæc enim nos docet euangelica Saluatoris parabola.

Tempus iaciendi lapides, & tempus colligendi.

Qui mortaliter peccauit sine proposito emendationis & pœnitentiæ, eijcitur è spiritali domo: qualis est lapis scabiosorum, de quo symbolice & figurate apud **Leuit. 14** Moſen scribitur. Qui uero ita peccat ut curari uelit, colligitur

colligitur per pœnitentiam in ædificationē apostolorū
 & prophetarū. Omnis itaq; qui saxeus est corde, duci-
 tur foras, preciosi uero lapides colliguntur. Lege etiam Leuit. 20
 cautum erat lapidari adulterā. Et magister quidem la-
 pidibus cædit discipulos peccantes, hoc est, correctiuis
 sermonibus. Cum uero satis illos erudierit ac reprehen-
 derit, cessat à correctiuis sermonibus, colligitq; quos ia-
 ctasse uisus fuerat lapides.

**Tempus amplectendi, & tēpus lon-
 ge fieri ab amplexibus.**

Iuxta literam, tempus amplexandi propriam uxo-
 rem, quando tempus orationis non impediat, aliāue ho-
 nestā necessitas. Tempus est inquam, licetq; id nobis fa-
 cere, uel propter filios procreandos, uel ut consulamus
 fragilitati atq; incontinētiæ nostræ, ne uidelicet libidine
 succensos, callidus hostis nos ad adulteriū, puocet. Tem-
 pus uero absistendi à cōplexibus, uel propter orationes
 deo fundēdas, uel ut grauidæ uxori parcamus. Aliter,
 tēpus amplectendi erat in principio creati orbis, ut mul-
 tiplicantes impleremus terram: nunc uero tempus absi-
 stendi à cōplexibus, quādoquidē extrema hora diei nos
 occupauit, & ad finē seculorū mundus festinat. Spiri-
 tualiter uero ac mystice ita intellige. Honora sapientiā
 ut te amplectatur, atq; hic quidē cōplexus semp est op-
 portunus. Cū uero in sacris scripturis, lex ipsa per leuā
 manū significetur, per dextrā uero euāgelica doctrina,
 ipsaq; mens nomine capitis innuatur, totius uero corpo-

ris appellatione intelligatur ecclesia: meritò canit spon-
 Cant. 2 sa in Cantico canticorū: Leua eius sub capite meo, &
 dextera ipsius amplexabitur me. hoc est, ipsa quidem
 lex ad sapientiorū quorundam tantūmodo peruenit in-
 tellētū, ipsumq; perficit: euangelica uero doctrina di-
 uino quodam complexu totam ecclesiam cōprehendit.
 Ab hoc quidem complexu, nullum unquam tempus est
 absistendi. Cum tamen arca iam fabricata esset, ac ter-
 ris diluuiā imminerēt, tempus erat abesse procul à com-
 plexibus matrimonij: ideoq; hinc masculi, inde uero fœ-
 minæ seorsum disiunctæ intrarunt in arcam. Postquam
 uero aquæ diluuij iam resederant, Noë cum uxore sua
 exiuisse arcā narratur: tēpus enim tunc erat coniugalis
 amplexus. Semper autē tempus est elongari à uitio &
 peccato, agglutinari autē deo, illiq; ppetuò adherere.

Tempus quærendi & tempus per-
 dendi.

Si literalem sonum ordinemq; inspicias, uidetur hæc
 sentētia ordine præpostero esse accipiēda. Nemo enim
 quærit, nisi quod prius perdidit. Mystico tamen sen-
 su nihil immutando lectionem, ita intelliges. Qui est in
 ignorātia constitutus, tempus tunc habet quærendi ue-
 ritatem: qua inuenta tempus aliud sibi aduenit, ut igno-
 rantia perdat tenebras & relinquat. Aliter. Quæ-
 rit aliquis animam suam, quæ periit: ea uero inuenta ab
 errore resipiscens, debet quantū ad priorem spectat ini-
 quitatē, perire prorsus ac mori. Ingruente uero marty-

rio tempus est perdendi animā, ut ipsam inueniamus.

Tempus custodiēdi & tempus abijciendi.

Qui pecuniarū dispensator est, nouit quo tempore pecunias uel apud se custodiat, uel expendat. Mystice autem, tempus est custodiendi sacram doctrinam, ne illam temere quibuscunq; nullo delectu habito profundamus. Tempus uero effundendi, cum dociles fuerint, ac bene dispositi auditores. Oportet enim, inquit, abijcere argentū meum trapezitīs, non autem sancta dare canibus, neque subus margaritas. Aliter. Tempus est seruandi euangelica praecepta: idem quoq; tempus est abijciendi legales umbras.

Tempus scindendi & tempus conuoluenti.

Qui ecclesiae hostes aduersariosq; conciliat, & ad unitatem catholicae fidei perducit, ille proculdubio conuoluenti dicitur: qui uero fornicantē cum uxore patris sui ab ecclesia eijcit, opportune hic scindit. Aliter. Qui coram domino per contritionem ac poenitentiam cor suum discindit, seseipsum assuit in ecclesia primogenitorum fidelium.

Tempus tacendi & tēpus loquendi.

Qui in silentio et sub monasterij disciplina doctrinam sacram fuerit perdoctus, cum auctoritatem consequutus fuerit loquendi ac praedicandi, tunc dominus illi praebet opportuno tempore linguā eruditionis, ut co-

gnoscat quando uerbum proponi oporteat: atq; ita sit,
ut tempore suo tunc loquatur. Audituro enim populo
Exod. 14 dicitur in ueteri lege: Audi Israël & tace. Senior autē
Eccles. 32 prudens ita ad loquendum excitatur: Loquere senex,
tibi enim hoc conuenit.

Tempus amandi, & tēpus odio prosequendi.

Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, magna cū dilectione saluatoris pedes osculata, hoc est, semitas pietatis ac ueræ fidei ingressa, magno se prorsus odio ab iniquitate auertit, ut iam utriusq; rei atq; effectus unū tempus idemq; fuerit. Aliter. Semper quidem anima in amore uersari debet, atq; in odio, ut amet quidem secundum opera sponsum suū, ac dicat: Osculetur me ab osculis oris sui. oderit autem inimicū hominem, hoc est diabolum, qui zizania seminat.

Tempus belli, & tempus pacis.

Qui bellum gerit cōtra spirituales nequitias, pacem cum deo habet. Et in hac quidē uita tempus est assidue pugnandi contra principatus & potestates. Qui uero palmam consequetur, deinde in futuro seculo lætabitur in delitijs, & in multitudine pacis.

Quid habet amplius homo in ijs quæ laborat:

Postquā ea persecutus est quæ ad actionū tempora occasionesq; pertinet, iterum redit ad personā hominis contemplandā, docetq; laborantem circa res humanas nihil

nihil deniq; plus cæteris habiturū: quandoquidē & aduersa & prospera omnibus fermè cōmunia sunt, præcipue uero mortalis uitæ interitus. Solus itaq; sapiens qui hæc cognoscit, amplius nōnihil cæteris hominibus assequutus fuerit.

Vidi igitur occupationē quam dedit deus filijs hominū, ut occupētur in ea. omnia quæ fecit bona sunt in tēpore suo.

Iam superius dictū est quod filijs quidē hominū, hoc est, secundū passionē carnis uiuentibus, sapiētibus uero nequaquā, deus occupationes ac difficultates dedit: ut dum occupantur circa ea quæ media quadā ratione indifferenter se habēt, tam ad malum quā ad bonū, penitus ad alterā partem, hoc est, ad iniquitatis uiam non delabantur. Omnia igitur media & indifferētia bona sunt, modo suo tempore exerceātur, & ad necessarios usus: sicuti est agrū colere, opibus cōparandis studere, bibere & comedere: atq; ut semel dicatur, operandi bonū tempus est semper, sicut cōtrā, semper tēpus à flagitijs abstinendi. Aliter. Tempus hic appellat usum ipsarū rerum, hoc est cum quis rebus uiuitur quantū naturæ leges iurāq; permittunt. Ait itaq; Ecclesiastes: Contēplatus ego hominū mores, quo pacto uidelicet occupentur & cōuertantur ab ijs quæ natura permittit, ad ea quæ sunt præter naturā. Hæc, inquit, prudenter considerans, uidi quod natura quidem nihil est malum, sed omnia quæ secundum naturā mouentur ac fiunt, per se bona sunt.

40 OLYMP. IN ECCLESIAST.

Oculi enim boni sunt, qui sine praua intentione aliquid intuentur. Sed cum occupantur & conuertuntur à simplici operatione naturæ ad curiosa spectacula, non iam amplius boni sunt. Omnia igitur bona in tempore suo, hoc est, si secundū simplicem naturæ operationem, & iuxta quod decet usurpentur & fiant.

Et seculum tradidit deus in cordibus eorū, ut nō inueniat homo opus quod fecit deus ab initio usque in finem.

Permisit, inquit, deus sollicitos esse & occupari sapientes mundi huius, ne si assidue tranquillo animo attendissent ad fabricam & structurā mundi huius, perspecta & cognita illius pulchritudine, uisibilia hæc deū esse, uel deos arbitrarentur. In multiplici tamen occupatione non reliquit illos sua prouidentia destitutos, sed humane naturæ cōmunem mortis cogitationē adiunxit, ut scientes quod hic perpetuò futuri non sumus, æternæ uitæ curam habeamus. Aliter. Seculum significat temporale spaciū, complectiturq; omnia quæ in ipso fuerit. Inquit ergo: Deus filijs hominū seculi præsentis dedit cognitionē, uidelicet quod temporale initium habuit cælū & terrā, & quæcunq; conspiciamus, & quod hæc ipsa tempore immutantur. Eorum uero quæ ante initium temporis fuerunt, quæq; post hoc seculū futura sunt, certam et manifestā scientiā non habemus, ideoq; Eccles. 3 nobis dicitur ab alia scriptura: Altiora te ne quæsieris, & profundiora te ne scrutator.

Et cognoui

Et cognoui quod non est bonū in ip-
sis, nisi lætari & facere bonū in uita sua.

Sapiens cognoscit quod natura bonum est. Natura
autē bonus solus est deus, qui omnia protulit ex sua in-
genua bonitate. Qui tamen quantū in se est, quantūq;
sua facultas patitur, bonū operatur erga deum & pro-
ximum charitate seruata, hic ineffabili & uera letatur
lætitia. Cognoui igitur, inquit, quod nihil est boni in ui-
ta nisi hoc ipsum bonum operari, & in bona operatio-
ne lætari.

Et omnis homo qui comedit & bi-
bit, & uidet bonū in omni labore suo,
hoc donum dei est.

Sapiens quidem nouit quod uere bonum est: omnis
autē homo, hoc est, uulgaris, & in multitudine media
sumptus, qui aberrat à cognitione ueri boni, cum uolu-
ptate sola bonum diffiniat & metiatur, comedere ac bi-
bere bonū esse existimat. Et sanè manifestum, quod sen-
sibilium rerum copia, dei munere hominibus data est:
non tamen ut concessis rebus abutamur, sed ut eas com-
municemus in proximos liberales, deo gratias de acce-
ptis muneribus exhibentes. Cōmiscuit autem hoc loco
personas Ecclesiastes, eius scilicet qui uere sapiēs, quod
proprie bonū est cognoscit, & eius qui errore malo du-
ctus, fallitur circa ipsius boni cognitionem.

Cognoui quod omnia quæcunq; fe-
cit deus, ipsa erunt in seculū: ad ea non

est addere, & ab ipsis auferre non est, ut timeant faciem eius.

Rerum aliæ quidē uisui sunt obnoxie, aliæ uerō uideri non possunt. Hic autē sermo habetur de uisibilibus rebus: & harū quidem aliæ semper eodē modo perdurant, ut terra, coelū, sol, luna: aliæ uero per successionē seruātur in specie, ut homines, plantæ, & similia. Noui igitur, inquit, quod nō est apponere ad ea, quæ in mundi constitutione deus creauit, cum eiusmodi compositio perfectā sit et indeficiēs. Sed neq; ab ea quicq; ut superuacaneū est auferre. Qui uero ad speculationē mundi animum adijciunt, rationesq; singularū rerum quantū in se est, consequūtur, timore dei occupantur, attonitiq; redduntur, auctoris omnium sapientiā demirātes. In omni itaq; hominū mente insitus est à natura dei timor, uel legitima quædam ratio, quæ ab ordine ac pulchritudine uniuersi, hominū corda cōuertit ad creatoris sapientiā cōtemplandam. Sciendum uero est, hæc quæ uidemus, esse ueluti symbola quædam ac signa spiritaliū rerum. Quare si finem spectes ob quem facta sunt, omni prorsus carent defectu. Nam siue quid eorum principaliter deus produxit, siue quid in secundas causas referendum est, non est eis apponere quicquam nec demere. Omnia igitur bona & pulchra, perfectā omnia sunt, ac necessaria dei opera.

Quod est factum, iam est: & quæ futura sunt, iam fuerunt: & deus quæret

eum qui persecutionem patitur.

Si quid olim fuit, nunc etiam est. Homo fuit, homo
est: arbor fuit, arbor etiam est. Sed pari ratione fue-
runt, et quæ futura sunt. Homines futuri sunt post nos,
et iam priores illis fuerunt alij. Deus autem quæret per-
secutione affectum, hoc est, innocuū, qui alij persecu-
tionem non inferat, et seruabit eum.

Et etiam uidi sub sole locum iudicij,
ibi impius: & locū iusti, & ibi pius. Dixi
ergo in corde meo: Simul iustum & im-
pium iudicabit deus, quoniā suum tem-
pus est omni operi.

Ab his sensibilibus ad spiritualia nos attollens, ait se
prognostice ac puro mentis intuitu contemplatum esse
locum iudicij, qui repositus est impijs sub sole, quasi di-
cat, infernum. Sed et locum iusti se uidisse cōmemorat.
Addidit autem et ad locum iusti, particulam illam uide-
licet, sub sole. Quod si secūdum literam simpliciter ac-
cipiatur, nulli dubium quin in paradiso, et in cœlis fu-
turi sint iusti. Sin autem ad utrunq; inferas illud, sub sole,
ad iustum uidelicet atq; ad impium, contemplatū fuisse
intellige eos qui nūc ex hac uita decedunt, qui nondum
ad regna peruenerunt cœlorum. Digna sanē inquisitu-
res est, ubinam sub sole iusti uita functi collocentur.
Constat autem quod in paradiso, cum dixerit Christus
latroni, Hodie mecum eris in paradiso. Sciendumq; est

44 OLYMP. IN ECCLESIAST.

quod literalis traditio paradysum docet esse in terra. Nonnulli uero dixerunt quod paradysus etiam est in inferno, id est subterraneo loco: ad quam suam opinionem illud accommodant euangelicum, Diues Lazarum uidit, ipse tamen in inferiore loco demersus, cum Lazarus eminentiore esset in loco, ubi esset Abraham. Verum quomodocumque hæc se habeant, illud proculdubio constat, tum ex præsentis Ecclesiastæ nostri loco, tum ex omni sacra scriptura, futuros pios in prosperitate ac pace, iniustos uero in supplicijs ac tormentis. Alijs autem placuit paradysum esse in coelis. Bonus autem ac ingenius Ecclesiastes, historiæ sensum potius cōsectabitur. Tum uero secundum examinans ita infert:

Dixi intra me ipsum: Nunquid cum impio damnatur & iustus?

Hæc sanè uerba disquisitionem ambiguam habent, non absolutam affirmationem. Semel enim docuit alium esse locum iusti, alium impij, sed postea nos admonet & in metum adducit, cum deus sit omnes homines iudicaturus, nostrasque res omnes diligenti examine discussurus. Inquit ergo:

Tēpus erit omni rei & omni operi.

Hoc est, erit uniuersalis iudicij tempus. Mystico autem intellectu sic accipe. Vidi sub iustitiæ sole dominum nostrum Iesum Christum, qui scilicet uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Vidi inquam locum impij à sinistris uidelicet constitutum, & iusti item uidi locum qui est

qui est à dextris eius: & dixi in corde meo, quod deus omnes ad iudicium conuocabit, pro dignitate unicuique distribuens, illud tempus definiens ac decernens, in quo nostra omnis actio & operatio districto examine pendetur.

Ibi dixi ego in corde meo de sermone filiorum hominis, quod dominus iudicabit illos deus.

Simile est hoc illi quod in euangelijis legitur: Omne uerbum ociosum quod loquentur homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Intellige autem cum hoc loco dicit sermonem, subintelligi & internum mentis uerbum, occultamque cogitationem: nam & de his quoque ratio à nobis diligens exigetur. Matth. 12

Et ut ostenderet quod ipsi iumenta sunt, & ut ostenderet occursum filiorum hominis, & occursum iumentis: occurrit enim æque his. Vt mors huius, ita & huius mors. Et spiritus est in cunctis, & nihil plus habuit homo quam iumentum.

Propterea, inquit, uidi & consideravi rationes iudicij quod exercetur sub deo, ut ostendam hominibus, hoc est, ut homines doceam nihil eos à iumentis differre secundum corporis rationem, uitamque illam, quæ tota corpori uiuat & indulget. Eundemque namque aerem cum brutis animantibus homines respiramus, eundemque interitum subimus, & in his sanè rebus, homo iumento amplius

46 OLYMP. IN ECCLESIAST.

nihil habet. Iumentorū itaq; brutalis uita, quæ Veneri indulget, uanitas mera est. Monet autem nos per hæc Ecclesiastes, ne corpori indulgeamus, sed animam quæ prædita est ratione, uirtutibus excolamus: hac enim similes angelis sumus, cum uis ipsa sentiendi, nobis cum iumentis brutisq; animalibus sit cōmunis.

Omnia pergūt in unū locū. De terra facta sunt, & omnia in terrā reuertūtur. Et quis nouit spiritū filiorū hominis, & si ipse ascendat sursum, & si spiritus iumentis descendat ipse deorsum in terrā?

Manichæi animas huc et illuc transferri asserentes, immortales quidē illas esse aiunt, sed omnia subire corpora tam hominū quàm brutorum, reptilium quoq; ac plantarū. Nos Christiani, quos diuinæ scripturæ meliora erudiunt, iumenta accipimus pro ijs hominibus, qui non utentes munere rationis, comparātur iumentis insipientibus. Homines autē meritò illos esse cognoscimus, qui distincti à bestiali ritu uiuendi, secundū rationem se moderantur. Quis igitur scit, num ij qui apud multos uidentur prudētiores, in ipso iudicij tempore digni censentur regno cœlorū, an potius ad inferni barathrū demittentur? Quis item contrā illud scit, an qui carere quodāmodo ratione uidentur, occulto dei iudicio ad superna tollētur? Quod enim rationalis anima sit immortalis, brutorū uero anima corpori imoriatur, cuius planē manifestū est, qui paulū modo rationis sit particeps.

Aliter.

Aliter. Multis in locis Ecclesiastes uoluptuarij hominis personā subiens, cōuenientes susceptæ personæ sermones loquitur. quasi dicat, quis nouit quæ futura sunt? Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Explicans autem Apostolus qualia sint quæ ad præsentem uitam pertinent, inquit: Si in hac uita in Christo tantū sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Vbiq; igitur Ecclesiastes per ænigmata nos erudiens, ad futuræ uitæ cogitationem transmittit. 1. Cor. 15

Et uidi quod non est bonū, nisi cum lætabitur homo in operibus suis. Quis enim adducet illum, ut uideat quæ post se futura sunt?

Si è persona uoluptuarij hominis intelligantur hæc uerba, ita intellige. Vidi, inquit, ego uoluptati addictus quod nihil sit boni in uita, præterquā lætari in suis operibus & uoluptatibus, & quod hæc portio est homini hæreditasq; concessa. Quæ cum uerba uoluptarius temere effuderit, docet subinde Ecclesiastes unde sit, quod huiusmodi cogitationes huic hominū generi innascantur, quia uidelicet nemo illis potest intellectum cæcum habetibus ostendere, quæ futura sint eis post illas, quibus nunc fruuntur, uoluptates, æterna scilicet tormenta suppliciaq; grauissima. Sin autē uerba eadem è persona sapientis dicta intelligantur, altior quidam ac nobilior illis inerit sensus. Non est, inquit, homini bonum, excepta illa lætitia ac felicitate, quæ illū excipiet

ex ijs operibus quæ fecerit in hac uita. Actio enim ex qua lætitiā habere expectat, ipsa scilicet secundum uirtutem, hæc erit portio sua & sors. Eum namq; qui officiose non uixerit, non continget uita perfunctū redire huc amplius, ut per pœnitentiā emendet quæ perperam gessit.

CAPVT IIII

T cōuerſi ego me, & uidi calumnias quæ fiunt ſub ſole. Et ecce fletus, calumnias patientiū, & non eſt qui eos conſoletur, neq; potestas quæ liberet eos à manu calumniantiū, & non eſt qui conſoletur eos.

Ad alia me, inquit, examinanda conuerſi: & conſtemplatus homines, uidi calumniatores iniuſtos, & qui calumniā patiebantur lugentes ex infirmitate, eo quod nullus pro illis contra calumniātes uindictæ potentiam exerceret, atq; ita eos conſolaretur. Calumniatores autem ſunt, alij quidē in pecunijs, alij uero in opinionibus ſectarū, ſicut hæretici contra fideles. Quin et ipſe princeps autorq; malorū diabolus, cum apoſtaticis poteſtatibus, aſſidue calūnias texunt, mendaciāq; moliuntur.

Et laudaui mortuos qui iam deceſſerunt, magis quā eos qui uiuunt uſq; nunc. Et felicior mihi utriſq; qui nondum natus

dum natus est, nec uidit opus malum,
quod patratur sub sole.

Mortuos uiuis putat beatiores. Quid ita? Nempe quia iusti iam laborum omnium desuerunt, peccatores autem lassati sunt in peccatis: utiliter itaq; utrisq; mors cōmunis aduenit. Mystico autem sensu ita intellige. Qui peccato mortui sunt, uiuētes in Christo, longe meliores sunt illis qui uiuunt in peccato. Tum sequitur: Et felix mihi super utrosq;, qui nondum natus est, neq; nouit laboriosam hanc uitam, quā opus malum nominat. Ab ijs autem uerbis Ecclesiastæ quidam adducti sunt, ut dicerent animā præexistere ante corporis institutionem. Quomodo enim, inquit, uocari potest beatus ac felix, qui nihil scit? Quibus ita respondemus. Si quem admodum ipsi dicitis, anima in corpus hoc detruditur, ut tanquam in carcerem coniecta corripitur & castigetur, ob ea delicta quæ antequā subiret corpus admisit, quomodo tunc felix esse poterat, cum peccaret neq; argueretur? Quem enim diligit dominus arguit, & ca. Heb. 12
stigmat omne filium quem suscipit. Si autem à deo diligi Cyrillus in
bonum est, si etiam bonum est corripi, descendit autem cap. 1. Ioan
anima in corpus ut corripatur, ergo bona erit corporis
rea hæc uita, & in corpore hoc felicius erit anima illis, nis
quæ antequam subirent corpus peccabant, neq; dignæ habebantur correptione diuina. Facile est itaq; euerte-
re illatam ab illis rationem. Neq; enim anima corporis constitutione prior existit: & Salomon feliciorem uos

cat utrisq; qui nondum natus fuerit, hoc est, qui in existentiâ nullam uenerit, nihilq; fuerit: ut sermo hic cum
Matth. 14 domini uerbis prorsus cōueniat: Bonum illi erat, si natus non fuisset homo ille. Hac autē absoluta quæstione, alia nos & quidem grauior quæstio suscipit. Si melius sit homini non natū ipsum esse quā natum, ob malum igitur contigerit homini natum esse. Erit ergo malorū causa deus, qui hominē produxit in uitam. Quomodo itaq; uidit deus cuncta quæ fecit, & ecce erant ualde bona? Cui quæstioni sic respondemus. Quod cū duas hoc loco personas attulerit Ecclesiastes, alteram quidem calumniam inferentis, alteram uero patientis, non simpliciter loquitur de calumnia patiente, sed lugentem illum inducit pro ijs quæ iniuste patitur. Verba igitur hic expressa non prodeunt à persona sapientis, aut fidelis hominis, sed eius qui in hoc mundo pacem habere percipiat. Philosophus enim neque si iniuste quid patiatur lachrymas fundit, quin letatur potius & exultat, sicut
Hebr. 10 & Apostolus scribit: Rapinam bonorum uestrorum cum gaudio suscepistis. Cum itaq; Ecclesiastes duas hoc loco personas induxerit, ad philosophiæ normam nequaquam se moderantes, quarum altera est inferentis, altera uero calumniam patientis, ac præ dolore nimio & ignorantia rerum lachrymas effundentis, subiunxit quod in comparatione horum duorum hominū carentium philosophia, bonum sit in natura rerum non esse: quam sanè sententiam facile posset experientia ac
 exemplo

exemplo nobis ueram ostendere. Si quis enim interrogaret sanctos martyres, apostolos, aut prophetas, uel cunctos homines qui secundum uirtutem uixerunt: Agitate nobis hoc dicite sancti uiri, proposita uobis optione, uel nascendi autore deo, uel non nascendi, utram in partem propensiores fuissetis? Nonne ilico responsuros putatis: Gratias agimus deo nostro, qui secundum bonitatem suam nos fecit, quiq; nos in uirtutis gymnasio uoluit decertare, ut has nobis aeternae gloriae coronas pleteret & imponeret? Satis itaque ostensum est, quod de peccatoribus & imperfectis hominibus loquitur Ecclesiastes.

Et uidi ego omnem laborem & omnem fortitudinem operis, quod aemulatio est homini. hoc uanitas & electio spiritus.

Fortitudo & industria digna uituperatione censetur, cum quis uires suas circa uanitates intendit, & uoti tamen compos efficitur. Zelus autem uituperabilis est, qui proxime uicinam habet inuidiam. Vidi igitur, inquit, laborem hominum circa res uanas, & alios uidi homines illis inuidere. Vt, exempli gratia, iniuste aliquis diuitias sibi comparat, ecce alij statim huic inuidere incipiunt: uel ipsi similes consequi diuitias affectantes, idem & ipsi studium aemulantur. Huiusmodi igitur occupatio hominum uanitas est, & ut saepe iam diximus, electio spiritus.

32 OLYMP. IN ECCLESIAST.
Stultus complicuit manus suas, & co-
medit carnes suas.

Manus homini datæ sunt, ut illis opportuna sibi & conuenientia operetur. Ociosus itaq; cessator, manus clausas & cōplicas tenens, cum subinde pœnitentia tangitur, ac dolore distabescit, dicitur meritò carnes proprias deuorare. Mystico autem sensu, qui operationes suas non exercet in uirtutibus, carnes deuorat suas, cum ipse sibi sit suppliciorū mediator & tormentorū proxeneta. Aliter. Complicare, complecti ob dilectionē, & salutando blandiri. Stultus itaq; cum diligit turpes suas operationes & amplectatur, proprias deuorat carnes, ipse sibi iustum suppliciū parans.

Bona est plenitudo pugilli cū requie,
super plenitudinē pugillorū duorum
cum labore & electione spiritus.

Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorū multas. Mystico autē sensu, pugillus est indeficiens fides, quæ est in dominū Iesum Christum. Duo autem pugilli intelligendi sunt, cum quis duobus dominis seruire studet, deo scilicet & mammonæ, & opprobria illa pati quæ Propheta cōmemorat: Vsquequo claudicabis in utrunq; poplitem? Melius est ergo sine ulla con-
3. Reg. 18 trouersia quod hic prius ponitur. Aliter. Pugillus unus, unitas ipsa quæ materia caret: pugilli duo, materialia quæ diuidi possunt. Habetur præterea ipsa dualitas in scripturis sacris immūda atq; impura. Nam im-
munda

mundi animalia bina ingrediebantur in arcam Noë. Melius ergo est uanitate sequi, ac officiosam uitam ducere cum quiete, hoc est sine inanis gloriæ furore, quam occupari circa dualitatem, hoc est, res materiales. Aliter. Contemplari possumus hominem fuisse olim pugillum, cum uidelicet Deus puluerem de terra accipiens, ac ueluti pugillo concludens plasmauit hominem. Pugillus etiam fuit mulier: à latere namque Adam costam manu Deus apprehendens, Euam plasmauit. Melior ergo est coelibatus pugillis duobus, hoc est, dualitate & copula coniugali. Quamuis enim coniugiū dampnandū non sit, coelibatus certe laudabilis & molestia carens.

Et conuersus sum & uidi uanitatem sub sole.

In circuitū, inquit, mouens oculos mentis meæ, nihil uidi eorum quæ sublunaris huius mundi gratia fiunt ab hominibus, quod non uanitas mera sit. Per hæc autē uerba intellige significari nequitias hominū & peccata.

Est unus, & non est secundus, nec filius nec frater: nec est finis in omni labore eius, nec oculus eius impletur diuitijs: & cui ego laboro, & fraudo animam meam bonis: hoc etiam uanitas est & occupatio mala.

Amplius, inquit, res humanas considerans uidi quosdam, qui ne legitimos habent heredes, insatiabili affectu circa diuitias occupari, oculum habentes inexhaustum

et inexplabilem. Quod cum satis contemplatus sit, introducit inexplabilem huius hominis personam ex auiditiae poenitentia ita loqui: Et cui ego laboro et fraudo animam meam bonis? Iure ergo et huic labori uanitatem attribuit. Aliter. Mystice sic intellige. Est unus. Vnum hoc loco accipit, qui seipsum tantummodo fouet ac diligit, qui ne habere quidem uelit filios ac fratres. Nam qui desiderio illorum tenetur, quamuis natura nullos affines et consanguineos habeat, quia tamen secundum dei precepta charitatem sectatur, omnes homines quamuis externos, esse sibi filiorum loco putat et fratrum, iuxta illud: Esto orphanis tanquam pater, et tanquam maritus matri eorum. Hic itaque unus ac solus, qui habere non curat filium neque fratrem, laboriosa quadam electione uiuendi ac solitudine fraudat animam suam bonis, neque ad futura bona attendens, neque in uita quicquam boni efficiens. Huic ergo et uanitas attribuitur.

Boni duo super unum, quibus est bonum premium in labore ipsorum.

Concordiam duorum in operibus bonis laudat, haec namque premium consequitur apud deum. Itaque Saluator bene concordes apostolos binos misit ante faciem suam. Eos uero qui turrim superbiae fabricantes in malo opere conueniebant, dissipauit deus atque dispersit. Mystice autem sic accipe. Laudabilis est et apud deum preciosa duorum (hoc est animae corporisque) in bono concordia. Quomodo autem meliores sint duo quam unus, exemplo

nunc

nunc proposito planè intelliges. Si corpus quidem uoluptatibus abstineat, & tēperate se gerat, anima uero ipsa inani gloria capiat, irrita quodammodo uanaq; redditur corporis temperantia. Rursusq; si anima quidē humilitatē colat, libidinetur autem corpus, animæ uana est humilitas. Vna enim parte compositi hominis delinquente, aut anima uidelicet, aut corpore, necesse est & partem alteram comprehendere.

Bona itaq; duorū copula & concordia, si cōueniant ad preciosam uirtutē, quoniā si cadant, unus eriget participē suum. Et uæ uni si cadat, neque sit alter ad illum erigendum.

Qui bonis de rebus conueniunt, mutuū sibi auxiliū præstāt. Si enim accadat ut alter ex humana fragilitate omittat aliquid quod faciendū sit, alterius cōsilio emendabitur. Quod autē dicit, si cadat, nō est accipiendū de ambobus eodem tēpore, sed modo de hoc, modo de illo.

Et si dormierint duo, calor ipsis erit: unus autem quomodo calefiet?

Ex eo quod corpori solet accidere, spiritualiter erudimur. Qui enim simul cubāt & dormiūt, magis quā qui solus iaceat, calefiunt: ita etiā qui spiritualiter conueniunt & concordant. Vbi enim fuerint duo aut tres Matth. 18 cōgregati in nomine meo, ibi et ego sum in medio ipsorum, dicit dominus, qui uidelicet sancti spiritus ignem caloremq; fidelibus suis gratificatur.

Et si quispiā preualuerit contra unū,
duo resistent aduersus eum.

Iterum per ea quæ sensibilibiter solent accidere, spiritua-
lem nobis tradit doctrinā. Sicut enim duo concordī
animo uel per forum plateasq; ciuitatis ambulantes, uel
per desertas eremi solitudines, tutius ac facilius repela-
lunt irruentis contra se alterius impetum, ita & futurū
intellige in spiritali pugna. Nam cum Ecclesiastes edo-
cere nos uelit, quæ ad corpus animamq; pertineant (sic
1. Theff. 5 cut etiam Paulus apostolus fecit, quo loco & ipse trium
quæ homini insunt rerum mentionē facit, cum ait: In-
teger uester spiritus & anima conseruetur) tria nobis
latenter contēplanda proposuit, uidelicet quod si unus
quispiam nobis insurgat, hoc est, superbia carnis, tunc
anima spiritui amicē coniuncta, carnem compescit ac
frenat, ut spiritalibus animæ motibus subijciatur, &
pareat. Sciendum nanq; est (quod ad hunc locum per-
tinet) hominē tribus ex rebus constare, anima scilicet,
corpore ac spiritu: non quod secundum substantiæ uim
aliud sit spiritus, aliud anima, (neq; enim duo rationalia
insunt homini) sed quod ratione sola, ea seorsum consi-
derantes, aliud esse spiritum dicamus, aliud animā. Vo-
camus enim spiritum, actum animæ ipsius, dexteriorē
sublimioremq; uim: qui spiritus est idem, puto, qui &
intellectus, siue ipsa mens, sicut in Esdræ libris accipi
animaduertimus. Aut ita intellige. Spiritus est ipsum
charisma spiritus, quod animam lætificat & illustrat,
diuina

diuina nobis insufflatione transmissum. Itaq; si impol-
lutū seruemus quod nobis inest ad imaginē dei factum,
integrū habemus charisma spirituale. Sin uero ad pecc-
atorū semitas declinemus, donum sancti spiritus uiolamus in nobis. Hoc est, puto, quod Apostolus nos pre-
catur manere integros sicut ab initio fuimus, immacu-
latum habentes corpus & animam, purumq; seruantes
charisma spirituale. Aliter quoq; ita potest intelligi.
Motus animæ diuiduntur in rationabilem, irascibilem,
concupiscibilem. Si igitur tria hæc ex uirtute officioq;
cōueniant, tunc secundum rectam naturæ normam, ira
exandescit contra malas affectiones ac dæmonas: con-
cupiscentiæ ipsa uis potiora tantum desiderat: unde &
Daniel uir concupiscentiarū uocabatur: rationalis au-
tem pars omnia iuste moderatur, irascibilem uim con-
cupiscibilemq; compescens. Sin autem contrā eueniat,
ut præter legem rationis, altera illarum uirium, uel ira
scilicet, uel appetitus quod delectat persequatur, tunc
duæ reliquæ partes concordī fœdere puritatem seruan-
tes, ut rationalis puta concupiscendiq; uis, iracundiam
deprimunt, ac sibi obedire cogunt: aut contrā, iracun-
dia rationi adiuncta, concupiscentiam sedat. Ita ergo
fit ut concordēs duo, tertium reluctātem redigant in
seruitutem.

Funiculus triplex nō citò rumpetur:

Rursus Ecclesiastes exemplo triplicis funiculi ad spi-
rituales nos euehit contēplationes: ac primum quidem

charitatē nos docet, in concordiae nexum nos uocans. Inquit ergo: Si anima, corpus & spiritus in bonum conueniant, non facile dissoluuntur ab hostis incurſu.

Aliter. Cum rationalis animæ uis, irascendi ac concupiscendi potentiæ unitatis puritatem custodiunt, animam seruant prorsus innoxiam. Aliter. Qui credunt in consubstantialē trinitatem patrem & filium & spiritum sanctum, à resistantibus hæreticis & aduersarijs expugnari non possunt.

Bonus est puer pauper & sapiens, super regem senem & stultū, qui nescit prouidere in posterum: quod & ē carcere uinculisq; interdum quis ingredia-
tur ad regnum, quodq; in regno ipsius natus sit pauper.

Pueri fermè non eo digni sunt honore quo senes, neque ita pauperē ueneramur ut regem. Comparans igitur Ecclesiastes stultitiam cum sapientiā, quantum hæc ipsa præstet ostendit. Inquit enim longe potiorē esse puerum & pauperē, modo sit sapiens, eo qui sit senex & ornatus regia potestate, sed stultus. Amens enim nō intelligit posse sapientiā ē seruili quandoq; conditione atq; in uincula coniectum hominē ad fastigium regium euehere. Cuius rei exempla sumi poterunt ex Ioseph, quem dei munere insita sapientiā, & adolescentem, & precio coemptū, & in carcerē detrusum, totius Aegypti gubernatorē constituit. Hæc eadem sapiētiā si regi insideat,

insideat, modestiam tueri docet ac frugalitatē, ita ut regia dignitate qua pollet nequaquā extollatur, ac tumeat. Nam ex dei gratia & sui cognitione pauperem se esse intelligit, neq; in regno, neq; in diuitiarum copia paupertatis humilitatē deponit, ut beatus & ipse sit quem admodum & pauperes spiritu. Aliter. Senescens ac stultus, Hebræorū populus dici potest. Cui qui iunior successit, in dei cognitionem populus ex gentibus conuocatus, uere sapiens, ac redemptus à diabolica seruitute, per fidem Christi saluatoris cōsequutus est regale sacerdotiū: spiritu quidem pauper, sed euangelica beatitudine decoratus. Exemplar autem ac dux huiusmodi pauperum ipse Christus est saluator noster, qui sapientia quidē patris est dei, iuuenis autem si corpore & geniturae tempus consideres. Idem quoq; rex dignitate diuina, pauper factus propter nostram salutem, quam per se ditissimus. Euasit idem catenas mortis, & inferni carcerē fregit ac soluit, suo nos erudiens exemplo mediocritatem sectari, cum dicit: Discite à me, Matth. 23 quia mitis sum & humilis corde.

Vidi cunctos uiuentes, qui ambulant sub sole, cum adolescente secundo qui exurget pro eo. Non est terminus omni populo, omnibus inquam qui fuerunt ante eos. Et postremi non lætābuntur in eo. Sed & hoc uanitas & electio spiritus.

Totus hic locus ad allegoricum intellectum mysticumque pertinere putandus est: quādoquidem nullus est qui corporali intuitu cunctos possit uidere homines, qui ambulant sub sole. Cum uero mysticū sensum alij aliō referri contendant: nam adolescentem secundum alij Christum dominum uolunt intelligi: alij autem filium perditionis antichristū: nos utranque prosequemur expositionem. Vidi, inquit, cunctos iuuenes qui ambulant sub hoc uisibili sole, hoc est, ipsos peccatores, cum adolescente secundo, hoc est, antichristo, qui exurget pro ipso domino uidelicet nostro Iesu Christo: & non erit finis multitudinis peccatorū, eorū scilicet qui ab initio seculi præcesserunt. Sed & postremi, qui temporibus antichristi scilicet in eum credent, non letabūtur in eo: neque enim seruare potest impietas adherentes sibi. Ut autē doceat hunc errorem infidelitatis non necessitate, nec casu, sed electione liberæ uolūtatis esse populis aduenturū, adiunxit dicens: Sed & hoc uanitas est & electio spiritus. Aliter. Vidiisse se, inquit, ambulātes sub iustitiæ sole, omnes scilicet qui uere uiuunt ex fide cum adolescente secundo, qui proculdubio est saluator noster homo de cælo cælestis, qui nobis natus est ac surrexit pro adolescente primo Adam, qui fuit homo de terra terrenus. Et infiniti erant, inquit, sub hoc sole in anteriora progrediētes, hoc est, secundum uiuentis fidei disciplinā, præteritæ quidem uitæ obliuī, tanquā mortui peccato, tendentes autē de uirtute in uirtutem, semper

oculos

oculos mentis ad propositā uitæ æternæ gloriam dirigentes. Sed quoniam sunt postremi ipsorum, qui non delectabuntur in adolescente secundo domino nostro Iesu Christo? Nimirum uel Iudæi sunt, qui cum primi essent, facti sunt nouissimi: uel qui in fine seculi credent in antichristum: uel generaliter omnes qui post primos officiose pieque uiuentes, ipsi cum sensus et uoluptatis illecebras consecretur, merito postremi ac nouissimi et habendi sunt et uocandi. Sed hos quoque nouissimos ostendit electione propriæ uoluntatis non gauisuros esse in adolescente secundo, ideoque tritum iam sibi uerbum illud adduxit: Sed et hoc uanitas et electio spiritus. Sciendum est autem (quod ad prædictorum enarrationem pertinet) Adam hominem primum adolescentem uocari, sub intellectu eius temporis, quo recens creatus erat adhuc in paradiso uoluptatis, et uigore iuuentutis suæ strenuus erat operando uirtutes. Vocatur adolescens et Christus saluator, propter magnum robur diuinæ uirtutis. Vocatur et antichristus, qui iuuenili temeritate fruidus est in malo, robustusque nequitie innouator.

Custodi pedem tuum cum ingrederis in domum dei, & propinquus esto ut audias.

Aequiuoca quadam ratione loquendi, exterioris hominis membra et de interiore dicuntur, ut oculus puta, manus, ac pes, et membra reliqua. Non tamen contra contingit, ut interioris hominis partes de exteriori

Psal. 67 dici consueuerint. Dicuntur enim pennæ alæq; de anima, iuxta illud: Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ de argētate. Inquit ergo: Custodi animæ tuæ pedem in omni opere tuo cum incedis, ut in conspectū uenias domus dei, hoc est, cœlestis Hierusalē. Qui uero custodit pedem animæ suæ, propè est ut audiat, hoc est, ut obediat uerbo diuinæ præceptionis, & proficiendo mandata legis exequatur. Quod si de corporali pede dictum intelligas, custodi, inquit, totum corpus tuū (à parte enim totum significauit) ne instrumentis eisdem quibus in bono utimur, abutamur in malo. quasi dicat: Ne quæso pedibus eisdem quibus templum dei frequentas, theatrales adito ludos, & obscœna spectacula. De alijs quoq; humani corporis membris idem intellige faciendum. Et profecto qui impolluto pede subeunt ecclesiām dei, debēt ab impijs locis & prophanis se penitus, ut deo contrarijs, continere.

Super donū stultorū sacrificiū tuum, quia ignorant quid faciant malī.

Quia stulti quoq; nonnunquā munus offerunt deo, ut qui ex inani gloria eleemosynam faciunt, sicut & Cain, qui recte quidem offerebat, male autē diuidebat: ideo tuum, inquit, sacrificium cum prudentia fiat & discretione. Insipientes enim non intelligunt, quoties male offerunt, eo quod illorum zelus careat discretionis iudicio. Qui enim prudens ac sciens operatur bonum, pari quoq; cognitione malum deuittat. Qui uero prius illud

illud ignorat, facile & alterum ignorabit. Illud itaq; quod ait, Quia ignorāt quid faciant mali, ita intellige: ignorantia occupantur, & tenebris obteguntur mentem. Proprie autem ac distincte locutus est cum dicit, donum stultorū: sacrificium uero prudentium tantummodo intellexit.

CAPVT V

NE festines in ore tuo, neque properet cor tuū ad offerendum sermonē in conspectu dei: quoniā deus est in cœlo superius, & tu inferius es in terra.

Promptam ad loquendum linguam corripendam monet: tum uero quia ē temerario ac prompto corde ipsi linguæ fatuæ sentiētiæ quas efferat, suggerūtur. Vt fontem quoq; ipsum ac caput obstruat insipientiū uerborum, inquit: Ne properet cor tuum efferre uerbū in conspectu dei. Quasi dicat, Quia deus ubiq; præsens, omnia perspicit, etiam deprehendens occultas animæ cordisq; cogitationes, quanquam per sermonis indicium non emergant. Deus enim qui in altissima cœlorū specula sedem habet, quæ in imo fiunt conspiciit uniuersa.

Aliter. Ne temere de diuinis mysterijs uerba profunde, neq; utcunq; omnia quæ in buccā ueniunt. Mortalis enim homo cum sis, ac graui corpore circūseptus, & orbis infimus habitator, nequaquam potes inuisibilis dei

64 OLYMP. IN ECCLESIAST.
substantiam supercœlestisq; comprehendere.

Idcirco sint pauci sermones tui.

Ob omnes causas superius dictas, sint tui sermones non solum pauci numero, sed etiam diligenti examinatione perpensi.

Quoniam in multitudine tentationis aduenit somnium, & uox stulti in multitudine sermonum.

Si more prouerbij absolute ac libere hoc dictum putes, ita intellige. Sicut qui per diem multis tentationibus curisq; agitantur, per quietem subinde somnijs turbantur, ita & stultus in multiloquio peccans, sua ipsius uoce arguitur. Aliter. Sicuti somniũ dormientem quempiam uel ad auaritiam, uel ad libidinem tentans, euolat mox & irritum euanescit, ut nihil eorum quæ facere uidebatur certum esse contingat, ita & uox hominis stulti nihil utile cōmodumq; concludens, somnio uidetur esse persimilis. quasi dicat, somnijs comparatur stulti hominis sermo. Sin autē uelis Ecclesiasten quasi ratione confirmantem quæ superius attulit, hæc uerba proferre, uidelicet, quoniam aduenit somnium in multitudine tentationis, & uox stulti in multitudine sermonũ: ita accipies, ut quasi nos moneat dicens: Ne multiloquus esto ac nugax, neq; stultitiam tibi insitam tuo profer sermone, quoniam multæ nugacibus adueniunt tentationes, quæ ipsos nō interdiu solum uigilantes turbent, sed per quietem quoq; dormientes exterreant.

Sicut

Sicut uouisti uotum deo, ne moreris illud reddere, quoniam non est uoluntas in stultis. Tu igitur quæcunque uoueris redde.

Votum est, cum quid deo pollicemur nos reddituros. Vouemus autem deo & pollicemur non pecunias modo, sed abstinentiam uictus, & castitatem, & quæ sunt generis eiusdem. Quia ergo stultos persæpe pollicitorum pœnitentia subit ac dolor, nolentes uota persolvere, hortatur ut citò ac uelociter quæ promissimus deo reddamus.

Melius est te nō uouere, quàm post uotum promissa non reddere.

Malum est proculdubio ac detestabile si nihil unquā uelis deo tribuere: multo tamen est peius si pollicearis te deo quid daturum, neque persoluas. Duobus igitur propositis malis, bonum dixit, quod minus est malum.

Alio quoq; sensu ita intellige. Caue ne quid temere promittas in conspectu dei, quia simulac reus uoti factus fueris, multitudo te circumueniet tentationū, quæ persolvere promissionem impediat, ita ut ne dormiens quidem sine molestia sis futurus. Vt, exempli gratia, pecunias auarus quispiam uouit deo se redditurū, mox autem non interdiu solum torquetur & auocatur, rationibus hinc inde subductus, egestatē sibi ac pauperiem ante oculos ponens, sed (ut par est) dormiens quoq; eisdem imaginibus curisq; conturbatur, ne uota deo persoluat.

soluat. Quanto autem supplicio torquendi sint qui contemnunt uota complere, docent nos in Actibus apostolorum Anania & Saphira repentina morte sublati.

Ne dederis os tuū, ut peccare facias carnem tuam.

Lingua si nugax fuerit, corpus totum coinquinat: præsertim uero si cum mulieribus incautus sermo commisceatur, carnem stimulat ad peccandum.

Necq; dixeris ignorantia esse in conspectu dei.

Cum effrena, inquit, lingua peccaueris, ad poenitentiam redi, neq; consuetam prætende excusationē, quod imprudens nesciusq; peccaueris. Aliter. Qui in ipsa fece nequitiae uoluntantur, ita prudentiam dei negant & aspernantur, ut dicant dedignari deum curare ac scire quæ hic ab hominibus scelera committantur. At tu nequaquam hæc dixeris: nihil enim latet oculos dei.

Ne fortè irascatur deus contra sermonem tuum, & destruat opera manuum tuarum.

Ne, inquit, ore tuo ac lingua peccaueris, ne & fructum bonorū operum tuorū amittas. Iratus enim deus contra temerarios sermones, delet è libro uitæ, si quid est quod uideamur nobis bene laudabiliterq; fecisse.

Aliter. Caue dicas, deus ignorat quæ ab hominibus perpetrantur. Irascitur enim talia dicentibus, neq; approbat

bat opera illorū. Simples quoq; ac tardiores ingenij peccatores, nihilominus è medio tollit, aut paupertate eosdem plectit, illorū fortunas operaq; corrumpens.

Quoniam in multitudine somniorū, ac uanitatum, copiaq; sermonum. Tu deum time.

Tria simul ualde similia comparauit, inania scilicet somniorum phantasmata, uanos hominum labores, & ineptam multiloquij loquacitatem. Somnij enim per similia sunt nugacis hominis uerba: neq; sanè multum à somnijs differunt irrita hominū studia. In multitudine igitur somniorum, hoc est, somniantium hominum frustra; laborantium, necnon uerba plurima effundentium, irascitur deus. Multitudinem autem hoc loco non simpliciter multiloquium intellige, sed ociosiloquium. Paulus enim loquens de regno dei, quamuis ad mediam usque noctem uerba produceret, nullo tamen auditores afficiebat fastidio. Qui autē multa quidem uerba profundat, rem uero ipsam de qua agitur minus facillè redat, nihil fermè uidetur loquutus fuisse. Sed et qui ociose ac præter rem loquitur, in uerbo quoque uno nugax esse deprehenditur. Semel autem nobis cunctarū uirtutum obseruantiam suggerens, Tu, inquit, deum time. Timor enim omnia excedit.

Sì calumniā pauperis, & rapinam iudicij uideris in prouincia, ne mireris sup hoc negocio, quoniā excelsò excelsò

68 OLYMP. IN ECCLESIAST.
sior est alius qui custodiam habet, & super ipsos alij quoque excelsi sunt, & superfluitas terræ.

Rapinā iudicij uocat, cum ditiores in prouincia & ciuitate largitionibus corrumpunt iudices ad iniqua iudicia. Aliter. Etiam rapinam iudiciorū exercet, qui causas nihil ad se pertinentes, uiolenter sibi uendicat & extorquet. Ait ergo: Quotiescunq; uideris calumniā & largitionibus inopes à potentioribus premi, ne admireris, hoc est, ita ob hanc ipsam rem indigneris, ut fluire mundum sine ulla prouidentia suspiceris. Deus enim super omnes excelsus, omnia specularans & obseruans quæ ab ipsis patrantur, qui sibi uidentur excelsi, locupletes & gloriosi, reddet unicuiq; pro suorum operum dignitate. Et super ipsos excelsi, hoc est, qui sese ipsos inaniter iactant & magnificiunt, nihil aliud firmè censendi sunt quàm superfluitas terræ, hoc est, inutilis terræ globus & massa, iuxta illud: Quid superbis, inquit, terra & cinis?

Super omnes autē rex est dominus agri elaborati.

Generali quadam conclusione utens, Deus, inquit, instar uiridarij mundum sibi hunc excoluit & ornauit, & in eo dominatur ut agri dominus, cuius & assiduam prouidentiam gerit. Non itaq; decet opinari mundum carere gubernatione regnantis, ob eas quæ inter homines fiunt iniquitates: imò reuocare mentem oportet.

Quod

Quod cum mundus hic ager nuncupetur, iuxta euangelicam parabolam, deus hominē mundi huius regem dominumq; constituit, sicut scriptum est: Omnia subieciſti ſub pedibus eius. Admonet itaq; nos hoc loco Eccleſiaſtes dignitatis noſtræ, ut debitam uenerationē deo exhibētes, qui nos regia honeſtauit corona, pie officioſeq; uiuamus. Aliter. Quandoquidem deus uniuerſi huius mundi uerus eſt dominus & poſſeſſor, uelut agri cuiuſdam diligentia ſumma elaborati, idcirco ſeduli caueamus ne demoliamur uineā domini Sabaoth, aut iniſquis actionibus, aut impijs dogmatis, aut pernicioſis doctrinis. Omnibus enim præeſt, omnia ſpeculatur agri dominus & poſſeſſor elaborati. Aliter. Diuina ipſa ſcriptura eſt uelut ager quidā ferax & odoratus, quaſiq; paradīſus optimis arboribus conſitus, habensq; theſaurum occultū. Par eſt autem ut qui hūc habere quærunt theſaurū, placere ſtudeāt regi domino agri huius, hoc eſt, deo omnipotenti. Placebunt autem, ſi cunctis mundi delicijs renūciauerint, & ſi neq; Iudæorū more ſolum literæ iacentis ſenſum conſectātur, neq; è cunctis etiam ſcripturæ uerbis allegorias & myſteria perſcrutantur, ita ut tanquā inutilem poſthabentes literæ ueritatem, plantas agri huius radicitus ſubruāt et euellant, cum potius deceat fideliter quæ ſunt ſcripta rimari, & duce ſpiritu ligonibus terram uerſare. Ita nimirum deo placebimus agri huius domino, & ſpiritualem illi paradīſum reddemus excultum.

Pſal. 8

Qui pecuniam diligit, pecunia non explebit, & qui amauit fructus in multitudine ipsius. & hoc etiam uanitas.

Huius sententiae posterior particula ita cōstruenda est. Et qui amauit fructus, hoc est, quicumq; amauit sibi ipsi, non autem cōmunis utilitatis gratia congerere fructus. quasi dicat: Qui laborat auaritiae morbo, siue pecuniam congerat siue fructus, nunquam expletur plura semper affectans, ut potius pecuniarum dici seruus quàm dominus mereatur.

Multitudine bonorum multiplicati sunt qui comedunt ea. Et quæ uirtus ac fortitudo possidenti bonarū Principatus enim est illi ut uideat oculis suis.

Symmachus interpres posteriorem particulam ita conuertit. Quæ enim uirilitas inest habēti ea bona, nisi ut tantūmodo ea spectet oculis suis? Sensus autē hic est. Inuenias qui summa animi uir, & corporis contentione flagitiū aliquod aggrediatur, ut auarus solet, qui quicumq; potest ratione pecunias cogit, estq; fortitudo hæc strenuitasq; damnanda. Qui uero sic impudenter auari sunt, hoc sibi tanquam bonum summum proponunt, ut inter pocula patinasq; uersentur, & ut spectaculo fruantur quas congesse pecuniarū. In multitudine ergo bonorum, hoc est, in affluentia pecuniarū quæ illis asidue multiplicatur, gestiunt non secus ac si bonis illis pecunijsq; uescantur. Et quæ illis demum resultat utilitas

ex huiusmodi strenuitate atq; uirtute? Solo nanq; intuitu principatū gerit in pecunijs, auaritia tali correptus. quasi dicat, nullo alio usu dominus est earum præterquā quod appositas contēplatur. Aliter. Quibus legitimo honestatis iure opes atq; diuitiæ augescunt, multiplicentur etiam qui illis utantur. Qui enim uere cupiunt probitate sibi augeri, multis, hoc est, pauperibus suas opes impertiunt. Vt itaq; à tenacitate nos dehortetur, ad misericordiam uero conuertat, quid prodest, inquit, impudenti auaro ac tenaci sua turpis huiusmodi uirilitas & fortitudo, quæ oculorum solo intuitu pecunijs uti diuitijsq; permittit?

Dulcis est somnus serui, siue parum comedat, siue multū: pleno autem diuitiarū non est qui sinat eum dormire.

Posita cōparatione ostendit felicius euenire hominī seruili cōditioni subiecto, quā ei qui liber cum sit, auaritiæ tamen est seruus. Famulus enim securam uitam dicens, quocunq; demum uictu alatur, dulci somno reficitur. At qui pecunijs seruit, herū habet importunū, qui dormire cum nō sinit, curā scilicet augendi lucri anxietatibus plenam. Mystice autē: Qui deo famulantur æquo animo seruntur, atq; letantur de tēporaria huius seculi uita in æternā transferri, quā uitæ præsentis translationem pulchre atq; apposite uocauit somnū. Auaros autem nō somnus excipit, sed horribilis mors, quæ non sinit eos quiescere, sed æterno tradit supplicio.

Est infirmitas quam uidi sub sole, diuitias cōseruatas apud dominū in perniciem suam, & pereunt diuitiæ illæ in occupatione mala.

Omnes iniquitatis species, morbi sunt ipsius animæ. Adeò uero grauis est & intensus auaritiæ morbus, ut radix malorū omnium meritò nominetur. Inquit ergo: Vidi asseruatas opes in perniciē possidentis. Aut enim peregre proficiscens, perdit auarus diuitias, cum propter eas nōnunq̃ grassatorū insidias raptorūq; patiatur: aut si cætera euadat incōmoda, uita demū excedēs pecunijs tunc priuatur. Planeq; intelligit se pro incerta re atque instabili laborasse, ut quibus omnino cariturus erat pecunias congregaret: hoc enim significat cum dicit, in occupatiōe mala. Quia uero multi sub prætectu heredum filiorū diuitias cumulant, meritò subiungit:

Et genuit filium, & nihil est in manu eius. Sicut egressus de uētre matris suæ nudus reuertet̃, ut pergat sicut uenit.

Etsi auarus sub prætectu filiorū se excuset, tamen hunc monemus, ut nascētis sibi filioli manum inspiciat. Et cum inuenerit illum sine pecunijs de uentre matris in hunc mundum uenisse, rursus inspiciat morientis manum: etenim inueniet eum sicut nudus & inanis pecuniarum uenit è matris utero, ita & pauperem subire stium telluris ex hac uita commigrantem. Meritò ergo sequitur:

Et nihil

Et nihil accipiet in labore suo ut ueniat in manum ipsius, & hoc infirmitas mala. Sicut enim aduenit, ita & abibit. Quid ergo est illi amplius? laborat enim in uentum, & omnes dies in tenebris, in luctu & tristitia multa, in infirmitate & ira.

Si itaq; neq; auarus ipse, neq; illius filius quem hæredem sibi instituit, neq; hominū prorsus aliquis potest secum moriens quid efferre sensibiliū facultatū, nōne infelicis animæ morbus est auaritia? Quid itaq; laboras in uentū, cum sint diuitiæ prorsus instabiles, & aquatilis bullæ cum detumescit, persimiles? Sed & ipsa auari uita in tenebris elanguescit, hoc est, in ignorantia & luctu. Auarus enim neque sui ipsius miseretur, cum parcè ac uix congestis utatur, sed etiā tristi insuper iracundia stimuletur, & leui occasione in contentionem surgit & excandescit, anima graui ægitudine occupatus. Vide igitur quot auarum incōmoda circūueniant, post quæ defunctū uita etiā tenebræ inferni suscipient, repulsum à conspectu dei, iusta illius ira seuerissime puniendum.

Ecce, uidi ego bonum, hoc est ut comedat quis & bibat & uideat bonum in omni labore suo quem laborat sub sole, in numero dierum uitæ suæ quos dedit ei deus. Diuitias enim dedit, substantias

74 OLYMP. IN ECCLESIAST.
& potestātē ut comedat ex eis, & acci-
piat partem suam, & lætetur in labore
suo: hoc est donū dei. Non enim recor-
dabit multis diebus uitæ suæ, eo quod
deus occupet illum in lætitia cordis sui.

Auari personam miserasq; superius ostendit Ecce-
sastes. Cumq; uisus sit in eum grauius irruisse, nunc uia-
cissim aliam aggreditur curandi rationē, ut non inue-
hendo perterreat, sed ut blande ac sensim cōtrectando,
si fieri possit, liberū metu, suspicionibus, cōciliet. Quia
enim auarus sic malis affectionibus occupatur, ut sim-
plicem uirtutis exacte medicinā ferre non possit, multa
cum prudentia noster Ecclesiastes quæ iucunda homini
cōtingunt in uita, breuiter percurrento, præceptis suis
admiscet: atq; ita mox docet nō oportere uentri omnia
& gulæ luxuriosius indulgere, cum breuis hoc in secu-
lo nobis futura sit uita. Hortatur itaq; aliud intendens,
auarum, ut dum uiuit suis utatur bonis, ita dissimulāter
appositis uoluptatibus, abducere illum studens ab auar-
itiæ morbo. Inquit ergo: Bonū est tibi auare locuplex
comedere, bibere ac lætari, donec ea meditaris quæ sunt
sub sole. Sed pfecto decet etiam te id cogitare, quod pau-
cos ac numerabiles dies tibi ad uiuendum dederit deus.
Tempus enim uitæ tibi cōcessæ secretū est tibi in sorte,
terminisq; descriptū. Cum itaq; diuitias à deo accepe-
ris, facultatemq; illis utendi, cogita non solum ut come-
das & bibas, sed ut portionem tuam sortemq; accipias.

Vide

Vide autem quàm sit admirabilis Ecclesiastæ nostri doctrina. Postquàm enim blande permulcendo metùm auaro suspicionemq; imminuit, edendi scilicet ac bibendi uoluptate proposita, tunc sensim irrepit docēs, non esse hanc sortem hominis, partemq; propriam ut esculentis scilicet poculentisq; perfruatur. Monet ergo ut partem sibi decentius decretam accipiat, hoc est, hæreditatē ac sortem quæ sit illi stabilis ac perpetuò duratura. Ea uero est, dispergere pauperibus opes suas, & de huiusmodi dispensatione solidam lætitiā capere. Hoc enim uere est donum dei, in elemosynis & charitate pauperū uitam operamq; consumere. Tunc uero ut magis illi persuadeat partem hanc sibi propriā capere, hoc est, bene uti suis diuitijs, ut ita stabiles illi fiant, reuocat illi in memoriā breuitatē uitæ huius cum dicit, quod non multos recordabitur dies uitæ suæ. Huiusmodi autem hominis occupatio in pauperibus subleuandis, & acceptissima est deo, & misericordis cor animamq; lætificat. Et hæc quidē quæ docuimus ab Ecclesiastæ adducta, nūc blande auaros adhortando, nunc contrā seuerius increpando, satis fuerint ad ipsius literæ ordinem sensumq; explicandum. Qui uero diuinius ac sublimius loquentem potest audire Ecclesiasten, cum meminerit ad se pertinere illud euangelij dictum, Qui habet aures audiendi Matth. 13 audiat: idem profecto nouit qui solus sit bonus: unus enī bonus est deus. Idem quoq; nouit, quod qui manducat Matth. 29 carnem filij hominis, & bibit eius sanguinē, futuræ felicitatis partem hic aliquam, fruitionemq; accipit. Bene

igitur operam insumit suam, uirtutesq; exercet dum est sub sole, hoc est, in præsenti uita, secū animo deputans, quod deus numerabiles posuerit dies suos, neque deccat ne unum q; idem illorum pati uacuum ac sterilem præterire. Labor enim quem uirtuti homo impendit, proprie dicenda est hominis esse pars, quæ sola nimirū efficiet ut pars nostra sit deus, iuxta illud quod pater Eccle

Psal. 118 siaste nostri canit in psalmo: Portio mea es domine. Et

1. Cor. 2 profecto hæc sunt illæ diuitiæ, de quibus ait Apostolus: In omnibus diuites facti estis in ipso, in omni cognitione et sapientia. Nam qui hæc bona spiritalia bibit & comedit, et in his letitiā suam ponit, planè intelligit quod hæc charismata dei sunt, auctq; peruenire ad æternam uitam. Temporariā uero hanc, ut exigui spaciū despiciat & contemnit. Accidit enim hoc omnibus qui dei munere circa spiritalia occupantur, & ad ea contēplanda mentem attollunt, ut mundana hæc omnia paruipendant. Si qui uero putant diuitias istas, sensibilesq; fortunas summū esse hominis bonum, hi mihi paucis rogādi sunt: Quid ita sit quod illas deus æque cunctis hominibus non impartiat, cum tamen idem personarū non sit acceptor? Atqui cernitur quæ uerè sunt bona, cunctis æque liberaliter effudisse, hoc est, liberū arbitriū, dispositionemq; ad exercendas obeundasq; uirtutes. Quæ propter licet ad bene officioseq; uiuendum diuitiæ adminiculo esse possint, & uirtutes ipsas quādoq; ut præmia consequantur, non absolute tamen, neq; suapte natura

tura uel bonæ uel malæ dicendæ sunt & habendæ. Sed cum per se mediæ sunt, ac susq; deq; accipiantur, facile transeunt & immutantur in habitum bene illis malæ ualentis.

CAPVT VI

EST & malum quod uidi sub sole, & quidem frequens est apud homines. Vir cui dabit deus diuitias, substantiam & gloriā, & non est quod desit animæ suæ ex omnibus quæ concupiscet, nec tribuet ei potestatem deus ut comedat ex eo: nam uir extraneus uorabit illud. & hoc quoq; uanitas & infirmitas mala.

Literæ huius intellectus rectè fertur in auaros & nimia parcitate astrictos. Quod autē inquit, Nec tribuet ei potestatem deus ut comedat ex eo: simile est illi quod ait Apostolus scribens ad Romanos: Tradidit illos deus Rom. 1. in passionem ignominie. Non quod deus ipse quenquā hominum cogat auaritiā intemperantiā uel sectari: sed quod ea permittat quæ homines electione liberæ uoluntatis aggrediūtur, dum liberi arbitrij naturam facultatemq; conseruant. Mystico autem sensu ita intelligendum. Sæpe accidit ut aliquis magnas sibi diuitias in dicendi copia, et in scientia scripturarū cōpararit, aliarumq; rerum cognitione: sed quia deinde fœditas morū

uerbis suis disidet, ac doctrine, hinc fit ut qui in libros illius traditionesq; incidunt, magnam inde ipsi quidem utilitatē capiant, nihil uero ipse autor emolumenti perciperit, eo quod correspondentes uerbis mores non habuerit. De huiusmodi uiris intellexit saluator, cū dixit:

Matth. 23 Quicquid dixerint uobis facite, secundum uero opera eorum nolite facere. Aliter. Diues olim fuit populus Iudæorum, locupletatus lege, prophetis & sacerdotio: qui tamen ex diuitijs fructum non cepit, morbo graui correptus, impietatis in saluatorem suum commissæ: propterea uenerunt extremi, & bona sua comederunt, populus scilicet è gentibus in ecclesiam cōuocatus, de quo **Ephes. 2** scriptū est: Qui alienati erant à gubernatione Israël, & externi à testamento promissionis.

Si genuerit quispiam centū liberos, & uixerit multos annos, & multitudo magna fuerint dies annorū eius, & anima illius non impleatur bonis substantiæ suæ, & sepultura illi non fuerit, ego dixerim quod melior illo sit abortiuus. In uanitate enim uenit, & pergit ad tenebras, & in tenebris occultabitur nomen eius, non uidit solem neq; cognouit: requies huic super hunc.

Quod ait, si genuerit quispiam centum, per hyperbolen dictū intellige. Vtitur autem hoc loquendi modo scriptura, cum à paruo declinat in immensum aliquod.

Hyperbole

Hyperbole enim est sermo ueritatem excedens, ut aliquid expressius ante oculos ponat, sicut & Apostolus ait: Adhuc per excessum uiam uobis ostendo. Si linguis angelorū loquar, & si habuero omnem scientiā, & cognouero cuncta mysteria, charitatē uero non habeam, nihil mihi prodest. Atqui sine charitate habere illa quæ recensuit, non est possibile. Sed quo pacto sit accipiendum quod dicit, ipse præueniēs nos edocuit, cum dixit: Per hyperbolen uiam uobis ostendo. Dicit ergo Ecclesiastes: Quamuis tam fecundus in numero filiorū quispiam fuerit, quod est impossibile: si uero etiam ad annosum uixerit senium, flagitiose autem, neque secundum uirtutem duxerit uitam, atque ita perdit, ut defunctus ne sepultura quidem dignus censeatur (quandoquidem & hoc persæpe ipsum contingit) facile dixerim tali homine longe meliorem esse abortiuum. Hic namque homo uere in uanitatem uenit, & in tenebras pergit, in ignorantia uiuens, & nomen ipsius in tenebris occultabitur, cum delendus sit è libro uiuentiū, neque dignus habendus sit iustitiæ sole. Quare autē abortiui foetus aut mortui enascantur, aut unū uiuant diem alterum uē, explicare hoc loco non est consiliū, sed potius inscrutabili diuinæ prouidentiae relinquiendū puto. Mystice autem quæ superius dicta sunt intellige. Apostolus quidem & ipse erat Iudas Iscariothis, & doctrinæ suæ uerbis multos genuit filios: sed quia subinde non impletus est bonis ut perseveraret in finem, sed cōuersus est ad iniquitatem.

1. Cor. 13

repletusq; est potius spiritu satanæ: sepultura etiam caruit, hoc est, non immortalis fuit Saluatoris sepultura. Qui enim Christo cõsepulti sunt in baptismo, munusq; dei custodiunt in uirtute uiuentes, hi profecto & cum Christo resurgunt. Talis itaque magister ac doctor qui multos quidẽ genuerit sua doctrina discipulos (hoc enĩ significat centenarius ille numerus) multũq; ætatis edocendo cõtriuertit, tali autem quam modo diximus sepultura dignus non habeatur, eo quod mortuus peccato et sepultus nõ fuerit, pergit dubio procul ad tenebras, neq; uidebit iustitiæ solem. Paulus uero apostolus qui de se ipso dicit: Nouissime autem omnium tanquam abortiuo uisus est & mihi: sepultura dignus est habitus, qui & bonum certamen certauit, cupiens dissolui, & esse cum Christo. De illo autẽ qui male uixit, & Hieremias scribit: Sepultura asini sepelietur, hoc est, non habebitur dignus quiete hominũ rationalium, cum passionibus carnis consecratus instar pecorum uitam finierit.

1. Cor. 15

Hier. 22

Et si mille annorum uixerit cursum, bona non cognouit. Nõne ad locum unum omnia pergunt?

Etiam si ad copiam filiorũ, congestasq; diuitias hoc cuiquam dei munere accedat, ut mille annorũ spatio sit in uita, non tendat autem ad uerum bonum, hoc est, ut secundum uirtutem laudabiliter uiuat, quid sibi deniq; omnia illa prodeunt? Etenim in eundem pariter pergit locum, in quem abortiui pergunt, & qui acerbam morte intercepti

intercepti rapiuntur è uita. Terra est enim hic quoq;
& in terram ibit.

**Omnis labor hominis in ore ipsius,
sed anima eius non implebitur.**

Quia superius de esculentis ac poculentis mentio-
nem fecit, ne quis fortè suspicari possit ipsum uentris &
gula illecebras attulisse, apte nūc inquit: Etsi homines
ad indulgentiā uentris plurimos labores insumunt, nihil
tamen eorū quæ gula gratificantur, ipsius animæ parit
saturitatem: sed inanis penitus ac ieiuna persistit, cum
sibi conueniens alimentū, uerbi scilicet ac uirtutum, ex
inertia hominū non accipiat. Aliter. Nequitia, im-
perfectū quid esse censetur. Anima ergo quæ huic an-
nexa perdurat, semper aliquid profert flagitiosi, contu-
melias scilicet, iurgia, blasphemias, dolosa uerba. Neq;
propterea tamen expletur, eo quod nequitia, sicut dixi,
imperfecta, incompletaq; sit.

**Quid enim est amplius sapiēti quàm
stulto? Quoniam nouit pauper ambu-
lare in conspectu uitæ.**

Quid habet, inquit, amplius sapiens ab ipso stulto?
quasi responderi deceat, Multum sanè habet, atq; omni-
bus modis. Stultus enim sese uoluptatibus more pecudē
mancipauit, sapiens uero pauper spiritu, iuxta euāgelij
dictum, ambulat coram uita, hoc est, per uirtutū semi-
tas pergit, donec demum perueniat ad ultimū appeti-
bile. Dissolui enim cupit & esse cum Christo, qui proa

82 OLYMP. IN ECCLESIAST.

fecto est uita eterna. Aliter. Populus stultus & insipiens Iudæorū, in ligno uitam suspendit. Gentilis uero populus olim pauper & uacuis gratiarū dei, ad crucifixū accurrit: ita profectus in conspectū uitæ salutaris, in dominū Iesum Christum, fide locupletatus est.

Melius est prospicere oculis, q̄ ambulare iuxta uoluntatē animæ suæ. Sed & hoc uanitas est, & electio spiritus.

1. Cor. 2 Inquit Apostolus: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus. Est uero animalis homo, qui traditus appetitui sensitiuo semitas ratiois egreditur. Et in euan-
- Luc. 11 gelio scriptum est: Si oculus tuus lucidus fuerit, totum quoq; corpus tuū lucidum erit: hoc est, si rationalis animæ uis, ipse scilicet intellectus, luce fuerit illustrata, appetitus sensitiui licentiā in ordinem suum rediget. Longe itaq; melius est perspicaces habere oculos animæ ac rationis, luce sancti spiritus illustratos, quā pergere iuxta uoluntatē animæ, hoc est, animalis hominis ritu, qui in tenebris ambulat. Neq; enim aliud iste homo censendus est quā uanitas & electio spiritus, cum certa electione consilij animalis homo affectus sit, ad uanitatesq; cōmigrarit. Sed ex euangelij uerbis, quæ nos ad huius loci comparationē attulimus, suboriri dubitatio potest, cum illic unius oculi tantum, hic uero duorum mentio facta sit. Dicimus autem, ibi quidem intellectus unius oculi appellatione signatū esse, hic uero spirituales operationes intellectus, practicā scilicet ac speculatiuā

latiuam, oculorū dualitate mōstrari, quibus qui pie of-
ficio seq̃; utatur, perspicacem sanè habebit oculorū in-
tuitum. Est præterea & illud scitu dignissimū, morem
hunc esse diuinæ scripturæ, ut pro una tantum poten-
tia, totam animam nobis quandoq; proponat: ut à con-
cupiscibili, cum dicit: Et comedet uuas donec impleat
animā, hoc est appetitū. Ab irascibili autem, cum dicit:
Anima benedicta tota est simplex, homo autem iracun-
dus caret pudore. Pro parte nanq; irascibili ipsum to-
tum, hoc est, animā protulit. Cum uero inquit, animas 1. Pet. 3
nostras sanctificari ad obedientiā ueritatis: quia ratio-
nalis tantū potentia sanctificationis est capax, ad hanc
unam uim sensum intendens, totum ipsum, hoc est, ani-
mam nominauit. Quandoq; uero totum cum partibus
suis animæ appellatiōe uult intelligi, ut cū dicit: Omnis Rom. 7
anima potestatibus superioribus subdita sit. Hoc etiam
loco ad rationalem aspiciens potentiā, quam dualitate
oculorum expreſsit, longe melius esse ait homini spiri-
tuali quā animali.

Si quid fuit, iam uocatum est nomen
eius, & est cognitū quod est homo, &
non poterit iudicari cum eo, qui sit for-
tis super eum: quoniam multa sunt uer-
ba augmentia uanitatem.

Multi sunt, inquit, sermones uanitatem multiplican-
tes, qui impudenter efferruntur contra prouidentiā dei.
Sunt nanq; permulti qui inconsultius querant, Quare

hunc deus paupertate oppressit hominē, huic uero contra magnas opes diffudit? Cur hunc uenustū esse uoluit, hunc deformem? Et quæ sunt huiusmodi curiosæ nugationes. Quas ut è medio tollat noster Ecclesiastes, ait omnium rerū quæ factæ sunt rationes, cur ita factæ sint, repositas esse apud autorem deum, qui tantæ est sapientie, ut non solum eas sciret esse futuras antequā fierent, sed earū quoq; nomina recondita haberet in præscientie suæ consilijs. Si quid enim deus in generationē produxit, huius et rationem et nomen cōprehensum habuit apud seipsum. Cum itaq; multò ante præsciret quæ cuiq; homini utilia essent futura, ita deniq; unūquēq; produxit in uitam: cum inquam præsciret omnes hominis conditiones, quod mutabilis, quod mortalis, quod imbecillis erat futurus. Nullus itaq; hominū ausit efferre uerba contra illum, qui nouit omnia antequā fiant, et cōuenienti loco singula statuit iuxta sibi uni cognitatas rationes. Non enim poterit quisquam iudicari, hoc est, contendere in iudicio cum fortissimo omnium: uincet enim proculdubio fortis, iuxta quod Dauid canit Psal. 50 in psalmo: Vt iustificeris in sermonibus tuis, et uincas cum iudicaris.

CAPVT VII

VID est amplius homini? Quoniam quis nouit quid sit homini bonum? quid futurū est sibi? Et in umbra ea fecit.

Quis

Quis enim homini nuntiabit quid post eum futurum sub sole sit?

Non officiosam hominis uitā, sed uanam stultamq; carpit, cum dicit: Quid habet amplius homo qui circa uana & peritura occupatur? Dices ne hunc habere uenustam coniugem? Verum cui satis constat ob eandem ipsam coniugē doliturus nec ne sit? uel in adulterio deprehensam, aut alias afferentem doloris causas? An pecunias habere hunc dices? Atqui pecuniæ Iudam ad laqueum cōpulerunt. An uero potius uineam? Quasi non propter uineam sit Naboth insidias mortemq; perpeffus. Quis enim homini nuntiabit, quid illi sit euenturū donec est in hac uita? Præsens uero hæc autoritas nostri Ecclesiastæ, omnem funditus euerit diuinandi superstitionem, uanasq; astrologorū nugas de hominum genituris. Nullus enim mortaliū certam futurorū scientiam consequi potest. Vt uero etiā concedamus homini cuncta ad uotum in hac uita cessura esse, illo tamen calculo hūc urgebimus, qui cum male urat et torqueat, numerabiles scilicet positos esse suæ uitæ dies, qui uelut umbra transcurrunt. Ex quo planè comprobatur, uiuendum esse nobis secundū uirtutem, mentis oculos erigentibus ad futuram uitam, mortis & umbrarum immunem, de qua nobis abunde per prophetas, apostolos, & redemptorem mundi est traditum. Quæ enim uentura nobis in hoc mundo sint, penitus ignoramus. Quæ uero nobis repōita sint in futuro seculo, fide iam scimus, quod

t tormenta uidelicet peccatores, æterna uero gloria iustos accipiet.

Melius nomen bonū, oleo bono: & dies mortis super diem natiuitatis eius.

Symmachus pro eo quod legimus, super oleum bonum, trāstulit, super unguentū bene olens. In unguento autem omnes hominū delicias significauit. Melius itaque est, inquit, ex officiosis actionibus laudabilis fame fructum percipere, & exultare ob nomen suum scriptum in cœlis, propter uiuam bonorū operum fidem, quā frui omnibus humanis delicijs. Bonam etiam decernit esse transitus uite huius diem, super diem natiuitatis. Natalitius enim dies in turbulentū uite huius pelagus nos inducit, ubi draco latibulum suum posuit: transitus uero dies, è stadio nos educit. Et si quidē peccator fuerit qui decessit, peccare ultra iam desinit: qui uero fuerit iustus, uita perfruetur æterna. Mystice autem, melius est habere nomen bonum, hoc est, habere Christum in portione ac sorte propter fidei christianæ sacramentū, & uocari eius cognomine christianū, quā sine illius fide, in eleemosynas facultates suas profundere. Multi namq; gentilium quia hoc carent nomine, sine ulla utilitate ac fructu animæ suæ fortunas suas erogāt indigentibus. Si tamen hoc fecerint affectu misericordiæ moti, ipsi quoq; in cognomen hoc sanctum aliquo pacto peruenient: sicut & Cornelius ipse uenit Centurio. Bona est etiā interitus dies, quia peccato mortui, Christo consepelimur

sepelimur, super diem uulgaris huius ac mundanæ natiuitatis, qua nos Adam pater primus in uitā progeniuit

Melius est ire ad domū luctus quā ad domū conuiuij, propterea quod hic futurus est finis omnium hominum.

Luxuriæ maculas & desidiæ, quas anima cōtrahit è conuiuijs, etiam sanctus ille Iob cum secum tacite reputaret, sacrificia pro expiandis filijs offerebat: quāquam illi non malo consilio, sed tuendæ concordie gratia conuiuia inter se quasi cognatorū charistia celebrarent. Funebris uero luctus longe utilior est conuiuio. In eo nanq; cōmunem fragilitatis humanæ conditionē reputantes, & orbatis compatimur, & errores proprios emendamus, ac in melius resipiscimus. Hoc enim significat quod statim subsequitur:

Et uiuēs affert bonū in mentē suam.
Super risum, bona est ira. In tristitia enī uultus, cor & animus emendabitur.

Irasci sine peccato, bonum laudabileq; censetur: ut cum quis uel contra demonas, uel contra carnis passionēs insurgit & excandescit; & huiusmodi iram, hoc loco bonam appellat. Quæ autem non odio peccati, sed appetitu uindictæ illatas ulciscitur iniurias, hæc damanda est ira. Melius itaq; est hoc pacto irasci, quā risu lento dissolui. Grauis enim uultus nec resolutus, correctionis est index, & ad solidum uirtutis gaudiū animam parat. Aliter. Irasci quodammodo dici potest,

qui seuera delinquentes corripit obiurgatione. Melius est ergo uel præceptori uel domino subditos oratione graui coërcere, quàm per risum atq; blanditias pati illorum mentes languescere. In uultus enim austeritate, quam hoc loco tristitiam nominat, & sibi melius consulet, & subditos in uiam probitatis conuertet.

Cor sapientiũ in domo luctus, & cor stultorũ in domo lætitiæ.

Vir sapiens est funebri luctu secũ animo deputans, sese natum de corruptibili carne, breui ex hac uita migraturum: mortales cæteros, qui eadem sunt nati conditione affectu pio prosequitur. Contemnit autem quæcunq; suis oculis obuersantur, ut casui mortiq; subiecta. Stultus autem cum mentis hebetudine, solida putet esse quæ sunt in mundo, neq; illorũ mutationem intelligat, proptereaq; futuri exitus sit securus, delicijs effluit, uoluptatibusq; indulget. Animaduerte autem quod initio te admonui, ac sæpe obiter repetiui, Ecclesiasten nostrum non ingenue quidem ex sententia sua loquẽtem, sed ex persona uoluptarij, quam nonnunq; ut sibi commodum est assumit, ita de patinis, poculisq; differere, ut uideri possit ijs, qui non intelligunt obliquum sermonis ductum, uelut Epicureus quidam, bonum hominis uoluptate metiri. Sed animi sui consilium compluribus in locis planè ostendit, tum proxime à nobis loco exposito, ubi sapientis ait mentem uersari in domo luctus, stulti uero in domo lætitiæ.

Melius

Melius est audire correctionem sapientis, super uirum audientem carmen stultorum.

Hoc namq; effoeminat animum, sapientis uero correctio colligit & confirmat.

Quia sicut uox spinarum sub olla, ita risus stultorum.

Ebulliens, inquit, risus & cachinnatio spinis uidetur esse persimilis, quæ sub ollæ fundo strepitantes conflagrant. Primo quidem, quia sicut ille fragor ardentium spinarum planè percipitur auditu, quanquã oculis non cernatur, ita & immodestus cachinni sonus stultos facile prodit. Tum uero, inde à spinarum globo fumus at tollitur, hic quoq; caligo quædam mentis ex huiusmodi risu cognoscitur. Ibi ollam spinæ succendunt, hic animam stulti risus peccati sorde non carens, igni parat æterno. Sapiens enim uix tenui ac modesto risu uultum resoluit.

Sed & hoc uanitas, quia calūnia uexat sapientem, & perdit cor uigoris eius.

Aliam uanitatis speciem nobis ante oculos ponit. Quem uero hic sapientem uocat? Si profectò accipiens dum putes, qui cum ceciderit non collidetur in tentationibus, tunc ita intellige. Insipientes corde, qui non sunt dei gratia confirmati, non solū in seipsis, sed in dei prouidentia scandalum patiuntur, ita ut calumnijs ac blasphemijs abstinere non possint, quod uel deum intueri humani non possent, uel contemptu quodam humanarum

rerum, pati omnia temerè immutari, cum sepe uideant
 impios lætis exultare successibus, contrà autem iustos
 grauius premi. Ad hoc pertinet illud, quod in psalmis
 Psal. 72 cecinit Dauid: Penè effusi sunt gressus mei, quia zelau
 super iniquos pacem peccatorū uidens. Sentis ne quo
 modo animæ uires labefactus sit, et nescio quid ineptire
 uideatur? Sed quia perfectus erat sapiens ac spiritu san
 cto plenus, statim subdidit nouissima, ad quæ peccato
 res demum perueniant: Facti sunt in desolationem, su
 bitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.
 Si uero sapientem pro eo accipias, qui nuper sacra sit
 imbutus doctrina, planè scito quod neophyti huius hæ
 reticorum contagia & calumniæ & diabolicæ tenta
 tiones, & quæ modo retuli iustis impijsq; contingere,
 facile poterūt animæ uigores infringere. Quod nisi ma
 ture ad se rediens conualescat, huic quoq; uanitatis sar
 cina insidebit.

**Melior est finis orationis quàm prin
 cipium.**

Orationis, in qua agitur de uirtute, melior est finis
 principio: neq; enim solum cœpisse pulchrum est, sed
 multo magis rei cœptæ finem imposuisse.

**Melior est longanimitas, eo qui spiri
 tu est elatus.**

Superius est à nobis dictum, quæ contraria sint, in
 comparatione proprie dictam uenire non posse. Non
 itaq; cōparatiue ad amussim accipienda sunt quæ nunc
 tradit

tradit Ecclesiastes, sed discretis rationibus ita ut se habent reputanda. Inquit ergo sapiētem ac longanimem bonum esse: illi autem, qui per superbiam spiritus leuiter effertur, deum resistere.

Ne sis uelox in spiritu tuo irasci, quoniam ira in sinu stultorum requiescet.

Ne sis uelox, id est, caueto ne malum iracundiae concipias habitum, ita ut transeat in affectum cordis: sed si oporteat fortasse ex enata occasione nonnihil irasci, caue inquam ne in passionem ac peccatum temere cadas. Ira enim quae culpabilis est, habitat & quiescit in stultorum mente ac capite, quod hoc loco sinum uocauit, tanquam irae sit receptaculum quoddam, sedesque.

Aliter quoque: In sinu accipies, quasi dicat, ne stultorum more ac ratione carentium hominum iram in sinu confoue, neue illi blandiendo indulge atque adulare, quod profecto efficiunt, qui procliuiiores sunt ad ulciscendum.

Ne dicas, quidnam factum est quod priores dies fuerunt praesentibus meliores? Non enim sapienter de hac ipsa re interrogasti.

Quotidie sic stulti homines loqui solent. Dicunt enim, Patrum nostrorum temporibus illis priscis, loqui deus hominibus modo per angelos, modo per prophetas solebat: licebat antiquis patribus uxores multas accipere, multas diuitias possidere, quae tamen nobis euan-

gelica lex coërcuit. Sunt præterea qui dicant, olim me deus auxilio suæ gratiæ protegebat, nunc uero me pernitus solum dereliquit, ideoq; bona operari nō possum. Hec autem omnia sunt insipientiū uerba. Est & alios ita blasterantes audire: Tempestate nostra mundus hic malis hominibus est refertus: alij sunt boni dies, alij uero mali. Cæterū qui duce uirtute suam moderatur uitā, de uitā in uitā transit, ac de fide in fidem proficit operibus bonis, neq; apud illum est aliqua dierum differentia: sed congruis rationibus nouit euertere, quas paulo ante adduximus, stultorū hominū quæstiones.

Bona est sapiētia cum hæreditate, & amplius est uidentibus solem: quoniā sapientia est in umbra ipsius, sicut umbra argenti. Multa quoq; cognitio sapientiæ uiuificabit habentem se.

Ille cui per dona spiritus datur sermo sapientiæ, habet proculdubio sapientiā cum hæreditate ac portione sancti scilicet spiritus. Hic etiam copiam magnā habet cognitionis in uidendo sole hoc, quem luminare magnū uocamus. Neq; enim pulchritudine attonitus illū cultu latriæ ueneratur ut deum, neq; in sola illius admiratione spectaculoq; consistit: sed ab hac solari luce, proportionem quadam ducitur ad autorem solis contemplandū, atq; diuina superiori luce perfunditur. Præstat enim sapientia, quæcumq; argentū præstat, siue pecunia: eripit à periculis, extruit ciuitates, protegit habentem. acci-

pitur

pitur enim umbra hoc loco pro ipsa protectione. Habet autem adhuc amplius sapientia, uiuificantē scilicet cognitionē suae scientiam, dum persuadet uisibilia cuncta contemnere, solam uero suspicere uitam aeternam.

Aliter. Sapientia, inquit, cum hereditate ac sorte, hoc est, fides cum operibus, amplius aliquid praestat habentibus se, quā alijs qui mortuā sine operibus fidem habeant. Quid autem amplius praestat? Nempe solem ipsum: ad solem namq; iustitiae contuendum perueniūt, qui uiua sunt praediti fide. Argentum uero in scripturis mystico sensu pro eloquio ipso accipitur. Sicut igitur enarratiuus & dilucidus sermo docet nos sapientiae disciplinas, sic & umbra sapientiae, hoc est, practica uirtus, quae introductio quaedam est ac ueluti umbra, perducit nos ad perfectam sapientiam diuinarū scilicet rerū contemplationem & intellectum. Huiusmodi uero sapientiae possessio, uitam nobis confert sempiternā. Per umbram itaq; argenti, hoc est, uerborū enunciationem quae rerū quasi umbra quæpiam est, ad res ipsas & scientias peruenimus. Per sapientiae uero umbram, hoc est, practica uitam, quae est ueluti praëuia introductio ad theoricam, peruenimus ad contemplandā diuinarū rerum sublimitatē. Ita uero literam compones. Sapientia est in umbra ipsius, id est, sublimis contemplatio mysteriorum, est in practica uita ipsius possidentis: ac per hoc qui prius hanc habuerit umbram, habebit & mox sapientiam: sicut umbra argenti scilicet se habet ad sa-

scientiæ disciplinas, hoc est, sicut uerba sunt præuia & inducunt ad scientiæ disciplinas.

Vide opera dei, quoniā quis poterit adornare quem deus peruerterit in die prosperitatis eius?

Fuere permulti, qui uidentes enormitates rerū magnas contingere in uita mortaliū, dum nolunt autorem malorum & iniustitiæ deum asserere, egregie se putarent illius partes tueri posse, si in aliud blasphemie genus ac stultitiæ laberentur. Dicebant enim neque à deo mundum creatum esse, neq; ulla dei prouidentia gubernari. Si enim curā gereret deus humanarū rerum, cur, inquit, nō omnes æque diuites statuisset? Cur ue non omnibus uegetam tribuisset ac prosperam corporis sanitatem? Hanc ut radicitus tollat opinionē noster Ecclesiastes, manifeste asserit esse deum mundi autorem, nec posse quenquā corrigere quæ sint prauæ obliquata, illo excepto: ut claudos, puta, reuocare in sanitatē, & quæ sunt generis eiusdem. Quod si uelis planè cognoscere omnia nobis ad utilitatē nostrā deum dispensare, adijce animū ad ea quæ protinus insequuntur, uidelicet:

Viue in bono, & intueri in die mali. Intueri (inquam) hoc enim congruū. Huic fecit deus de dissertatione, ut non inueniat homo post eum quicquam.

Viue, inquit, secundū uirtutem: hoc est enim, uiue in bono:

In bono: & obserua cū tibi tentationes infortuniaq; acciderint, ut uideas congrue ac opportune nec ne cuncta fecerit deus. Hanc uero humanorum casuum rationem pulchre nobis deus occuluit, quam & dissertationis nomine significauit Ecclesiastes, quod de huiusmodi rerū causis soleant homines inter se multiplices dissertationes afferre. Pulchre, inquam, deus illam nobis occuluit, ne cognoscat homo quæ sibi sunt euentura. Congruue uero deus atq; apposite quod uidetur nobis malum adducit, post id, quod uisum est nobis bonū. Contraq; nōnunquam bona malis superinducit, ut, exempli gratia, bene quis ualet, & hoc fruitur bono uiuens secundum uirtutem, pauloq; mox in aduersam incidit ualitudinē, uel de opulento pauper efficitur. Et quid ita nobis hæc euentura non præuidemus? cūrue horum euentuū causas ignoramus? Nempe ad maiorem nostram cōmoditatem. Si enim quæ uentura nobis essent homines præsciremus, nullus dei nobis inesset metus, nulla religio. Hac autē perutili rerum ignoratione conclusi, cum ad singula pendeamus, & deum pio colimus metu, & cognoscimus ab eo, & quidem solo, nobis malorū omnium finem futurū. Nullus quippe potest, illo excepto, quod peruersum est in hominibus emendare. Consonum est itaq; quod esse uidetur dissonū: & æquale est quod inæquale uidetur. Vnde omnes eodem pacto communiq; futurorum ignoratione commouentur ad timorem dei. Protinus uero subsequitur:

Omnia uidi in diebus uanitatis meæ.

Hæc, inquit, ut sapiens consideraui in diebus uanitatatis. Vocat autē uanitatis dies præsentē uitam: primo quidem, quia uiuentes homines pleriq; quod fas piumq; est, minus sequuntur: tum uero etiam, quia fugit uelut umbra, neq; consistit. Eapropter futuræ uitæ desiderio nos extimulans, inquit:

Noli esse iustus multū, neq; nimium sapias, ne obstupescas: noli esse multū impius, neque sis durus, ne moriaris in tempore non tuo.

Cum uirtus ipsa in mediocri quadam norma consistat, uitia utrinq; assident per exuberantiā & defectū. Inquit ergo, Ne sis multū iustus, hoc est, ne exuberanti odio uitiorū, omnem abijcias erga delinquentes beneuolentiam, tanquam rigidus & inhumanus: sed neq; sis nimium sapiēs, aut plura quàm sit opus quærito, ne quando obstupescas. Nimia sunt ac plura necessarijs, quæcunq; sunt extra limites sacræ doctrinæ. Inquit ergo: Quæcunq; nostram ad utilitatem diuinus sermo nobis uoluit esse occulta, ne solliciti simus ea inquirendo. Hæc enim perscrutari, stupor est quidā ac phreneticæ mentis uitium. Sed neq; circa dogmata opinionēsq; sectariū multum cōmorando sis impius ac superstitiosus: studeo autem quæritare quod uerum est, curatoq; ut salubri pœnitentia tua deleantur peccata. Noliq; esse durus, hoc est, qui emolliri nesciat, quiq; aduersetur spiritus sancti

sancti doctrinæ. Subinde autem generali quadam comprobatione concludit: Ne moriaris tempore non tuo. Importuno tempore ac non suo decessit è uita, qui consummatum non fuerit in uirtutibus, sed qui in peccatis moritur quibus conuixit. Qui uero est uirtutū plenitudinem consequutus, sicut granum frumenti quod maturum est, cadit in tempore suo.

Bonum est te hoc tibi asciscere, hoc autem ne pollueris manū tuam: quoniā qui deum timet egredietur omnia.

Cum proxime de uitio præceperit ac uirtute, nunc apposite subinfert, quod bonum est hoc sibi, id est, uirtutem cōparare: bonum quoq; suas actiones, quas hoc loco manus uocauit, impollutas uitij contagione seruare. Tum uero & de timore domini sancto, qui nos sanctificat, facit mentionem cum dicit: Deum timens omnia egredietur. Cum enim suas orationis actiones ex uirtute moderetur, & profectibus assiduis augeatur, euadet illæsus omnia tentationum certamina.

Sapientia auxiliabitur sapiēti, super decem qui potestatem habent in ciuitate. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & qui non peccet.

Dominus noster Iesus Christus, qui est ipsa sapientia, ei qui in se crediderit, iam per fidei lumen sapientiæ affecto, auxiliatur multo ualidius quàm decem præcepta legis, quæ in ciuitate Iudæorū potentiam & aucto-

ritatem magnam habent. Vt enim quis decem seruaret precepta legis, non tamen erat quin ex mortali fragilitate in peccatum aliquod laberetur. Ipsa præterea lex nullum iustificabat: noster uero dominus Iesus Christus sapiētia nobis fuit, iustitia, sanctificatio, & redemptio.

Aliter. Ipse homo paruus est mundus, sed hoc loco ciuitas nominatur, quinque sensus habens in corpore, quinque in anima. Si itaque putet homo, posse sibi ipsi satis auxiliari per decem sensuum, qui sibi sunt insiti, facultatem, nisi reipublicæ suæ curam gesserit dei sapientia Christus noster, frustra se sciat omnem operam desumpturum: homo enim cum sit ex peccati carne progenitus, non peccare non poterit.

Cunctis sermonibus quos impij loquentur ne adhibeas cor tuū, ne etiam tu audias seruū tuum imprecantē tibi. Sæpe enim tibi iniquus erit, & descensibus quamplurimis affliget cor tuum, sicut & tu alijs imprecatus es.

Hoc loco nos admonet Ecclesiastes iniuriarū penitus obliuisci, nomine impiorū conuiciatores & iniurios peccatoresque demum omnes significans. Tum generali quadā cōprobatione concludens, non oportere, inquit, aurem accommodari cōtumelijs ac maledictis, ne si tuus quidē seruus tibi mali quid imprecetur, ita ut plerumque serui faciūt, ira succenseas: credibile est enim uehementer illū tibi ac sæpe insidiari. Hoc enim significat quod dicit,

dicit, Et descensibus quamplurimis affliget cor tuum.
 Aut aliter ita intellige. Conuicium persæpe cum audia-
 tur, animã turbat. Si igitur quispiam in quemlibet sibi
 cõuiciantem ira succendatur, in multos cadit labiturq;
 descensus, à sublimi sede rationis detractus in iracundiæ
 passionē, atq; ita tristi turbulentia implet cor suum. Co-
 gita autē quod & tu frequenter alijs conuiciatus fueris
 & imprecatus, atq; ideo in melius resipiscens, induere
 maledictorū omnium & iniuriarū obliuionem.

Hæc omnia tentavi in sapiētia. Dixi
 sapiens efficiar, & ipsa procul elongata
 est à me multo magis quàm erat. Et alta
 profunditas, quis inueniet eam?

Cum spiritaliū rerum & sensibilibus cognitionem
 attigisset Ecclesiastes, & ex parte aliqua sapientiæ ma-
 gna mysteria prospexisset, contemplatus illius paten-
 tiſsimū pelagus, quod quanto ulterius quis processerit,
 tanto illi maiora spacia relinquuntur, in eiusmodi uoces
 erupit. Quod & multo pōst uidemus apostolo Paulo
 contigisse, cum ex admiratione proclamat: O altitudo Rom. 11.
 diuitiarū scientiæ & sapientiæ dei, quàm inscrutabilia
 sunt iudicia eius, & inuestigabiles uie eius.

Circuiui ego & cor meum, ut cogno-
 scerem & considerarē & quærerem sa-
 pientiam, & rationem ut cognoscerem
 impietatem stulū, & turbulentiam, &

errorem: & inuenio amariorem morte ipsam mulierem, quæ laqueus est uenatorius, & fagina cor ipsius. Bonum est uinculū ad manus ipsius. Qui est in conspectu dei, educetur ab ea, qui autē peccator est, cōprehendetur in ipsa.

Vir sapiens cum ad intelligendum aliquid uires intendit, collecta mente omnia in circuitu rationibus lustrat, sese ipsum suasq; facultates speculatur atq; perpendit. Tum & obiectam rem, materiamq; intelligendam optime consulit, neq; prauo animi iudicio à ueritate aberrat. Neq; item recta linea fertur ad sensibilia prospectanda: sed clausis sensuum fenestris, ac recedens in suæ mentis penetralia deambulat in circuitu: ibi arcano reflexu in se rediens intellectus, sese speculatur ipsum, & quod intelligendū obijcitur. Hoc itaq; pacto colligens me ipsum, inquit Ecclesiastes, quæ sui scire quænam esset mundanarū rerum sapientia, & eiusdem ratio: siue illam intelligat rationem quæ positis calculis numerisq; subducitur, ut in arithmetica sit facultate: siue potius numeros genethliacis obseruationibus seruientes: aut simpliciter rationes omnes, quæ per numeros colliguntur à studiosis secularibus, gentilibusq; philosophis. Quæ sui ergo scire quænam hæc sit multorū sophistarū stultitia & turbatio, & inconstans error, mentisq; circūductio, & inueni demum hanc ipsorū sapientiam per se milem esse adulteræ mulieri. Sicut enim illa blandis sermonibus

monibus ac dolosis iuuenes lactat, ita & hæc stultos uenatur irretitos syllogismorum laqueis & sagenis. Ac si aut illa molli cōtrestitutione animam frangit, fractamq; deuincit, ita hæc mala eadem adducit titillanti orationis concentu. Peccator itaq; sine ulla controuersia atq; præsidio facile in illius captiuitatem protrahitur: pius uero ac fidelis auxilio dei suffultus, ab illius extrahitur laqueis. Afferit autē uel morte peiorem esse huiusmodi sapientiam, siue potius stultitiam dici oporteat: tantoq; nostræ animæ damnosiorē esse, quanto peius est morti animā tradere (quod hæc præstat sapientia) quàm eandem animā nexu corporis expedire, quod temporariæ mortis est munus.

Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes. Singillatim inspexi ut inuenirem rationem, quam querebat & expectabat inuenire anima mea, neq; tamen inueni. Virum de mille unum inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Verū tamen hoc inueni, quod fecerit deus hominem prorsus rectum, ipsi uero sibi homines quæstiones multiplices, rationesq; compararint.

Totus hic locus sensu mystico ac morali exponendus est, ita uidelicet. Cum inspicerem, inquit, uniuersum genus muliebre, non sexu quidem corporeo, sed enervi ac effœminato ingenio muliebre, in nulla mulie-

rum rationem inueni, quam quærebat anima mea, fortem scilicet uirilemque rationem: huiusmodi namque rationem sapiens exigit ac requirit. Neque uero solum hoc mihi accidit in ijs qui mollitie enervati, à uiris ad foeminas descenderunt: sed quod grauius multo est, cum ad illos quoque inspiciendos me transtulissem, qui putabatur mulieres non esse, perquam rarum in his quoque inueni, qui uirili ingenio ac uirtute uerus esset uir, dicique mereatur. Ex admiratione itaque cum mecum tacitus reputare coepissem, unde nam hæc enormitas orta esset, inueni demum quod deus omnes homines rectos protulerit, carentesque prauitate, ipsi uero sua electione, in obliquas uiuendi rationes commigrarint, dissectique sint: ut alius quidem libidinibus, alius auaritie seruiat, alij passionibus alijs sint subiecti.

CAPVT VIII

QUIS nouit sapientes? & quis nouit uerbi solutionem? Sapientia hominis illuminabit faciem eius, & impudens uultu suo punietur.

Qui uere sapiens ipse non fuerit, neque discretionis donum fuerit dei beneficio consequutus, non facile sapientem uerum discernet ab eo qui uideatur sapiens & non sit. Ille autem quem deus discretionis dono dignatus sit, noscit planè quid inter uerum sapientem, existima-

tumque

umq; intersit: hic etiam potest soluere quæstiones, ac sermonū uertices explicare: hic profecto habet animæ suæ faciem luce magna conspicuā, iubare scilicet diuinæ sapientiæ illustratam. Qui uero nequaquā sapiens fuerit, effreno tamen uultu impudentiā præ se tulerit, hoc est, qui contentiosis sermonibus captiunculisq; sophisticis sese effrat, redargutus impudētiæ poenas dabit, odioq; habebitur.

Os regis custodi, & de uerbo iuramenti dei ne studeas à facie eius ambulare.

Bonum quidem censetur homini, ut terreno regi ac mortali pareat subiectusq; sit. Bonum uero eidem est, si os regis omnium dei seruari & custodierit, sicut & scripturæ nobis custodire præcipiunt. Est autē os regis dei custodire, diuina mysteria silentio occultare, neq; indigne ac prophanis auditoribus explicare. Bonū quoq; est homini præcepta legis, quæ suo deus ore pronunciauit, fideliter obseruare. Bonum item est cauere ne iurando per deum, sacrosanctū illius nomen temerè ac leuiter usurpemus: neue etiam studeamus extra faciem dei ambulare, sed omnia nostra opera sic peragamus, ut deum uereamur tanquā præsentem iudicem & inspectorem. Aliter quoq; ita uerba hæc punctis distingues, uidelicet: Et de uerbo iuramenti dei nequaquā studueris & festinaueris, hoc est, iuramenta ne frequenter ac temerè usurpato, sed à facie ipsius scilicet iuramenti ambulato,

hoc est, abſiſte longius ac diſcede, neq; omnino ſuſtine,
ut iuramentum in os tuum admittas.

Nec cōſiſtas in ſermone malo, quia
omne quod uoluerit faciet. Tanquam
rex poteſtatē habens loquitur, & quis
nam illi dicet, quid feciſti?

ſimpliciter ac abſolute bonum eſt, nullo mali gene-
re animam occupare, neq; conſiſtere in ijs, quæ quouis
modo male loquuti ſumus aut opinati: quia tamen ſub-
ſequentia uerba de præceptis, ut uidere mox poteris,
mentionem faciunt, ita intelliges quæ modo exponen-
da propoſui, uidelicet, cum ille præceptorū legem tulerit,
qui eſt omnium rex et dominus, autoritatem habens,
neq; propterea liceat cuiquam intercedere ac relictari.
Ne quæſo ut peruiſax contrariam tu legem præcep-
tis ſeras, rationem curioſius perſcrutando, quare hoc
potius quàm illud præceperit obſeruandum. Qui enim
ſic loquutus fuerit, malignitatis crimine non carebit.
Tu uero ſtans in timore ac fide, cura ut quæ præcepta
tibi ſunt exequaris.

Qui cuſtodiet præceptū, neſciet uer-
bum malum. Et tempus iudicii cogno-
ſcit cor ſapientis, quoniam omni nego-
cio eſt opportunitas tēporis & iudicii.

Qui cuſtodierit, inquit, dei præceptum, neſciet uer-
bum malum, hoc eſt, opus malum non faciet. Eſt enim
duplex cognitio: altera quidem generica, in pura men-
tis

tis intelligentia et notitia: altera uero quæ in actionem prodit atq; emergit, iuxta quod scriptum est: Cognouit Gen. 4. Adam Euam uxorem suam: non quod prius illam nesciret, sed cum ad illius carnalem copulam accessisset, tunc illa dicitur exteriorē quadā actionis notitia cognouisse. Qui ergo secundum hanc agendi cognitionem, præcepta custodit, ignorat proculdubio malum, quia illud non operatur. Cæterum secundum priorem simplicem ac latentem in intellectu cognitionem, qui nouit bonum, nouit protinus et quid sit malum: contraq; bonum nouit, qui non ignarus fuerit mali (contrariorum enim eadem est cognitio) non usu quidem, sed sciendi uis ac facultate. Inquit ergo: Cum sapiens uir omnia suo tempore ac discrete faciat, in iudicioq; disponat, nouit affuturum uniuersalis iudicii tempus, in quo deus iudex iustas iustitias iudicabit, unicuiq; reddens pro dignitate.

Quoniā scientia hominis multa est super eum: quia non est qui futurum cognoscat. Quo enim pacto futurum sit, quis renunciabit ei?

Immensa cum sit ipsa scientia, premit hominem atq; obruit. Si enim uoluerit omnia scire, uasta mole irruens super eum, angit eius mentem ac suffocat. Sunt tamen quædam necessaria ad salutem, à quorum cognitione homo nequaquam repellitur: ut puta hominem esse animal rationale, mortale, cuius anima sit immortalis: esse bonis malisq; paratas repensiones, et quæ demum ad

eruditionē fidei spectant. Præterea uero creatum fuisse hominem ad imaginem dei, suiq; officij esse puram & immaculatam imaginem cōseruare. Quæ autem post ipsum futura sint, solum scire deum, & eos duntaxat quibus idem deus uoluerit nota facere. Quia uero Ecclesiastes hoc loco ultimi iudicij potissimū mentionem facit, ita hæc omnia ad intellectū iudicij accōmodabis. Multa est scientia & immensa de rationibus sermonibusq; iudicij, neq; est qui homini certas unquam iudicij rationes renunciarit, hoc est, quo tempore, aut ubi locorum iudicium sit futurum, uel quo pacto deus uniuscuiusq; uitam moresq; disquiret, aut quomodo qui hora undecima in uineam uenerunt, precium primi retributionis accipiant, aut quo dei iudicio sibi approbantur boni, quos ipsi fortasse malos esse censuimus: contra uero damnabiles deo sunt, qui nobis esse probi uidebātur. Itaque propter hæc omnia, noli esse sollicitus ac sapere plus quàm oporteat, ne obstupescas, ut superius idem Ecclesiastes te monuit.

Non est homo qui potestatē habeat in spiritu, ut prohibere spiritum penitus possit: neq; est qui potestatē habeat in die mortis.

Spiritus significatio late patet. Nam & ipsa anima spiritus nuncupatur: ipse quoque uentus & aer quem respiramus: & donum sancti spiritus hac appellatione significatur. Itaque secundum prædicta omnia significata,

cata, nullus sanè est, qui potestatem habeat super spiritum, solo deo excepto. Neque enim animare corpus, aut anima cassum reddere, neque uentum impellere, ut Notum puta uel Aquilonem, neque infundere charisma spiritus, aut reuocare, neque item aërem uitare, temperatum'ue efficere, alterius est cuiusquam quàm solius dei.

Non est itaq; potestatem habens in spiritu, ut illum prohibere possit, neq; est potestatem habens in die mortis. Non est emissio uel nauigatio in die belli.

Verba hæc literaliter intellecta hæc sonant. Bello ciuitatem ac prouinciam occupante, non est comodum neq; tutum classes educere ac nauigare ad negocia externa. Mystico autem intellectu sic accipe. Quem deus iusserit mori in bello, non est qui extinctum emittat seu reuocet in hanc uitam. Aliter. Quando in iudicio quis incœperit conscientia scelerum suorum belula sentire, nequaquam poterit huiusmodi preces effundere: Mitte me domine in uitam ut poenitentiam subeam peccatorum meorum. Sed neq; qui in articulo mortis animam agit, potest precari, Da mihi quæso domine ut poenitentia causa modicum quid adhuc uiuam. Nullus est itaq; potestatem hanc habens in die mortis.

Neque impietas saluum faciet sibi subiectum.

Cum itaq; non sit qui in die mortis potestatem habeat, neq; sit in die belli tuta nauigatio uel emissio, impietatem summo studio euitemus.

Et omnia uidi ego.

Hæc se omnia uidisse affirmat Ecclesiastes, & cognouisse, ut tanquam conscio rerum omnium atq; experto, fidem dociles habeamus.

Et dedi mentē meam in omne opus quod factū est sub sole, ut uiderē quæcunque potenter operatus est homo in hominem, ut ipsum damno molestiaq; afficeret. Et tunc uidi impios in sepulchra inductos, etiam de loco sancto.

Attente, inquit, applicui mentē meam, ut uiderem opera hominū, & quā multiplici ratione homo homini damnum inferat: quia uero persepe homines scandalizantur, & iniquā rem putant eosdem esse impios, qui & potentes fortunatiq; sint, ideo profundius, inquit super hac re contemplatus sum, & uidi demum postream impiorum ruinam, cum scilicet non tantum corpore, sed anima moriantur. Quod enim ait hoc loco, in sepulchra inductos, in supplicia & tormenta intelligit. Eis uero qui in sepulchra hæc inducantur, nihil potentia profuit, nihil quod habiti olim iusti sanctiq; fuerint, nihil quod in templo dei sacra ministeria muneraq; obauerint. Docet itaq; nos Ecclesiastes nequaquam scandalizari, propterea quod in hominū uita enormem statuē dissidentiam

disidentiam conditionumq; cernamus : cum contrà potius spectare debeamus ad eam quæ in futuro seculo est retributionem.

Et processerūt & laudati sunt in ciuitate, quod ita effecissent.

Qui uidebantur, inquit, esse pij ac sancti, cum tamen in impietate sua ambularent atq; procederent, nihilominus laudem ab hominibus retulerūt, uel ignorantibus illorū impietatem, uel eisdem callide adulantibus. Nihil uero illis profuit aut simulatæ species pietatis, aut adulantium laus. In uanitatem nanq; abiit hoc totum negotium, quandoquidem in sepulchra miseri corruerūt. Quod autē ait, & hoc etiam uanitas, posset à superioribus distingui sententijs, & ad insequentes apte uersus transmitti, ut ita uidelicet legatur:

Et hoc etiam uanitas. Quia enim nō est contradictio faciētib; malum citò, propterea impletum est cor filiorū hominū in ipsis ut faciant malum.

Hoc est, inquit, quod uanitatem auxit & confirmauit, quia non sunt qui contradicant facientibus malum citò, neq; qui eos coarguant, ut citò hic ad contradicentes referatur, significetq; sedulò ac uehementer contradicant, acriq; reprehensione cōpescant. Vel illud, citò, ad operantes malum referto, quasi uelociter ac studiose peccantes. Inquit ergo : Quia mali non arguuntur, sed potius laudibus & plausu efferuntur, idcirco impletum

est, & in malo habitu stabilitum cor filiorum hominū, ut studeant operari mala. Apposite autem dixit filiorū hominū, filij enim dei mala non operantur.

Qui peccauit, operatus est malum ex tunc, & à iuuentute sua.

Peccatum dolo ac fraude mala diaboli inuectum est in orbem terrarum, capropter orationem dominicam concludimus orantes, sed libera nos à malo, hoc est, à diabolo. Qui ergo peccat, diaboli iussum exequitur & uoluntatē. Diabolus autem ex tunc, et à iuuentute sua, hoc est, ab initio, dux fuit & autor peccati. Aliter. Non est, inquit, recens peccatum, sed peructustū. Hinc est quod & Noë dicentem deum audiuit, cōsedisse iam & confirmatam fuisse hominum mentem, ut seduli essent in peccatis, ac uehementer operarentur malum. Iuuentutem autem hoc loco intellige, non quo ad ætatem, sed similitudine quadam, quo ad temerarios mores, & ritu iuuenum à rationis semita leuiter aberrantes: quos mores dici possunt habere diaboli, autores peccati, & qui uestigia illorum sectantur scelesti, peccatoresq; homines. Aliter. Qui habitum peccati iam contraxit, & iam proposuit in mente sua peccare, ex tunc peccare iam incipit, ex quo uoluntatis assensum præbuit, tametsi deinde multò post propositum illud in actum producat, aut etiam non producat quod cogitauit, retardatus fortasse non electione immutati consilij, sed aliquo intercedente impedimento. Aliter. Qui peccat

peccat malumq; operatur, etsi nobis solummodo innotescat cum flagitium patrat, tamen apud latens præscientiæ diuinæ iudicium, iam pridem multoq; antequam nobis peccator appareret, reus esse cognoscebatur.

Et hoc ego noui, quod erit bonum timentibus deum, quomocuncq; timeant à facie eius: & bonum non erit impio, & non prolongabit dies in umbra, qui non timeat à facie dei.

Postquam satis coarguit uanitatem mundi huius, sanctum domini timorem ecclesiasticæ concioni conatur inferere. Cum enim pij uiuant in conspectu dei, caueantq; sibi in omni sua actione & cogitatu, tanquam deo iudice cuncta cernente, omnium bonorum operum & conceptuū deus illis causa existit: contra uero, ipsi impio nullum est bonum. Quod autem ait, non prolongabit diem in umbra, ita intellige: peccator diu non erit in uita, quoniā uidelicet totum tempus uitæ suæ quantumuis longum sit, non reputauit esse umbram, sed sollicito studio sibi comparare studuit quæ fluxa & temporaria sunt, tanquā essent perpetuò duratura. Vel aliter ita intellige. Quanquā peccator in præsentī uitæ per patientiam dei protegi quodammodo defendiq; uideatur potius quàm puniri, paulò tamen post, æternis supplicijs transmittetur.

Est uanitas quæ facta est super terrā. Sunt iusti, quoniā peruenit ad eos tan-

112 OLYMP. IN ECCLESIAST.
quam opus iniustorum, & sunt iniusti,
quoniam peruenit ad eos tanquā opus
iustorū. Hoc etiā dixi quod est uanitas.

Nunc Ecclesiastes personā eius inducit, qui ē scan-
dalo labitur in errorem, aitq;: Vidi iustos in hac uita ab
ijs malis correptos, quæ potius impijs debebantur, ut
puta ægritudine, paupertate, uel alio difficili casu ad-
ueniente. Contraq; inquit, uidi quæ pijs deberentur,
ad impios peruenisse: idcirco talis insipiens tanquā con-
temptor factus diuinæ providentiæ: & hoc, inquit, ua-
nitas est. Sapiens autem uir euentus rerum prospiciens,
& quæ singulis pro dignitate retribuātur, planè nouit
atque intelligit deum nequaquā casu hæc permittere eue-
nire: sed ut iusti maiori præmio coronentur, impij uero
grauiore poena torqueantur. Notanter autem hic quo-
que uanitatem supra terram uidisse se ait: in cælo siqui-
dem nihil est uani.

Et laudaui cum lætitiā, quod non est
bonum hominī sub sole præterq; quod
comedat, & bibat, & lætetur: & hoc ip-
sum aderit sibi in labore ipsius omībus
diebus uitæ suæ, q̄s sibi dedit deus sub
sole. In quibus dedi cor meū, ut cogno-
scerem sapientiam, & uiderem occupa-
tionē quæ facta est super terram: quo-
niam die ac nocte non est qui uideat so-
mnū oculis suis.

Si adhuc

Si adhuc uoluptuariā personā loqui existimes, hæc in uoluptate ac usu sensibiliū rerum gaudium hominis repositum ducit, atque metitur. Sin uero quis loquentem sibi proponat audire Ecclesiasten, statim percipiet quis sit uerus cibus ac potus, cum fideles christiani iam in præsentī uita arrabonē spiritus acceperimus. Quod autem ait, Dedi cor meum ut cognoscerem sapiētiam: noster Ecclesiastes acutissimo suæ mentis oculo contemplatus, intellexit ac uidit nullum hominū uacuum esse occupatione atque solitudine, nullumq; demum esse, qui somnum, hoc est, quietem uideat: sed ipsorum alij quidem officiose circa res diuinas occupati uersantur, alij uero inutiliter ac reprehensione dignissimi, circa perituras res student. Et iustus quidem hoc pacto non dat somnum oculis suis, neq; palpebris suis dormitationē, sed uigilat: quoniam sibi nox processit, dies autem appropinquauit. Vigilat ergo, neq; cadit in caliginē ignorantie, neq; per diem, hoc est tempus prosperitatis, neque per noctem, hoc est tempus tentationis. Iniustus autem in perpetua iniquitate insequentē diei noctem coniungens, dulcem oculis somnum non capit, uel assidue cogitans quoniam pacto consequatur quæ concupiscit, uel timens ne amittat quæ possidet.

Et uidi omnia opera dei, quoniā non poterit homo inuenire opus quod factum est sub sole, quantūcūq; laborauerit homo ut quærat, & non inueniet.

Et quæcunq; dixerit sapiens se cognoscere, non poterit tamen inuenire.

Recondita illa dei cognitio, per quã facta sunt omnia, soli deo est nota. Nos autem mortales quicquid uel scribimus, uel loquimur, uel de his rebus intelligere nos arbitramur, ex parte cognoscimus, participatione quadam sue gratiæ illustrati. Nullus itaq;, neque secularis scientiæ, neq; diuinæ sapientiæ, uel mediocriter consultus, uel, quantũ homini licet, perfecte eruditus, poterit omnium rerum certam habere cognitionem. Neq; enim scire poterit substantias rerum, neque mensuram cœli, terræ, ac maris: aut quomodo hæc ipsa concreta coaluerint, quibus'ue adminiculis innixa cōsistant. Quod si fortè quisquam sapiens uideatur probabiles rationes afferre, ipsam tamen intimam ueritatem inuenire prorsus non poterit.

CAPVT IX

OMNIA hæc transmisi in cor meum, & cor meum omnia hæc uidit, quod sint iusti atq; iniusti, & opera ipsorum in manu dei.

Dixit superius quærũ rerum cognitio sit abstrusa, ut nos auerteret ab inutili ac uana perquirẽdis solitudine. Nunc autẽ proponit, qua in re satisfacere sibi possit sapientis intuitus & cognitio: quod uidelicet iusti sapien-
tesq;

tesq; homines, unà cum operibus, suis sub umbra dei & protectiōe suæ dextræ conquiescāt. Neq; enim permittit deus illos impetentiū uiribus deuastari. Probi namq; homines & officiosa opera proteguntur à deo: at uero de impijs scriptū est: Et ipsi de manu tua repulsi sunt. Psal. 87

Dilectionē & odium non est homo qui sciat: omnia ante faciem eius, uanitas in omnibus.

Symmachus pro eo quod nos attulimus, uanitas in omnibus, ita exposuit: Omnia incerta sunt in conspectu ipsorū: hoc est, nescit homo si quem nūc maxime odit, mutatis uicibus amicū & beneficū sit experturus: contraq; an timendū sibi quandoq; sit ab eo, quem nunc amore prosequitur. Altiori autem intellectu: Qui adhuc sapit quæ hominis sunt, neque planè deo se tradidit, nescit discreto iudicio quæ dilectione sunt digna, quæ odio. Ardua enim uirtus atque difficilis, amore est digna: odio autem prosequenda uoluptas, quæ de sensibilibus prouenit. Homo autem qui peruerse aberrat in intellectu rerum, facile sibi omnia quæ uana sunt, ante oculos ut bona proponit: deq; ijs iudicat non ut ueritas habet, sed ut uoluptas subdola subministrat.

Euentus unus iusto & impio, bono & malo, mundo & immūdo, sacrificanti & non sacrificanti: sicut bonus, sic & peccator, sicut iurans, sic qui iusiurandū timet. Hoc malum est inter omnia quæ

116 OLYMP. IN ECCLESIAST.
sunt sub sole, quod uidelicet idem cun-
ctis sit euentus.

Sæpe superius ostensum est, quod quæ media sunt,
susq; deq; habenda, per se nec bona nec mala, ut agri-
tudo, ut sanitas, ut diuitiæ, ut paupertas, & quæ gene-
ris sunt eiusdem, iustis ac peccatoribus communia sunt
atque æque contingunt, quatenus scilicet hi quoq; ani-
malia sunt morti subiecta. Quatenus autem rationales
sunt, plurimū sanè inter sese differunt: quandoquidem
libera electione consilij, alteri quidem quod pium fasq;
est operantur, alteri uero ad impietatem feruntur. Ad-
uerte autem quod iurantem posuerit inter peccatores.
Quod autē malum uocarit cōmunionem illam, æqua-
litatemq; euentuū, ita intelligendum est, ut hæc uerba
proferantur è persona prauè de rebus ipsis iudicante:
cum propter æquales cōmunesq; casus, nihil opinetur
ab impio iustum differre. Pariter enim uterque labores
perpetitur, donec est sub sole: cæterum post huius uitæ
curriculum, unicuiq; redditur pro dignitate.

Ipsū quoq; cor filiorū hominis im-
pletum est malicia, & circuitus in corde
ipsorū, et posteriora ipsius ad mortuos.
Quoniam quis comunicat ad omnes
uiuentes?

Cor filiorum hominis impletum est malicia, huc &
illuc in circuitu ambulant, neque desistunt unquam ho-
mines fatigari, donec ipsi quoq; ad mortuos deueniant:
nullus

nullus est enim qui perpetuā & indeciduā habere possit cum uiuentibus societatem. Sed & ipsum, quicumque is demum sit omnibus, finis excipiet. Aliter. Filij hominis, hoc est, gregarij ac uulgares, uidentes communi quadā sorte iustos iniustosque uexari, implentur iniquitate atque malicia, & ipsorum mens in flagitiosis laboribus circūfertur, donec prauis operibus mortui, mereantur inter uitā iam sanctos adnumerari, cum nullam habeant societate cum ijs qui uiixerunt secundum uirtutē, qui nūc proprie ac uere uiuere dicendi sunt, propterea quod ad repositam sibi eternam uitā peruenerunt.

Est spes, quoniā melior est canis uiuens leone mortuo.

Mendicus qui uiuit secundum deum meliorem habet spem, quā proteruius & arrogans, qui in peccato suo mortuus est. Aliter. Populus gentilis ueluti canis immundus, cum per fidem in ecclesiam uenerit, iam regeneratus in domino, meliorem spem habet quā regius ille populus Iudeorum.

Viui norunt se morituros esse, mortui uero penitus nihil cognoscunt.

Illi quorū intellectus humore uiuido irrigatur, cum secum reputant temporariū uitæ huius curriculū, officiose uiuunt, confirmati spe uitæ eternæ. Qui uero in peccato mortui sunt, ignorantiæ nebula occupati, uiuunt sine ratione pecorum more.

Nec est amplius illis precium, quo

niām desijt memoria ipsorum.

Quid enim precij sit peccatoribus, quorū ne meminisse quidē dicitur deus? Nouit enim dominus eos solos, qui s. i. sunt. Hoc uero ad Iudaicū populū referendū est.

Amor quoque ipsorum & odium & zelus iam perierunt.

Qui in peccatis mortui sunt, quorū est populus Iudeorū, neq; charitatem erga deum habent, neq; odium erga iniquitatem: neq; possunt dicere iuxta illud Phinees: Zelans zelauī super dominum.

Numer. 25

Neque habent partes in seculum, in omni opere quod sub sole est.

Iudeorū populus terram promissionis, quæ sibi sorte obtigit, amiserunt. Ciuitatem quoque Hierusalem ac sacerdotij dignitatem: ita ut neq; in præsentī uita partem suam habeant super terram.

Vade ergo & comede in lætitia panē tuum, & bibe in corde bono uinū tuū, quoniā approbauit deus opera tua.

Literali sensu, in lætitia & corde bono uti quis dicitur bonis sibi à deo concessis, cum modeste utitur & ad naturæ necessitates: hic est enim proprius usus rationalis creature: & propter inquit, panem tuū. Nam qui inexhausta cupidine gulæ uentriq; deseruiūt, pecorum uitam potius consēctantur. Mystico autē sensu, panis & uinum rationalis creature sunt ipse uirtutes, ex quibus animæ nutriuntur. Aliter. Verbum caro factum

ctum

Etum homines cohortatur, ad mysticā sui corporis participationē, cum propter nostram salutem carnem assumpserit. Approbat ergo hoc fieri, congaudet mysteriorijs, ritibusq; ecclesiæ.

In omni tempore candida sint uestimenta tua.

Hoc est, actiones & opera quæ uirtutis normam sequuntur, necnō tradita nobis indumēta per lauacri regenerationē, quæ proculdubio candida asseruātur per omne tēpus quo à peccatorū sordibus abstinemus. Candida quoq; habere dicitur uestimenta, qui lauat per singulas noctes lectum suū, & lachrymis suis stratū suum rigat, ita sordes peccatorū per poenitentia tergens.

Et oleum tuo in capite non deficiat.

Literali sensu, mites ac perhumanos uult esse eos, qui uirtutes exercent, ne scilicet extenuent ac decolorē facies suas ficta hypocrisis austeritate. Mystico autem intellectu, oleum duo hæc præstat, ut lumen scilicet tueatur, & defessa membra cōfirmet. Vtraq; uero hæc assert uñctio sancti spiritus, mentem nanq; fidelium illuminat, & in solida tranquillitate cōstituit. Hanc uero uñctionē proculdubio habebimus, nisi ipsi sancto spiritui molesti, ingratiq; resistamus. Aliter. Nostrū caput Christus nuncupatur in scripturis sanctis, qui sibi ipsi collatas accepturus est quasq; pauperibus elemosynas conferemus. Ne itaq; desistamus caput hoc nostrum perungere oleo misericordie, hoc est, Christi pau-

peres & egenos misericordi affectu protegere.

Vitam cognosce cum uxore quam dilexisti omnibus diebus uitæ uanitatibus tuæ, qui dati sunt tibi sub sole, omnibus diebus uanitatis tuæ: quoniam hoc pars tua in uita tua & in labore tuo, quo tu laboras sub sole.

Verba hæc si absolute accipias, ita mystice intellige. Cum uxore dilecta, hoc est, Ecclesia, quæ sponsa est Christi: in hac siquidem inuenitur uita æterna. Quod si ad uxorem mariti cuiusque referas, tunc literalis sensus nos admonet, ut iuxta monogamiæ legem, uxore una contenti simus. Coniugalis namque castitas & obseruantia, ipsa quoque nobis est æternæ uitæ cōciliatrix. Vitam igitur cognosce, & uide cum uxore quā dilexisti. quasi dicat: Caue ne ab uxore tua decipiaris, sicut est Adam deceptus ab Eua uxore. Tu uero cōtrā stude, ut mutue societatis debiliorem partem, hoc est mulierem, in melius ipse conuertas, ad æternæ uitæ cognitionē. Mystico autem sensu, sapientia uxor nostra dicitur, cui si conuiuiamus, æterna proculdubio uita perfrui-mur.

Quæcunq; inuenerit manus tua ut faciat, quantū patitur facultas tua operare: quoniā neq; opus, neq; ratio, neq; cognitio, neque sapientia est in inferno quō tu perrecturus es.

Hortatur

Hortatur nos ut omni contentione ac studio practicas aggrediamur uirtutes, non tamen supra facultatem elaborantes. Qui enim quod potest in his exercet, secundum congruam cognitionē uiuit, & dignus inuenitur scientiæ dono ac sapientiæ, quantū permittat deus, atq; ad illius utilitatē impartiat. In inferno autē cum practicæ operationes esse non possint, quas medijs sensibus exercemus, qui ibi propter patrata flagitia sunt sepulti, non ualentes amplius practicas obire uirtutes, neq; sapiētes effici possunt, neq; aliter officiosi ac probi: ad id enim tantummodo delati sunt in infernum, ut æternis torqueantur supplicijs.

Verti me & uidi sub sole, quia non esset leuibus cursus, neq; bellū potenti bus, neq; sapiētib; panis, neq; diuitiæ prudentibus, neq; sciētib; gratia: quoniam tēpus & casus continget omnibus ipsis, neq; nouit homo tempus suum.

Verti me, inquit, hoc est, aliud contemplatus sum, quod uincere in cursu, brauiumq; accipere nō sit cuiuscunq; leuis ac expediti ad currendum: neq; omnium qui potentes sunt, egregium se ac inuictū præstare in bello: neq; ad prudentes sapientesq; uiros atq; industrios diuitias deuolui: sed neq; eos qui multa nouerunt, gratiam consequi. Casus enim omnibus communes contingunt, hoc est, incerti rerum euentus. Nihilq; est hominibus unquam satis, nihil undiq; perfectū, nihil æquale, om-

niaq; ferè dissimili fine terminantur. Transeunt enim omnia & immutantur, inaccessis dei iudicijs. Sed neq; homo, inquit, nouit tempus proprij finis, idcirco uigilare oportet, operariq; uirtutes. Mystico autem sensu, quicunq; sunt uirtute agiles atq; expediti, quique potentes, qui sapientes, qui diuites, sibiipsis nequaquam debent cōfidere: contrā uero dicere id debēt, quod uere sapientes testantur: Nisi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerūt qui ædificant eam: debentq; deo ut auctori, omnia referri. Vt enim ait Apostolus, neque uolentis est neq; currentis, sed misereantis dei, brauium, uictoriamq; referre. Nam neq; gratiā habet quispiam, quod multa cognoscat, nisi ex deo gratiam accipiat. Neque scire potest aduenientis sibi gratiæ tempus, nisi mente diuino lumine illustretur.

Sicut pisces capiuntur in rete malo, & sicut aues in laqueo, ita illaqueantur filij hominis in tempore malo, quando repente irruat super eos.

Rete malum est è multiplici uitio ac iniquitate contextum. Est siquidem & bonum rete, sagena scilicet è præceptis institutisq; tum antiquis, tum recentioribus saluatoris nostri contexta. Homines ergo, qui fluitans & instabile uitæ huius pelagus sulcant, uarias uoluptatum illecebras consecretantes, quasi carentes ratione pisciculi, malis retibus implicātur. Illi quoq; qui opinione uana scientiæ superbiunt & efferuntur, cum sibi uide-

antur excelsi esse atque aërambuli ueluti uolantes aues,
dæmonum laqueis facile capiuntur, & incidunt in ma-
lum tempus infernorum suppliciorum, cum repentinus
interitus illis adueniat.

Et hoc etiam uidi, sapientiā sub sole:
& meo quidem iudicio magna est ciui-
tas parua, & in ipsa pauci uiri, & ueniet
super eam rex magnus, & circumdabit
eam & ædificabit munitiones magnas
circa ipsam, & inueniet in ea uirū pau-
perem sapientem, & seruabit ciuitatem
in sapientiā sua, & homo non recorda-
tus est uiri illius pauperis. Et dixi ego:
Bona est sapientiā super potentiam. Et
sapientiā pauperis nihili facta est, & uer-
ba eius non sunt audita.

Locus hic ad personam scandalum patientis perti-
net, qui tanquam secum loquens, uidisse se dicit magnā
sapientiā sub sole, ciuitatē quampiam exiguam pau-
cis inhabitatā hominibus: quam cum obsideret rex ma-
gnus, seruauit quidam ciuis pauper quidem, uerūtamen
sapiens, cuius solerti cōsilio uicta fuerint arma obsiden-
tis: ingratos uero fuisse ciues in pauperem illum. Solent
enim plerunq; homines beneficiorum esse immemores,
consiliaq; pusillorū hominum, quanquam sint peruti-
lia, paruifacere, cum tamen opulentis ac potētibus ad-

lentur, eorumq; sermones laudibus in cœlum ferant. Sed ego, inquit sapiens, longe à uulgari opinione abhorrens, aliter dicam: sapientiam scilicet longe meliorem esse potentia. Atque hæc quidem ad literalem pertinent intellectum. Altiore autem mystico sensu ita intelliges. Parua ciuitas, est militans deo in terra Ecclesia: parua inquam, comparatione eius quæ triumphat in cœlis. Pauci in hac ciuitate sunt uiri, sancti scilicet & electi dei. Magnus autem rex, iniquitatis caput, est diabolus. Hic assidue hanc circuit ciuitatem, ut illius ciues redigat in seruitutem. Pauper autem sapiens in hac ciuitate, cuius consilio ipsa seruetur, ipse est Christus dominus deus noster. Dicit enim ciuibus suis sanctis:

Ioan. 16 Confidite, ego uici mundum. Ac huius quidem pauperis uerba, à stultis gentilibus & perfidis hebræis non audiuntur. Sapiens uero Ecclesiastes intelligens in spiritu, quod deus nō per solam diuinitatis suæ potentiam & uirtutem, sed sapientiæ societate utens, uerbumq; caro factum, tyrannum diabolum deiecturus esset, nullam sibi perfugi excusationem relinquens, ut sicut olim ipse antiquum uicerat hominem Adam, ita demum sub homine fractus corrueret nouo Adam. Propterea nunc afflatus spiritu, multo antè hoc mysterium patefecit, in hæc uerba prorumpens.

Sapientia melior est quàm potentia: uerba sapientium audiuntur in quiete, plusquàm clamor potentium in stulticia.

Locus hic non est accipiendus, quasi per comparationem dicatur: neque enim est comparare sapientiam cum stultitia. Fit enim cōparatio inter similia, non inter contraria. Inquit ergo: Verba sapientum audiuntur in quiete: hoc est, cum auditores iucunde accipiunt quæ dicuntur, fit requies quidem in mente ipsorum. Clamor uero stultorū dignus est qui damnetur, licet illi potentia magna polleant: anima enim quæ stultitia repleta est, cum clamore & turbulentia sermones profert sine quiete, ordine, ac constantia. Aliter. Apostoli sapientiæ ministri, auditorū mentes quietas ab omni passione sedatasq; reddebant: insipientium uero clamor Iudæorū, cum iniuste clamarent, Tolle tolle crucifige eum, & illos perdidit, & omnes qui huiusmodi acclamationibus assensus faciles præbuerunt.

Melior est sapientia, quàm bellica instrumenta.

Melius est consiliū cuiuscunq; prudentis, quàm omne auxilium quod ab armis expectari possit. Mystice autem ostendit potētiam saluatoris nostri Iesu Christi, qui utique est sapientia. Huius enim uirtus, arma belli, hoc est, diabolū tartareasq; phalanges euertit, omnesq; species suæ iniquitatis ad debilitatem redegit.

Et peccator unus multa bona perdet.

Adam peccauit, & in omnem generis humani posteritatem, peccati labem mortemq; transmisit, ipseq; imaginē dei, ad quam factus fuerat, uiolauit, & uiola-

tores sibi similes quāplurimos propagauit. Vnus quicunq; is demum sit, dum sese peccati sorde cōmaculat, & bona corrūpit, quæ sibi ex acquisitis uirtutibus insidebant, & multos etiam malo exemplo ad imitationem inducit.

CAPVT X

VSCAE mortificātes putrefaciunt apparatā olei suauitatē.

Apparatum oleum est unguentum, sicut & Aquila interpretatus est: musca uero impurum animal, quod putredines & ulcera insidendo exugit, appetitq; laceræ cutis scissuras. Mortificat autem & corrumpit oleum unguentarium musca, cum in illud sese temere proijcit: nam & ipsa immoritur, & olei uim extinguit. Iudæi ergo propriam uitam contemnentes, animæq; salutem, uerè sunt muscæ mortificantes, cum suaue redolens uerbum saluatoris Iesu Christi semper uitare ac fœdare studuerint, semperq; affectarint ansas calumniarū arripere, quibus illum iurgere possent. Parum sapientiæ preciosius est, quàm gloria magnæ stultitiæ. Multi è sua stultitia gloriam & laudem retulerunt, ut puta qui dicendi facultate pollentes, iniustum clientibus patrociniū præstant: qui ex opulentia clari ampliūq; habentur: uel qui seculari sapientiā præditi, circa inutiles quæstiones uitam cōsumunt. Sed longo interuallo preciosior est habendus, qui ianuas &
initium

initium sapientiæ, quæ est secundum deum, ingreditur, & in ea eruditur, incipitq; eam libare, omnem stultorum gloriam paruipendens.

Cor sapientis in dextrū ipsius, & cor stulti in sinistrum ipsius.

Cor hoc loco pro intellectu ac mente accipi decet. Materiale enim cor & carcum, omnibus in ea parte corporis situm est, quam thoracis cratem appellāt. Sapientis itaq; intellectus semper in dextras uergit partes uirtutis ac laudabiles, stulti autem mens in sinistra fertur, & in ea quæ facile culpāri possint.

Sed & cum stultus in uia ambulauerit, cumq; cor ipsius retardetur ac desiciat, omnia sunt stulticia.

In hac uita quā uerè uiam dixeris, stultus perambulans, cum ad sinistra cor habeat, semper cessat ac posterior inuenitur: in uacuū enim pergit, nequaquā sibi proposito supernæ uocationis brauius. In anteriora itaq; sese non extendit, nec properat ad finem: sed quamuis ad hæc ipsa pergere uideatur, medio in cursu deficiet, omnia imperfecte & sine ratione cogitans & aggrediens. Quod si ipsam adeat uiam iustificationū, uel, ut uerius dicam, adire se simulet, hoc est, diuinorū obseruantiam mandatorū, quia tamen illius mens flectitur ad sinistra, cessabit prorsus atq; deficiet, ut neq; quid præceptū sit intelligat, neq; operetur iuxta legislatoris uoluntatem.

Si spiritus potestatem habentis ascen-

derit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio cessare faciet peccata magna.

Spiritus potestatem habentis est diabolus princeps mundi huius, & dominus filiorum inobedientie, qui nulla coacti necessitate, sed electione libera & uoluntatis sese ultro subiecerunt illius dominationi atque tyrannidi. Inquit ergo: Si te ad supernae patrie beatitudinem cogitatione ac studiis erectum, irruens ex aduerso spiritus potestatem habentis, deturbare conetur ad inferiores semitas mundi huius, omnes illi aditus praecludere, omnes obstruere sensuum operationes, ut neque per oculos, neque per aures, neque per linguam, neque aliunde admittatur. Primis namque affectionum sublatis principiis atque causis, nulli prorsus orientur effectus. Quod si quid ad ipsam mentis penetralia callidus hostis ueneni transfuderit, tu tamen in uestigio tuo consistens, locum stationemque ne deseras: ita ut temperantia munitus, procul libidines, stupraque repellas, odiumque coerceas charitate, stationesque singulas uirtutum strenue tuearis. Si enim cadas, ut negligentius resistens permittas insidere tibi ac requiescere super te spiritum potestatem habentis, multa & magna peccata super animam tuam facile aggregabis. Aliter. Si animam tuam curaueris adhibita uirtutum diligentia, plurima sedabis. Talis est enim uirtutum curatio, ut cohibere possit spiritum habentis potestatem, ne te superueniat & conculcet.

Est malum

Est malum quod uidi sub sole, quasi non spontaneū egressum sit à facie potentis . Stultus traditus est sublimitatibus magnis, & diuites in humilitate collocabuntur.

Literali sensu, aliam se uidisse ait iniquitatem in humanis rebus, principes scilicet uiros ac magistratus, inuitos quidem quasi metu coactos maioris alicuius potestatis, eos qui stulti sunt gloria honestare, fortunas uero locupletū ciuiū populari sectioni addicere inuita proscriptione : sepe enim principes ciuitatis ac magistratus, regijs edictis contra uoluntatem suam obedire coguntur. Mystico autē intellectu, sponte sua homines atq; electione semel uoluptatis uia ingressi, inuiti mox facere plurima compelluntur, urgente eos diabolo, qui potestatem habet super filios inobedientiae, ut tanquam iniquam detestentur ac accusent iustissimam dei prouidentiam, ita stulte interrogantes : Vt quid insipientes in sublimes dignitatū gradus conspicui efferuntur ? contra uero qui honesto loco nati gentilitijs polleant opibus, in paupertatem deiiciuntur ? Cum itaq; cæci mortales sponte primum nostra uolentes, hausto uoluptatis poculo ebrietatem contraxerimus, tum surrepit ille callidus potestatem habens, subijcitq; nobis quæ inuiti faciamus, ebrietatis nebula occupati : cuius generis sunt libidinis pollui, rixari, percutere. Neq; enim qui ebrij fiunt, talia se facturos cogitant, sed ebrij iam effecti, uel inuiti

cōpelluntur ad huiusmodi flagitia perpetranda: ita & uoluptatis studio traditi, scandalizamus sæpe de inaccessis dei iudicijs, ac contra diuinā sapientiam linguam temere exertamus.

Vidi seruos in equis, & p̄cīpes quasi seruos ambulare super terram.

Vitæ mutabilitatē & conuersionem nobis contemplandam proponit, ut à mundanis rebus incertis, ad stabilem illam cōlestem beatitudinē nos conuertat.

Qui fodit foueam, incidet in eam.

Locus hic totus soli uacat mystico intellectui: aliter enim semper hoc non contingit, ut qui foueam fodit in eam cadit. Inquit ergo: Peccator suam animam prius excruciat: qui enim diligit iniquitatē, odit animā suam: & unusquisq; ob ea quæ peccauerit, punietur. Ipse etiā Moyses legislator ita faciundum sanxit in homicidam, Num. 35 uidelicet: Facite illi eo pacto quo is contra proximum suum malignatus est.

Et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.

Sepes animæ, lex est diuina, & metus, uerāq; legalium sensuum cognitio. Qui ergo legem dei contemnit, & diuina præuaricatur mandata, qui falsa cognitione decidit in peccatum, cuius opifex est ipse callidus serpens, iste incautus ac diuina cassus gratia, morsus serpentis perpetietur.

Qui extrahit lapides dolebit, & affligetur.

fligetur in eis.

Qui sibi domum uirtutibus extruit, lapides congregat, ac bene ædificat: qui uero uel secordia, uel uana elatione demolitur ac soluit quæ prius erant extructa, lapides aufert, angiturq; miser, dolet ac periclitatur. Aliiter. Lapidēs sancti apud prophetā Zachariā, sancti homines sunt. Qui ergo huiusmodi lapides eximit, hoc est persequitur sanctos atque interficit, labore affligitur, hoc est, perniciem sibi attrahit: sicut Herodes fecit qui Ioannem Baptistam gladio percussit.

Ligna scindens periclitabitur in eis, si exciderit ferrū, & ipse faciem conturbatus est, & fortitudines corroborabit, & superflua robusti sapientia.

Per symbola & sensibilia, ad spiritualia nos perducit. Inquit ergo: Qui sua fretus doctrina, ueluti ferro quodam utens, scindere ac cōminuere aggreditur diuinas scripturas, quasi ligna quædam bene olentia: si fortē decidat & aberret ab intentione spiritus sancti, neq; secundum legislatoris mentem recte ac fideliter eas interpretetur, sed à ratione procul exorbitet, in magno est periculo, ne in perniciosas hæreses impingat, faciemq; doctrinæ suæ confundit, & animas auditorum. Quod autem ait, & fortitudines corroborabit, ita intellige: hoc est, aduersantes ualidiores efficiet: ex ijs enim erroribus, quos interpret aliquis ac magister in doctrina uerbi admiserit, ualidiores assumūt uires, qui ex aduersa

so loco secum disputantes contendunt. Qui uero fortis extiterit in opere & sermone, ita ut cum sapientia eloquatur, habet omnino multum, atque adeò aliquid amplius quàm cæteri, ut scilicet in scindendis lignis nequaquam periclitetur. Nam qui tantummodo potens fuerit in sermone, ac uolubili præditus lingua, sophisticis autem captiunculis abundet, uacuis diuina sapientia, ex cidente ferro periclitabitur, in cædendis quæ superius diximus lignis.

Si mordeat serpens in silentio, nihil est amplius excantanti.

Qui clam peccat, nec emissa uoce palam suo de peccato gloriatur, siue is agendo perperam delinquat, siue in corde suo impium dogma hæreticumq; concipiat, poterit tamen in melius emendari, cum nondum ad effrenam peruenerit impudentiam. Neq; sanè nimium laborabit in eo reuocando, quicumq; salutari doctrina excantare aggrediatur uirus inferni serpentis. Aut ita intellige. Si peccati serpens mordeat in silentio, hoc est, ita ut peccator admissum scelus confiteri nolit, nullam poterit salutem præstare qui sancta excantatione curandum suscipiat, sua peccata non confitentem.

Verba oris sapientis gratia, & labia stulti demergent ipsum. Initiū uerborū oris sui stultitia, & ultimus error eius malus: & stultus multiplicabit uerba.

Paulus apostolus cupiens eos quos in fide erudiebat
sapientes

sapientes esse, ita ad eos scribit: Sermo uester penitus sit Coloß. 4.

in gratia, sale conditus. Sermo enim sapientis neq; au-
sterus est inhumanus ue, neq; mollis & dissolutus, sed
gratia multa conditus, ita ut pariter cohibeat, neq; si-
nat auditores diffluere. Labia uero stulti, hoc est uerba,
mortem illi perniciemq; conciliant. Nam & suæ ipsius
animæ noxius est stultus, & animas quoq; auditorum
corrumpit. Demersio enim de qua hic loquitur Eccle-
siastes, ad æterna referenda est supplicia, iuxta illud:

Præcipita domine, & diuide linguas eorum. Stultus ue Psal. 54
ro cum insipienter loqui incipiat, circūfertur & errat
in stultitia cordis sui, finemq; sortitur malum. Sed &
uerba, inquit, stultus multiplicat, hoc est, incassum bla-
terat et nugatur, siue multa loquatur, siue pauca. Mul-
titude enim hoc loco, pro nugacitate ponitur. Nam qui
nil boni loquitur, nihil utile etiam in paucis uerbis nu-
gatur. Quod si quid tamen interdum uideatur boni lo-
quutus, cum deinde mores orationi non consonet, et hic
quoq; nugatur, cū planè ignoret quid loquatur, quid uē
bene agendo comprobet & confirmet. Oportet enim
eū qui bene dicat, prius facere, ac deinde alios edocere.
Multiplicat ergo uerba, hoc est, siue multa siue pauca
loquatur, suo illo sermone importunus est ac molestus.

Nescit homo quid factum fuerit, &
quid futurū sit post ipsum, quis renun-
ciabit ei: labor stultorū affliget eos, ne-
scit pergere in ciuitatem.

Et si multa iam nouerimus quæ facta sunt ante nos, tradita nobis à sanctis patribus perlegētes, qualia sunt, in principio creauit deus cœlum & terrā, & per multa alia : licet etiam per fidem sciamus quæ sunt futura, ut de iustus puta, atq; iniustus, quod resurgent, hi quidem in uitam, hi uero in mortem pœnamq; æternā: tamen omnia

1. Cor. 13 nequaquā scimus, sed quædam : Ex parte enim cognoscimus, inquit Paulus, & ex parte prophetamus. Quis autē nobis ea quæ pōst sunt renūciabit? hoc est, futura, ut puta, num filios genituri sumus, an genitos iam liberos amissuri, nobis nē in patria, an apud exteros moriendū sit, exiguō ne spacio an contrā longinquo futuri sumus in uita. Idcirco qui solliciti sunt hæc rescire, uel per auguria, uel per natalis obseruationē diei, uel per mendaces alias huiusmodi diuinationes, & qui cætera demum scire affectant, quorū habere certam cognitionem non possumus, in uanum laborant, inutilemq; sibi desumunt operam. Hæc autem fermē cuncta stultis contingunt, propterea quod minime norunt pergere in ciuitatem, hoc est, optimæ ciuitatis normā sibi ad uiuendum proponere, neq; persequi uolunt ecclesiæ simplicem fidem, pulchramq; pergere in ciuitatē supercœlestem scilicet Hierusalem, cuius opifex & autor est deus.

Væ tibi ciuitas cuius rex iunior, & principes tui mane comedūt. Beata es terra, cuius rex filius liberorū, & principes tui uescuntur tempore suo in fortitudine

titudine, & non confundentur.

Literalis quidem sensus, miseram censet ciuitatem, cuius rex instabiles habet mores iuuenum ritu, & cuius principes dimissis publicis negocijs curisq; ciuilibus, prima irrupente aurora poculis comessionibusq; indulgent. Nam qui mero & crapula sese infarciunt, quiq; leues sunt & parū sibi constantes, neq; regno, neq; principatibus alijs gerendis sunt apti. Beatam uero iudicat regionem, cuius rex sit filius liberorū patrum, hoc est, qui sit officiose ac liberaliter educatus, quiq; probæ educationis mores conseruet, ut nihil penitus uelit, quod seruile sit, quod illiberale, quod turpe, & cuius principes regionis omni studio curant quæ ad cōmoda subditorū pertineant: modeste præterea, suoq; tempore uescuntur, non ijs quæ ad uentris & gulæ gratiā cōparentur, sed quæ uirile robur bonamq; ualeitudinem pariant ac tueantur, hoc est, quæ necessaria sint. Tales enī principes insitam pectoribus gerentes iustitiam, iustumq; iudicium iudicātes, nulla unquā ignominia cōfundentur.

Mystico autem sensu ac morali, anima rationalis est ciuitas, huiusq; ciuitatis rex intellectus: qui si fuerit iuueniliter leuis atq; inconstās, motusq; suos quasi principes quosdam habuerit gulæ ac uoluptatibus indulgētes, uæ proculdubio adiunctū habebit: sin uero rex intellectus sacris enutriatur disciplinis, uerè filius est liberorū, & motus habet rationū, qui congruo tempore omnia exequuntur, tam quæ ad corporis curā spectant, quàm quæ

ad animæ faciunt mentisq; solertiam. Quod si ciuitas hæc et prouincia, quam animã nuncupamus, ita uiuat, ita se regat, bonisq; profectibus roboretur, nulla unquã turpi nota ignominiaq; fœdabitur.

In plenitudinibus humiliabitur contignatio, & in desidia manuum stillabit domus: in risu faciunt panem, & uinum letificat uiuentes, & pecuniæ obediunt omnia.

In parabola nos erudit, hortans ne contemnamus operari bonũ, ne spiritalis nostræ domus, hoc est, animæ, contignatio, id est firmæ ac cõnexæ rationes humilientur & corruant, ita ut domus ipsa persillet, defluentibus undique uitijs conturbata, atque ita si quas habebamus prius uirtutes, ex desidia & inertia amittamus. Oportet ergo assidue inspicere nostram hanc domum, neq; solum ea respectare quæ bene hætenus gessimus, sed oculos ad contignationẽ, hoc est, ad supremũ finem erigere. Nam qui segnius sese habet ad capeffendas uirtutes, ad solam uoluptatẽ oculos animumq; cõuertunt, occupãturq; circa id quod hominũ quamplurimi suaue letumq; opinantur, palamq; iactant comparari pecuniis oportere, cum argento dicant omnia esse subiecta.

Aliter. Desides ociosiq; homines sinunt stillare domum suam: qui uero aguntur sanctis ecclesiæ institutis, pane quodam mystico uinoq; aluntur: cuius uirtute confirmati, dæmonis aduersantis insidias facile ridere possunt.

sunt, scientes quod uniuersi mundi machina argēto subiecta sit, hoc est, dei uerbo propter nos incarnato, quod argenti appellatione sacra uocat scriptura. Sciendum uero est quod nomine panis, omne siccum alimentū solet eadem scriptura designare: sicut & uinū uocat, aut aquā, quod insitam humiditatē habet. Hoc significare uoluit Moyses, cum quadraginta diebus, quibus legem accepit, neq; panem, inquit, comedi, neq; bibi uinum, hoc est, neq; siccum, neq; humidum quicquā gustauī.

In consciētia tua regi ne impreceris, & in secreto cubiculī tui ne impreceris diuīti. Volucris enim cœli asportabit uocem tuam, & qui habet alas sermonem tuum renunciabit.

Volucres cœli sunt qui putent esse animam ipsam, uel spiritum nobis insitum: habentem uero alas, aut spiritum sanctum qui apparuit in columbæ specie, quicq; omnia complet, omnia nouit, aut ipsos sanctos angelos. Contrā uero nonnulli habentem alas, pro diabolo accipiendum dicunt: uolucres uero cœli, parentes diabolo aëreas potestates. Secundum uero utranq; expositionē ita intellige. Ne regi, neue diuiti impreceris, ac ne in penetralibus quidem. Tua nanque maledicta excurrens fama deferet ad illius aures, cui tu malum imprecatus fueris. Imprecari uero quempiam dicimus, cum malum aliquod uel sibi, uel proximo aduenire uotis exposcit.

MITTE panem tuum super faciem aquæ, quia in multitudine dierum inuenies illum.

Esa. 58

Scriptum est: Frange esurienti panem tuum. Cæterum panis appellatione, omne genus eleemosynæ designatur. Dicit ergo Ecclesiastes: Cum laachrymis & misericordie affectu facito eleemosynam: huius enim fructus tecum permanebit in seculum.

Psal. 143

Aliter. Aquas pro hominum conuentiunculis & congregatione solet appellare scriptura, iuxta illud: Libera me de aquis multis & de manu filiorum alienorum. Inquit ergo: O tu quisquis es diuinæ legis interpres ac doctor, alimentum uerbi quod tibi gratia spiritus sancti liberaliter dedit, sine ulla intermissione pauperibus & egenis imparti, præmiū ministerij huius relaturus, ut cum deo uerbo uiuas iunctus in secula.

Da partem ipsis septem, partē quoque dato & ipsis octo, quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

Qui credit ueteri testamento, partem dedit ipsis septem, propter sabbati cultum qui in lege ueteri continetur, quique tunc spiritali sanctificatione perficitur, cum à peccatis desistimus ac requiescimus. Qui uero nouum recipit testamentum, partem suam dedit & ipsis octo, propter dominicā resurrectionē, quam octauo celebra-

mus die, hoc est, sabbatū insequente, ut primo quodam initio resurrectionis seculiq; futuri. Inquit ergo: Recipe uetus ac nouū testamentū. Vel aliter. Nostræ huius uitæ tempus septem dierum numero designatur. Inquit enim scriptura: Requieuit deus die septimo ab omni opere quod patrarat. Initiū uero futuri seculi, octaua est dies, cuius symbolum nobis est dominica resurrectio. Quod ergo nos monet Ecclesiastes, hoc est: Modeste, inquit, uiue in præsentī seculo, & thesauriza tibi per operum bonorum exequutionē, quæ ad futuræ uitæ bonum pertineant, atq; ita partem ipsis septem dato, & ipsis octo. Aliter. Septē dona spiritus numerat Esaias. Potest igitur christianus populus appposita quadam collatione per septenariū numerum designari, cum septem spiritualibus donis ditatus fuerit. Octonario autem numero designabitur populus Iudæorū, qui octauo die circumcisionis accepit signum. Inquit ergo: Confer eleemosynam in omnes homines. Quod autem inquit, quia non cognoscis quid mali futurum sit super terram, ad omnes potest accommodari expositiones, quas modo attuli, ita uidelicet. Recipe duo testamenta, ut ignorantie pariter ac nequitie tenebras procul abs te repellas. Vel, modeste age quæ ad huius pertinent uitæ officia, cogitans assidue & de futuro seculo. Neque enim nostri quam grauiā reposita sint tormenta ijs, qui neq; septenarijs partem suam dederunt neque octonarijs. Vel, eleemosynam omnibus confer in cordis tui simplicitate:

Gen. 2

neq; enim nosti, quis hominū uere indigeat, quis uē sim-
mulata paupertate per auaritiā petat.

Si repletæ fuerint nubes pluuiā, in
terram effundunt: & si decidat lignum
ad austrum siue ad boream, in loco ubi
ceciderit lignum ibi desidebit.

Prima quidem particula huius loci, literali sensu
potest ad eleemosynā referri: quia sicut nubes iussu di-
uino imbrem super omnes homines spargunt, ita con-
uenit eleemosynā cunctis hominibus impartiri. My-
stico autem & sublimiori sensu, nubes pro sanctis uiris
Deut. 32 accipiūtur, quorū unus fuit Moyses, qui dicit: Expecte-
tur ut pluuiā eloquiū meum. Sancti ergo repleti diuino
uerbo, quale scilicet factum est ad Osee, sanctosq; alios,
effundunt fecundū imbrem, non super solam Iudæam,
sed & in omnem terram in quam exiuit sonus eorum.
Et hæc quidem de prima particula loci huius, quæ ad
pluuiam pertinet. Ligna uero in scripturis sacris signifi-
cant modo iustos uiros, modo etiam peccatores. Auster
autem accipitur pro illustri loco ac lucido, uel pro ue-
rissima illa luce, quæ est Iesus Christus dominus deus
noster. Contrā uero Boreas pro caliginoso ac tenebra-
rum pleno accipitur loco, proq; ipso diabolo, qui in te-
nebris habitat. In quocunq; igitur loco seu illustri seu
tenebroso, hoc est, siue in turpi scelerū statione, siue in
honestā uirtutum deprehendatur homo cum moritur,
in eo gradu atque ordine permanet in æternum. Nam
uel

uel requiescit in lumine felicitatis æternæ cum iustis & Christo domino, uel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe mundi huius diabolo.

Qui obseruat uentum non seminat, & qui considerat nubes non metet. Sicut non est qui sciat quæ uia sit spiritus, neq; quomodo compingantur ossa in uentre prægnantis, ita non cognosces opera dei quocunq; facturum est.

Qui uentos obseruant, sationi minus incumbunt. Plerumque enim contingit, ut qui hodie perflat uentus, crastina die sit quieturus: aut contra bacchaturus sit die crastina, qui hodie conquiescit: hodie cum pluât, cras erit aer serenus. Non oportet ergo uentos obseruare, sed spe bona sationem facere, deo confidentes auctori bonorum omnium. Nam si præ obseruatione nubium ac uentorum differamus sationis tempus, irritam deinde messem experiemur. Sed etiam si maxime uelimus, obseruare non possumus aeris qualitates: neq; enim scimus uiam ipsius spiritus. Sapienter namq; ac uarie deus humanis consulit rebus. Neque aliter ignoramus dei erga nos consilia & dispensationes, quàm & ossa quæ compinguntur & gestantur in uentre prægnantis. Quis enim nouit, masculus ne ibi delitescat an foemina? integrum uel gignatur, an parte aliqua corporis imperfectum? Quod si ignoramus quale nam sit quod in utero genitricis compingitur, multo ignorabimus magis, qua

nam ratione offula illa, quā embryon uocant, in corpus animalis coalescat & cōformetur, quo etiam pacto ossa componātur, quōue totius corporis sibi congruat harmonia. Inquit ergo: Tu quoq; ne tantopere sis sollicitus curiose quærendo cui sis eleemosynam daturus, cui non daturus, ut puta fidelis ne sit ille an infidelis, iustus ne an iniustus. Etenim si pendebris animo ista disquirens, amittes sationis tempus, neq; inuenies in tēpore mēsis quod metas. Sine ulla itaq; dilatione temporis, in simplicitate cordis tui eleemosynam confer: neq; enim scis an spiritus eum uiuificet, quem tu fortasse putas iniustum, contraq; illum à se repellat, quem tu iustum existimas.

Mane semina semen tuū, & uespere ne cessat manus tua, q̄a nescis magis ne puenturū sit hoc an illud: quod si utraq; in idem rendant, bonum hoc erit.

Qui tenebras ignorantie ab intellectu suo procul expellit, cum sit in ipso principio uirtutū, mane primo sationem facit, iuxta illud: Donec dies est operamini. **Ioan. 9** Quod si hic ad finē permaneat, officiose uiuens, secundum uirtutē operatus dici potest usq; ad uesperā, ita ut manū suam ab opere non remiserit neq; cessarit. Inquit ergo: Virtutem aggressus, perseuera usq; in finem: neq; enim nouisti quēnā ex tuis bonis opribus placitura sint iudici, illāne quæ iuxta carceres peregisti, an ea quæ iam perductus ad metam. Quod si utraque eodem pariter modo deo approbentur, bonitatis & perfectionis plena

plena censebitur huiusmodi operatio. Aut aliter ita intellige. Ab ineunte pueritia operare uirtutem, neque dixeris, nunc adolescentior cum sim, fruar delicijs quas habet uita: poste a uero cum ad senectutem peruenero, ad pœnitentiam me conuertam: nequaquam enim nosti quid tibi euenturũ sit, aut quando tibi aderit finis uitæ. Est itaq; operæ preciiũ operari semper uirtutem, summaq; contentione ad hanc assequendam conari. Oportet etiam sæpe deum precari, ut quæ ipsi operamur, suæ sint maiestati placita & bonitati.

Dulce lumen, & bonũ est oculis uidere solẽ. Si annis multis uixerit homo, in omnibus his lætabitur & recordabitur opera tenebrarũ: quoniã multę tenebrę erunt, & omne quod aduenit uanitas.

Docet nos hoc loco Ecclesiastes quale sit illud mane, quo nos hortatus est sationem facere: hoc est, suauē prorsus ac dulce oculis ipsius intellectus. Mane inquam illud, quod producit iustitiæ sol, animas nostras interno splendore illustrans. Sicut qui solem hũc sensibilem uident, per ipsius lumen uisibilia intuentur, atq; ita sensus ipsos uarijs officijs intendunt: qui uero solem nō uident in tenebris desident ociosi, eo quod non uideāt quæ solis lumine illustrantur: ita pari ratione & qui intelligibilẽ contuẽtur solem, lumen in mente sua recipiūt, per quod planẽ uident atq; cognoscunt quæ ad eiusdem solis uoluntatem sibi agenda sunt, quæ ue etiam dimittenda. In

autem qui ad diuini uerbi sententiã uiuendum sibi constituat, tamen si multos annos uersetur in uita hac, quæ difficilis fermè ab omnibus existimatur, anima tamen sua uoluptate lætitiãq; perfunditur, cum non solum completatur animo & intelligat quæ agenda sibi sunt in practico uitæ cursu, uerumetiam mente pacatissima contempletur pulcherrimas illas species, quæ à materia seiunctæ, solo intellectu percipiuntur. Speculatur autè hæc, lucidissimis iustitiæ solis fulgoribus illustratus. Neque uero tantũ hæc ipsa contuetur, uerum reputat animo & tenebrarũ dies, qui in futuro seculo sunt impios comprehensuri. Et cum meminerit dies illos perennes fore, peccatoresq; ipsos post rerum omnium uanitatem uenturos ad æterna supplicia, omni studio & contentione declinat à malo, bonumq; operatur.

Lætare iuuenis in adolescentia tua, & bonis fruatur cor tuũ in diebus adolescentiæ tuæ, & immaculatus deambula in semitis cordis tui, & in uisione oculorum tuorum.

Cũ dicat ambula immaculatus in semitis cordis tui, planè ostendit quod ad spirituale lætitiã hoc loco iuuenem cohortatur. Iuuenẽ uero intelligit, qui sit animo robustus ac fortis, & qui tutò possit atq; intrepide contra diaboli colluctationes in campũ descendere, aptum exuere antiquũ hominem, nouumq; induere, qui sit ad imaginem dei factus. Hic autem qui ambulat immacu-

latus in

latus in semitis cordis sui, hoc est, animam in tuto loco
constituens mentemq; purificans, habet utiq; & puros
sui corporis sensus, redditurq; aptissimus ad mirabiles
pulchritudines contēplandas, lætitiā summā perci-
piens in spiritali adolescentia, internāq; mentis perspi-
cua uisione. Quia uero mascula nomēclatura persæpe
scriptura utitur in his locis, in quibus fœminas æque ac
uiros ad uirtutē hortatur, sciendum est quod à principa-
liori parte ac sexu orationē aggreditur: mulieris namq;
caput est uir: una uero utriq; animæ est substantia, &
unum sumus omnes in domino, cum fœminei sexus ui-
rilisq; differētia ad corpus solum pertineat. Quare et si
hoc loco adolescentem solum uideas adhortationē acci-
pere, sub huius tamen adhortationis lege fœminas pu-
tato æque ac uiros ipsos cōprehendi. Verba quoq; illa
Pauli apostoli, quibus inquit: Despondi uos uni uiro uir 2. Cor. 11
ginem castam exhibere Christo: tam ad uiros pertinere
quā ad mulieres existimato. Et cognosce in his omni-
bus, quod ducet te deus in iudicio.

CAPVT XII

T remoue iram à corde tuo,
& abducito malignitatē à car-
ne tua, quoniam iuuentus &
amentia uanitas. Et memen-
to creatoris tui in diebus adolescentiæ
tuæ, antequam ueniant dies afflictionis

146 OLYMP. IN ECCLESIAST.
& anni, in quibus dices, non est uoluntas mea in eis.

Hoc loco in memoriā nobis reuocat diuinū iudiciū, loquiturq; tanq̃ autoritatē habens: Remoue iram à corde tuo. Potes enim cum sis præditus ratione, iracundiā frenare. Malignitatē uero carnis, accipit pro omni peccato. Nā et Apostolus opera carnis uocat opa peccati. Præcipua uero malignitas carnis est ipsa libido. Passiones uero quas dicimus, sunt motus incōstantis animi ac iuuenilis. Animo autē iuuenili amētia firè plerunq; annexa est, quæ nihil est aliud quàm mera uanitas. Inquit ergo: Si uelis exuere hūc iuuenilem animū, & petulantis superbiæ motum freno cōpescere, indelebile dei memoriam conseruato. Dies autē adolescentiæ, præsentis uitæ dies significāt: uerè stultitiæ dies, si ad perfectionē cōparentur futuræ uitæ. Si enim in præsentī uitā memoriam dei abieceris, incumbit iam tibi tēpus punitionis, quod diem uocat afflictionis, cum peccatores tunc puniendi sint, & tunc dices, non est uoluntas mea in ipsis. Nullus enim cū torquetur, tormētis carere nollet. Qui ergo in hac uitā non secutus domini præcepta, sed suas cupiditates, ex amentia et animi imperfectione facit ea quæ uult, in tēpore punitionis torquetur ita ut nō uult.

Anteq̃ obtenebrescat sol & lumē & luna & stellæ, & reuertant̃ retro nubes à pluuiā, in die in qua cōmouebunt̃ cuspides domus, & in obliquū deprauati fuerint.

fuerint uiri fortitudinis, & cessauerint
molentes, quoniā ad paucitatē redactæ
fuerint, & obtenebrescēt quę aspiciunt
per foramina, & occludēt ianuas in pla-
tæa in infirmitate uocis molentis.

Audiui quempiam qui uerba loci huius putaret ad
particularē uniuscuiusq; interitum pertinere: alium quē
ad uniuersalē mundi consumptionē: alium item qui ad
altiore sensum referret: quę omnia paucis omnino uo-
bis explicabo. Orationem cōuertit Ecclesiastes ad eum
quem admonendū suscepit, aitq;: Rationē habeto tuę
salutis, eamq; curato diligēter, donec uti potes libero uo-
luntatis arbitrio, integrūq; tibi est ad uirtutē accedere.
Post hanc etenim uitā tibi accidet non sicuti uis, sed tor-
queberis sicuti non uis. Rationem itaq; tuā habeto ante
obitus diem, antequā scilicet tibi sol obtenebrescat, &
luna & stellæ: huiusmodi enim tenebræ unicuiq; con-
tingunt in extremo uitæ obitu. Tu itaq; curato salutem
tuam, priusquā in aquā terramq; soluaris. Corpus enim
hoc nostrum quod ueluti nubes quædam uidetur animæ
superincumbere ac superpositū esse, defunctis nobis in
similia elementa resoluitur, aquam scilicet atq; aërem.
In ipso etiam mortis die domus, hoc est, animæ custodes
cōmouentur, & in obliquum declinant, ac remittuntur
quę prius rectæ ac intensæ fuerant rationis uires, quę
hoc loco uiri fortitudinis nuncupantur: dolent enim ac
conturbātur in ipso formidabili à corpore nostro exitu.

Possunt & custodes domus intelligi, corporis nostri materiales oculi ac sensibiles, qui in mortis articulo contuendi vires extingui sentiunt. Tunc etiam molentes ociosifunt, hoc est, dentes ipsi ac molares, qui inditos oricibos molunt atq; cōminuunt: non quod prorsus numero pauci fiant, sed quia ad paucitatem uirtutis officijq; deueniant. Pupillæ quoq; oculorum, quæ ueluti per foramina quædam prospiciunt, tenebris obducuntur, cum meatus omnes & operationū uia, quibus usi sumus in uita, penitus occluduntur. Incipit enim tūc homo tenui uocis filo ac infirmo loqui, cū in extremo respirat, uoce uix ægreq; & per dentes resonāte. Prius itaq; quā te hæc mortis incōmoda cōprehendant, cura ut in officio sis, opererisq; uirtutem. Aliiter ad uniuersalē mundi finem ita hæc accōmodare poteris. Sicuti per uerbum dei creatura mundi creata est, ita & diuino iussu quandoq; resoluetur. Cum enim ad seculorū finem mundus peruenerit, superuacuuus erit usus luminariū: tunc pluuiā opus non erit quæ irriget terrā, sed nubes quodammodo à pluuiā retro cōuertentur, hoc est, pluuiam nullo dabant: uel cum pluuiā pariter soluentur & euanescent, cum neq; nubium neq; imbrium usus aliquis sit futurus: uel tunc in aliud ministerium domino deo obedient, uehicula fortasse gestandis sanctis effectæ. Tunc & custodes domus cōmouebuntur, hoc est sancti, fortitudinis uiri hoc loco nuncupati, qui tunc in obliquum paulisper declinabūt & secedent, propter antichristū:
non quod

non quod penitus rectitudinē iustitiæ remissuri sint aut casuri. Ipsi enim sunt custodes ecclesiæ & mundi huius, quorū præsidio consistit & conseruatur. Tunc & molentes redigentur ad paucitatē. Molentes pro ipsis Iudæis accipiendi sunt, qui tanquā in pistrino molentes, graue legis iugū laboriosumq; pertrahunt. Redigentur autem ad paucitatē, quia præter paucos, cæteri omnes ad fidem Christi conuersi erunt. Tunc enim saluus erit omnis Israël, hoc est, plurimi ex Israël. Tunc pauci illi qui ad fidem Christi non accesserint, qui nunc dici possunt modicū quid per foramina literæ legalis aspicere, cæcitæte ultima caligabūt & tenebrescent, cum in ipso errore penitus fuerint confirmati, & uiuentes in obstinatione & contumacia, ianuam salutis sibi ipsi occluserint. Plateam uero siue forum pro præsentī uita intellige. Illud autē patientur Iudæi quod superius dictū est, eo quod permanferint contumaces in infirmitate uocis molētis, hoc est, legalis literæ. Grauis enim lex est, atq; etiam debilis & infirma, cum iustificare neminē possit, sicut & Apostolus inquit: Infirmitas enim legis, in qua Rom. 8 infirmata est propter carnem. & quæ sequuntur.

Et cōsurget ad uocem passeruli uel auiculæ, & humiliabuntur omnes filiæ cantici, & ab altitudine uidebunt & stupore in uia.

Hoc loco sapiens noster Ecclesiastes loquitur de extremo iudicij die, quando mortui consurgent in iussu

Et uoce tubæ archangeli. Iussu autem passeris, hoc est, uerbi, quod carneū corpus assumpsit, qui propter solitariam suam in cruce mansionē de seipso dixit per prophetā Dauid: Factus sum sicut passer solitarius in tecto. Tunc humiliabūtur filiæ cantici, hoc est, animæ rationales mortalium hominū, quæ in delicijs et in uoce organi et cantus suauitate, musicisq; instrumentis oblectatæ nimium fuerint. Aut animas intellige falsa docentium magistrorum ac mendacium prophetarum, quæ sonora uolubilitatē uerborum quasi dulci quodam cantico, perniciose uoluptate occuparint aures et animū auditorum. Sed et ipse Iudeorum animæ, quæ filiæ sunt cantici prophetarum, humiliabūtur, quoniā non audierūt canentes prophetas et uocantes eas ad fidē Christi: sicut cecinit Esaias: Cantabo dilecto canticū dilecti: et quæ sunt generis eiusdem. Omnes itaq; prædictæ peccatorum animæ, sed fortasse et iustorum animæ admirabūtur et obstupescunt, quando adducuntur in uiam iudicij, et uidebunt ex alto uenientem in nubibus filiū hominis in gloria patris sui.

Florebit amygdalus, & pinguescet locusta, & dissipabitur capparitis.

Cum præsentē uitam animo Salomon reputaret, in Cantico canticorum inquit: Hyems transijt: tristitiā uitæ huius ac turbulentiam denotans. Ver autē nominauit futurā in splendore gloriæ uitam iustorum. Sequitur enim: Flores uisi sunt in terra nostra. Idem ergo nunc sibi in mentē uenit, atq; ait, quod tunc in gloria resurrectionis

florebit

florebit amygdalus, pinguescet locusta, & aperietur capparis (ita enim alius interpretes exposuit.) hæc autē omnia Vere ipso proueniunt. Ait ergo, futuram uitam uerno tempore esse maxime comparandam. Aliter. Qui agricultura sunt periti, aiunt ante cæteras arbores efflorescere amygdalū, & reliquarū postremā folia exuere, ut uideatur quodāmodo frondibus uirere perpetuis. Scimus autē nuces amygdalas triplices esse. Nam extrinsecus uiridem calicem lignæ testæ, siue duriori putamini impositū habent, cui nucleus inest, quem comedimus. Talis uero est homo è corpore, anima, spirituq; cōpositus. Inquit ergo: Tunc florebut iusti sicut amygdali, habentes in uigore & gloria, corpus, animā & spiritū. Aliter. Virga Aaron quam germinasse credimus, nuces protulit, gerens signū saluatoris domini Iesu Christi, qui uirga fuit egressus è radice Iesse. Ait ergo quod in futuro seculo sacer florebit sermo dignis auditoribus, perfectam tribuens doctrinā. Iustis igitur in hoc gaudio cōstitutis, locusta pinguescet, hoc est peccatorū corpora depascetur infernus, ita ut pinguescere uideatur. Locusta enim hoc loco supplicii figurat & poenā, quia & locustis deus Aegyptios deuastauit. In hoc itaq; statu rebus constitutis, florentibus inquam iustis, peccatoribus autem traditis ad æternū supplicii, dissipatur capparis & euanesceit. Quæ cum amarorē quendā & falsedine habeat, anxietatē figurat solitudinemq; peccati. Ipsum uero peccatū, priuatio quædā cum sit, neq;

reuera subsistat : in nihilū redigetur atq; cessabit , cum homines exacto iudicio, amplius in hoc mundo peccaturi non sint.

Quoniam iuit homo in domū æternitatis suæ.

Psal. 119

Inquit propheta Dauid : Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est: non perpetuam habitationē, sed incolatū uocans præsentem uitam . Tunc ergo, inquit, cōmigrans homo è præsentī incolatu, in æternam suam domum, hoc est futurum seculum perueniet.

Et circūierunt in foro plangentes.

Tunc & qui fuerunt in hac uita peccatores, plorabunt & se percutient. Forum uero siue platea præsens dicitur uita, propter crebras rerū uices ac mutationes,

Anteq̃ euertatur funiculus argenti.

Orationem conuertit ad auditorē quem admonendum suscepit, aitq; : Cura adolescens ut pijs operibus tuāq; probitate seuerum uenturum iudicem tibi placabilem reddas atq; demulceas, antequam per supremam iudicij flammā deleantur huius mundi diuitiæ, funiculusq; auaritiæ scindatur, qui materiam præbet omnibus peccatis ad homines implicandos: radix enim malorum omnium auaritia perhibetur . Antequā igitur excedas ab hac uita, in qua uiget dolosa pecunia & auaritiæ studiū, dispone omnes operationes tuas, ut se curus iudicij futuri egredi possis.

Et anteq̃

Et antequā conteratur flos auri.

Florem auri pulchritudinē intellige, uel arcam repositorium' ue in quo aurum repositū asseruamus. Ait ergo: Antequam preciosa mundi huius supellex dispareat, accede ad uirtutem. Aliter. Argentū plurimis in scripturæ locis pro diuino sermone accipitur, aurum uero pro intellectu ac mente. Thecam uero auri intelligimus nostrum cerebrū. Ita igitur uerba hæc expones. Antequam transeat tibi doctrina sacræ scripturæ, quæ instar triplicis funiculi ac flagelli, malas nostras affectiones uitiaq; depellit, dum potes cerebrū tuum purgare, donecq; es in uita, multam tui rationem habeto.

Et antequā conteratur hydria super fontem.

Hoc loco Ecclesiastes noster philosophatur de massa ac globo humani corporis. Ne quis enim putaret corpus hoc nostrum, quod in morte resoluitur in nihilum, perpetuò abiturum esse, symbolice nobis ostendit suam reparabilem perennitatē. Sicut enim hydria iuxta fontem attrita, aqua non perit, nec euanescit, sed in fontem suum reuertitur, rursusq; cum quis uoluerit aquā poterit haurire de fonte: ita & corpus quod in elementa resoluitur, in fontem suum, terram uidelicet ipsam redit, paratū iterum in membra componi, quando auctor ille uoluerit, qui ab initio illud plasmavit. Aliter. Aqua hydriæ in fonte non perit, sed ad suam plenitudinē inte-

154 OLYMP. IN ECCLESIAST.

gritatemq; accedit, in fonte ipso existentem. Quando igitur quod ex parte est euacuatū fuerit, iuxta Apostolum, tunc ueniet quod perfectum est. Particularis itaq; hæc nostra cognitio, quæ nunc nobis inest, tunc perfectionem suam accipiens, erit uelut aqua hydriæ, ad plenitudinem fontis deueniens, fonti parte tunc addita, quæ fons prius carebat.

Et antequam conuoluatur rota super lacum.

Alijs eandem sententiã uerbis expressit. Conuolui enim rotam super lacum, est rotã conuoluendo infringi ac decidere in lacum siue cisternam unã cum aqua ipsa, quam figuli suo operi superinfundūt. Rotam enim hoc loco accipit cisternæ uel puteo appositã, quæ figuli solent aquam exhaurire. Similiter autẽ hic quoq; aquam intelligit in lacũ deferri, sicut superius suum in fontem.

Aliter. Rota accipitur pro nostra hac uita, ob ipsas
 Psal. 28 reuolutiones ac motus, iuxta illud: Vox tonitrui tui in rota. Inquit ergo: Anteq̃ rota huius uitæ nos secũ præcipites deuoluat in lacũ, propriã curemus salutem. Lacus

Psal. 39 uero pro inferno accipitur, iuxta quod alibi dicitur: Saluasti me de lacu inferiori, & à descendantibus in lacum.

Et antequã reuertatur puluis in terram sicut erat.

Corpus nanq; nostrũ in affine sibi elementũ terram
 Gen. 3 soluitur, iuxta illud: Terra es, & in terrã reuerteris.

Et spiritus

Et spiritus reuertatur ad deum qui dedit illum.

Spiritus si cum animæ uocabulo cōiunctus legatur, potiorē animæ uim, hoc est, intellectū mentemq; significat. Sin uero ita simpliciter et absolute positū inuenias, sine ulla mētionē animæ, sicut hoc loco ponitur, pro anima ipsa positus intelligitur. Inquit ergo: Cum in terrā corpus resoluitur, anima reuertitur ad deum, redditura rationē rerū quas gessit in uita creatori suo. Neq; enim de terra plasmata est anima nostra rationalis, sed talis existit, qualē solus ille nouit, qui eam creauit. Nostroq; huic terreno corpori colligatur, sicut etiā & à corpore educitur, cū illi soli placuerit, qui eā corpori colligauit.

Vanitas uanitatū dixit Ecclesiastes, omnia uanitas, & amplius: quod fuerit ipse Ecclesiastes sapiens, & docuerit hominem scientiam. Et auris inuestigabit elegantiam parabolarum.

Repetit hoc loco quem superius persepe usurpauit sermonem, asseritq; omnia quæcunque sunt in mundo uanitatem esse, se uero ipsum nonnihil amplius quàm cæteros homines accepisse, hoc est, egregiæ ac singularis sapientiæ propriam possessionem: sola nanque sapientia solius est sapientis possessio. Ait præterea se hanc sapientiæ possessionem sine inuidia cæteris communicasse hominibus, tam uidelicet ea tradentem quæ

ad sensibiliū rerum spectant cognitionē, quā ea quæ à materia seiuncta intellectu solo percipiuntur. Tum subinfert, quod qui purgatam habuerit aurem, qualem uidelicet ille qui dicit: Apposuit mihi aurem ut audirē: poterit facile inuestigare elegantias scientiarū, quæ in prouerbijis continētur. Aut aliter ita intellige. Qui habuerit elegantem aurem ornatam inauribus uerbi diuini, qualem habuit Rebecca, quæ accepit in aures à puero seu seruo Abraham, hic poterit audire atq; percipere quæ parabolice traduntur.

Multum quæsiuit Ecclesiastes ut inueniret sermones uolūtatis, & scriptos rectitudinis sermones ueritatis. Verba sapientū sicut stimuli boum, & sicut clauī igniti, quæ ex cōstitutionibus tradita sunt à pastore uno, et superfluū ex ipsis.

Sermones uoluntatis intelligit conformes sermones uoluntati diuinæ, quos quisquis sequutus homo fuerit, percipiet gloriam uitæ, ac felicitatis æternæ. Vel sermones intelligit mysteria continentēs, de quibus ait saluator in psalmis Dauid: Vt facerem uoluntatē tuam deus meus uolui. Voluntas autē fuit patris, ut unigenitus filius suus humanam carnem assumeret. Voluntatis itaq; diuinæ sermones, ipsiusq; sapientiæ, quæ & rectitudo & ueritas iure optimo nuncupatur, quæ sui, inquit noster Ecclesiastes, ex ijs monumentis, quæ scripta propheta

pheta nobis reliquerūt. Neq; enim satis est tantūmodo uoluisse, nisi & multo quoq; studio perquiramus. Qui enim querit inuenit, & pulsanti aperietur. Hæc igitur cum quæssisset Ecclesiastes, cognouit quod uerba prophetarū pieq; de deo sententiū patrum, sunt persimilia stimulis boum. Sicut enim stimuli boues pungunt, urgentq; aratro sulcum proscindere, ita & theologorum uerba excitant nos, qui spe bona aramus, proscindere sulcum spiritualem: ut cum purgatus fuerit ager cordis nostri, pulchros in eo uirtutis surculos conseramus. Similia quoq; sunt clauis ignitis atq; candentibus, qui altius ac facilius lignis infiguntur: ita & sapientiū uerba theologorum, in penitissimos sinus intellectus nostri altius figuntur. Hæc autem uerba tradita sunt nobis ex constitutionibus: alia uero exemplaria habent, è compositionibus. Constitutiones autem siue compositiones, intellige opera dei, quæ admirabili ac supremo ordine & harmonia disposita et cōstituta sunt: ex quibus proportionem quadam ac similitudine ducimur in aliquā dei opificis cognitionē. Poteris & constitutiones hoc loco accipere pacta utriusque testamenti, ueteris scilicet ac noui. Vnde autem cognitio data est nobis, ut & sensibilia speculareretur, & intelligeremus quæ intellectualia sunt? Ex uno nempe pastore. Quo autem? qui scilicet & in cœlis & in terra rationales pascit creaturas: qui & dixit: Ego sum pastor bonus. Sequitur autem: Et 10. 11. 10

superfluum ex ipsis. Quodnam superfluum ex harum
scilicet rerum cognitione? Ampla enim & permagna
fica cognoscimus, utputa, quod hæreditas nostra uita
æterna futura est: quod bonus ille pastor dignatus est
noster fieri magister: & (quod deniq; in suprema felici-
tate locandum est) quod qui digni habiti sumus imper-
fecta hac cognitione, quæ est ex parte dum uiuimus, ad
perfectã deinde in futuro seculo uenimus, puri pariter
à sancta consubstantiali trinitate illustrandi.

Fili caue tibi à faciendis multis libris,
quoniã non est finis, & meditatio mul-
ta carnis labor.

Multi libri multiq; sermones, qui nõ tendunt ad unũ
eundemq; propositũ finem, conturbant animã legentis
atq; confundunt. Quoties uero cunq; de uera religione
sermonẽ quis faciat, tametsi in longum spacium tempo-
ris illum protrahat, sicut Apostolus fecit, qui in schola
trinoctium de mysterijs Christi perdocuit: is neq; tunc
multa dicit, neq; molestus est & importunus, imò uero
potius auditores satiare non potest. Talia etiã sunt sanctæ
scripturæ uolumina, quæ multis cõscripta uersibus,
multa tamen nequaquã dicuntur, sed lex domini nuncia-
patur: quandoquidem unus in utroq; testamento legis
est lator, libriq; omnes sanctæ scripturæ in eundẽ finem
scopumq; feruntur: sicut et nos dominus docuit, qui uere
magnus est Ecclesiastes, patrisq; sapientia, his maxime
uerbis:

uerbis : Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, Matth. 22
 & proximū tuū sicut teipsum: in his enim duobus man-
 datis, tota lex & prophetæ pendent. Vides ne igitur ut
 in sermone uno & uerbo abbreviato, multiloqui libri
 & argumentosi cōprehendantur, neq; ideo multi sint?
 Quæ sunt itaq; uolumina quæ nos dehortatur compo-
 nere Ecclesiastes? Nempe gentiliū uolumina & monu-
 menta, qui scilicet alter alterius euertunt & impugnāt
 sentētiās, semperq; inter sese grauissimū bellum gerūt.
 Necnō absterret nos ab hæreticorū libris inuicem dissi-
 dentīū, recētibuscq; Iudæorū uoluminibus ac secundarijs,
 quæ infinita propè sunt, fabulisq; conferta. Dum enim
 scripturas nouis quibusdā figuris interpretari student,
 in ridiculas fabellas et genealogias conuersi sunt, tradi-
 tionesq; ediderūt à sententia scriptoris longissime aber-
 rantes. Multa itaq; meditatio, quæ in huiusmodi confi-
 ciendis libris adhibetur, solū affert laborē carnis, & as-
 fligit corpus sine ulla utilitate ac fructu. Meditatio uero
 quā intendimus circa diuinos libros, in qua nos uersari
 die noctuq; sanctus Dauid hortatur, cū dicit: Et in lege Psal. 1
 eius meditabitur die ac nocte: non labor est carnis, sed
 exultatio spiritus. Quamuis enim in sudore & lachry-
 mis seminemus, laborātes circa honestū, in exultatione
 tamen metemus inclytū uirtutis fructū. Bonorū siquidē Sap. 3
 laborū, gloriosus est fructus. Aduertendū est autē quod
 filiū suum uocat Ecclesiastes, quē admonendū suscepit.

Curandū est igitur nobis, ut omni studio paternā hanc dignationem seruemus. Quod profecto faciemus si paterna mandata non transgrediamur. Quod uero ait, nō est finis intellige, homines sine fine uersari circa res uanas, uel quod res uanæ propositum finem fructumq; illum non habent, quem consequi possimus illas persequentes: uel quod infinita laborū est multitudo, qui per orbem terrarum circumferuntur.

Audi supremū finem sermonis: Deū time, & mandata eius obserua: quoniā hoc est omnishomo. Omne opus adducet deus in iudiciū, in omni quod omisum fuerit, siue bonum siue malum.

Ego, inquit, tibi compendiosam & breuissimam salutis uiam ostendo: Deum time, & mandata eius obserua. Timorem uero intellige, non qui est ualde imperfectorū quasiq; seruilis, quo incipientes ac timidi introducuntur in uirtutis ac pietatis uiam: (Hic namq; propter imminentes minas formidataq; supplicia, perturbatione non caret) sed intellige timorem domini sanctum & sanctificātem, quem debemus ex charitate pioq; affectu erga illum qui leges tulit, mandataq; seruari sua instituit. Si enim carnem à fornicatione compescamus supplicij metu, nō charitate iubentis, quis dubitet quin sublato iudicij poenarūq; terrore, in fœdas libidines prolapsuri simus, cum stupri desiderii in pectore habeamus?

Quod

Quod & de cæteris flagitijs quæ lege nobis prohiben-
tur intelligendum est . Si uero non minarum metu atq;
supplicij, sed odio uitiorum peccare nolumus, tunc cha-
ritate prosequentes latorem legis, mandata eius serua-
mus, et cauemus seduli ne defluamus. Sancto enim timo-
ri adiuncta est operatio: sicut et qui operatur, idem etiã
timet ne quod præceptum contemnat atq; posthabeat.
Timor hic itaq; sanctus cū ab honestate profisciscatur,
nostras sanctificat animas et charitati æquipollet. Qui
uero timorem hunc habet, & mandata dei custodit, hic
est sapiens omnis homo, hoc est, integer & undecunq;
perfectus. Hæc itaque, inquit, securus operare: certus
quod omne opus humanum à liberi arbitrij facultate
profectum adducet deus in iudicium, rationem à nobis
exigēs eorū quæ gesserimus in uita, quæq; etiam facere
omiserimus, siue illa bona sint siue etiam mala. Omit-
tuntur autem persæpe multa sedulo ac uolentibus no-
bis, multaq; rursus nobis inuitis. Nam si cum possim be-
ne quid facere, illud tamē sciens bonum esse omitto atq;
posthabeo, hæc uolūtaria est omisio. Si uero per igno-
rātiā boni, omisi operari bonum quod poteram, hæc
ipsa omisio præter uoluntatem contingit. Accidit au-
tem ut inuiti quādoq; bonum operemur, persæpe uero
scientes atq; consultò: rursusq; contraria ratione, ma-
lum persæpe aggredimur conscij quid patremus, no-
stramq; conscientiam contemnentes: hoc sanē ipsum
uoluntarium est peccatum. Quandoq; uero per igno-
1

rantiam patramus aliquid quod lege diuina prohibetur ne fiat, quod sanè peccatum præter nostram uoluntatem contigisse putandum est. De huiusmodi uero peccatis & beatus Dauid orabat dicens: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine: hoc est, quæ per ignorantiam peccaui, cum mala esse nescirem. Nos autem bene iam per Ecclesiasten edocui, timeamus deum, & illius mandata custodiamus, omni nostra contentione ac studio: summa enim salutis nostræ in misericordijs domini, ac benignitate iudicis reposita est: cum quo, & per quem, deo patri est gloria, sanctoq; spiritui, & nunc & in secula seculorum. Amen.

OLYMPIODORI FINIS.